

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KOBİLERİN FİNANSMAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

DOKTORA TEZİ

Cem Sadık ACAR
1900005908

Anabilim Dalı: İşletme
Programı: İşletme

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine Müge ÇETİNER

İstanbul, 2025

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KOBİLERİN FİNANSMAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

DOKTORA TEZİ

Cem Sadık ACAR
1900005908

Anabilim Dalı: İşletme
Programı: işletme

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine Müge ÇETİNER

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Gürbüz GÖKÇEN

Prof. Dr. Peyami Safa ÇARIKÇIOĞLU

Prof. Dr. Başak ATAMAN

Doç. Dr. Murat Taha BİLİŞİK

İstanbul, 2025

ÖNSÖZ

Yol göstericiliği ve rehberliği için değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Emine Müge ÇETİNER'e, süreç boyunca desteklerinden ötürü eşim Ceren ACAR'a ve beni bu süreçte yalnız bırakmayan bilgi birikimi ile destekleyen İlhami DÜRÜS'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Enstitüsü: LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Dalı: İŞLETME

Programı: İŞLETME

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine Müge ÇETİNER

Tez Türü ve Tarihi: Doktora, Ocak 2025

KOBİLERİN FİNANSMAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Cem Sadık ACAR

Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ'ler) Türkiye'de ve dünya genelinde ekonomik kalkınmanın temel taşlarından biridir. KOBİ'ler, girişimcilik, yenilikçilik, üretim ve istihdam alanlarında önemli katkılar sağlamaktadırlar. Bu nedenle, Türkiye'de KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi ekonomik kalkınma ve istihdam artışı açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de KOBİ tanımı, işletmede istihdam edilen kişi sayısı ve firma cirosu kriterleri üzerinden yapılmaktadır. KOBİ tanımı, Avrupa Birliği (AB) tarafından da benimsenmiş olan kişi sayısı ve cirosu kriterlerine dayanmaktadır.

Bu çalışmada KOBİ'lerin tanımı, gelişimi, avantajları, dezavantajları ve karşılaştıkları sorunlar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca kriz dönemlerinde KOBİ'lerin durumunun tespiti yapılacak ve İstanbul'un Güneşli ilçesi özelinde yapılan bir alan çalışması ile KOBİ'lerin finansman sorunlarının kaynakları, kriz döneminde sorunları nasıl aştıkları, alternatif finansman araçlarını ne kadar tanıdıkları ve gelecekte kullanmayı düşündükleri konuları araştırılacaktır. Bu çalışmada yöntem olarak nitel yöntemlerden olan yüz yüze anket tekniği kullanılarak İstanbul'un ilindeki KOBİ'lerin finansman sorunları hakkında veriler toplanmıştır. Anket bulgularına göre, çoğu işletmenin aile şirketi olarak faaliyet gösterdiği ve finansman sorunları yaşadığı görülmüştür. Ayrıca, anket sonuçlarına göre, sahip ile yöneticilerin finansman sorunlarının çözümü için gerekli finansman araçları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum, KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümünde bilgi eksikliğinin önemli bir etken olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: KOBİ, Finansman sorunu, Kriz, Pandemi, Covid 19, İstanbul İli Güneşli İlçesi

ABSTRACT

Institute: Graduate Education Institute
Branch: Business Management Department
Program: Business
Thesis Advisor: Prof. Dr. Emine MÜGE ÇETİNER
Thesis Type and Date: Ph.D., January 2025

FINANCIAL PROBLEMS OF SMEs AND SUGGESTIONS FOR SOLUTIONS

Cem Sadik ACAR

Small and Medium Enterprises (SMEs) are one of the cornerstones of economic development in Turkey and around the world. SMEs make significant contributions in the fields of entrepreneurship, innovation, production and employment. Therefore, the development and support of SMEs in Turkey is of great importance in terms of economic development and employment growth. The definition of SME in Turkey is made on the basis of the number of people employed in the enterprise and the firm turnover criteria. The definition of SME is based on the number of people and turnover criteria adopted by the European Union (EU).

In this study, general information about the definition, development, advantages, disadvantages and problems faced by SMEs is given. In addition, the situation of SMEs during crisis periods will be determined, and with a field study conducted in Istanbul, the sources of financing problems of SMEs, how they overcome the problems during the crisis, how much they know about alternative financing tools and what they plan to use in the future will be investigated. In this research, data on the financing problems of SMEs in the Istanbul were collected by using the face-to-face survey technique, which is one of the qualitative methods. According to the survey findings, it has been seen that most businesses operate as family businesses and have financial problems. In addition, according to the results of the survey, it was revealed that the owners and managers do not have sufficient information about the necessary financial instruments for the solution of financing problems. This shows that the lack of knowledge can be an important factor in solving the financing problems of SMEs

Keywords: SME, Financing problem, Crisis, Pandemic, Covid 19, Istanbul Province

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. KOBİ'NİN TANIMI VE GENEL SORUNLARI	3
2.1. KOBİ Tanımı	3
2.2. Dünyada Ve Türkiye’de KOBİ’ler	4
2.2.1. Türkiye’de KOBİ’ler.....	4
2.2.2. Avrupa’da KOBİ’ler	7
2.2.3. ABD’de KOBİ’ler.....	11
2.3. KOBİ’lerin Özellikleri	13
2.4. KOBİ’lerin Avantaj ve Dezavantajları.....	14
2.5. KOBİ’lerin Genel Sorunları	17
2.5.1. Üretim Sorunları.....	17
2.5.2. Kalite Sorunları	17
2.5.3. AR-GE ve Yenilik Sorunları	18
2.5.4. Finansman Sorunları	19
2.5.5. Pazarlama Sorunları	22
2.5.6. İnsan Kaynağı Sorunları.....	23
2.5.7. Dış Ticaret Kaynaklı Sorunlar	24
2.5.8. Hammadde ve Kaynak Temini Kaynaklı Sorunlar	25
2.6. KOBİ’lerin Krediye Ulaşımındaki Sorunları KOBİ’lerin Aldıkları Kredilerde Vade Yapısı Ve Nakit Döngüsü	26
2.7. KOBİ’lerin Kredilerden Aldığı Pay	27
3. COVID 19’UN DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİSİ	32
3.1. Pandeminin Küresel Etkileri	32
3.2. Gelişmekte Olan Piyasalarda Covid 19’un Etkisi	33
3.3. Covid 19’un Türkiye Üzerindeki Etkisi	38
3.4. Covid 19’un KOBİ’ler Üzerindeki Etkisi	40
4. RUSYA UKRAYNA SAVAŞI’NIN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİSİ	43
4.1. Ham Petrol Fiyatlarının Artışı.....	43
4.2. Enerji Maliyetlerinin Artışı	44
4.3. Enflasyon Artışı	45
5. DEPREMİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	48
6. KOBİ’LERE SAGLANAN DEVLET DESTEKLERİ	53
5.1. KOBİ Destekleme ve Geliştirme idaresi Başkanlığı Destekleri (KOSGEB)..	53
5.2. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Destekler.....	54
5.3. Kalkınma Ajansı Destekleri	54
5.4. TC. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	56
5.5. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu- Kırsal Kalkınma Program Destekleri	56
5.6. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Destekleri	58
5.7. Kredi Garanti Fonu Destekleri	58

5.8. T.C. Ticaret Bakanlığı Destekleri	59
5.9. KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. Destekleri.....	59
5.10. Türkiye İş Kurumu Destekleri	60
5.11. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Destekleri	60
5.12. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Destekleri	61
7. YÖNTEM.....	62
7.1. Güvenilirlik Analizi	63
7.2. Frekans Tabloları ve Tanımlayıcı İstatistikler	69
7.3. Soru Bazında Ki-Kare Bağımsızlık Analizi.....	75
7.3.1. Eğitim durumu ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri	76
7.3.2. İşletmenin faaliyet yılı ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri	84
7.3.3. İşletmenin sektörü ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri	92
7.3.4. İşletmenin geçen yılki karı ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri.....	100
7.3.5. “İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi mi?” ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri.....	108
7.3.6. İşletmenin kredi kullanma durumu ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri.....	113
7.3.7. Tercih edilen kredi vadesi ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri.....	118
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
ANKET	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Temel Göstergelere Göre KOBİ ve Diğer İşletmelerin Oranları (%).....	5
Şekil 2. Kobilerin Faaliyetlerinin Sektörel Dağılımı	5
Şekil 3. Sektörlere Göre KOBİ'lere İlişkin Ekonomik Göstergeler	6
Şekil 4. AB Bölgesi Sektörel KOBİ Sayısının Dağılımı (2019) (%).....	9
Şekil 5. ABD'de Sektörel KOBİ Dağılımı (2019) (%).....	12
Şekil 6 : Depremden Etkilenen 11 İldeki Harcama Kalemleri ve Genel Maliyete Oranı (<i>Sakarya Üniversitesi, 2023</i>).....	50

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. KOBİ Tanımlamalarında Kullanılan Kriterler.....	4
Tablo 2. KOBİ'lerin Dış Ticaretten Aldığı Paylar.....	6
Tablo 3. AB KOBİ Tanımı.	7
Tablo 4. AB Üyesi Ülkelerde KOBİ'lere İlişkin İstatistikler (2019).....	8
Tablo 5. AB KOBİ Sayısının Oranı (2018) (%).	10
Tablo 6. AB Üyesi Ülkelerde KOBİ Kredileri (2018).	10
Tablo 7. ABD'de KOBİ'lere İlişkin İstatistikler (2019).....	12
Tablo 8. ABD'de KOBİ Kredileri.....	13
Tablo 9. KOBİ Kredileri 2020/12	28
Tablo 10. KOBİ Kredileri 2021/2	29
Tablo 11. Türkiye Otomotiv Sektörü İhracat Rakamları	38
Tablo 12. 2018 Yılı Tarım Ve Orman Bakanlığı Destekleri.....	60
Tablo 13. 21 Sorudan Oluşan Likert Tipli Sorular İçin Tanımlayıcı İstatistikler Ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları	63
Tablo 14. Likert Tipli Sorular İçin İçin Frekans Analizi Ve Yüzdelere.....	66
Tablo 15. Kategorik Değişkenler İçin Frekans Analizi	69
Tablo 16. Eğitim İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo.....	76
Tablo 17. Eğitim İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo.....	77
Tablo 18. Eğitim İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo.....	78
Tablo 19. Eğitim İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo.....	79
Tablo 20. Eğitim İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo.....	80
Tablo 21. Eğitim İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo.....	81
Tablo 22. Eğitim İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo.....	82
Tablo 23. Eğitim İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo.....	83
Tablo 24. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo.....	84
Tablo 25. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo.....	85
Tablo 26. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo.....	86
Tablo 27. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo.....	87
Tablo 28. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo.....	88
Tablo 29. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo.....	89
Tablo 30. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo.....	90
Tablo 31. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo.....	91
Tablo 32. İşletmenin Sektörü İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo	92
Tablo 33. İşletmenin Sektörü İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo	93
Tablo 34. İşletmenin Sektörü İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo	94
Tablo 35. İşletmenin Sektörü İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo	95
Tablo 36. İşletmenin Sektörü İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo	96
Tablo 37. İşletmenin Sektörü İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo	97
Tablo 38. İşletmenin Sektörü İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo	98
Tablo 39. İşletmenin Sektörü İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo	99
Tablo 40. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo	100
Tablo 41. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo	101
Tablo 42. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo	102
Tablo 43. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo	103
Tablo 44. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo	104
Tablo 45. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo	105
Tablo 46. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo	106
Tablo 47. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo	107

Tablo 48. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo	108
Tablo 49. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo	109
Tablo 50. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo	109
Tablo 51. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo	110
Tablo 52. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo	110
Tablo 53. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo	111
Tablo 54. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo	112
Tablo 55. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo	112
Tablo 56. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo..	113
Tablo 57. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo..	113
Tablo 58. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo..	114
Tablo 59. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo..	115
Tablo 60. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo..	115
Tablo 61. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo..	116
Tablo 62. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo..	116
Tablo 63. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo..	117
Tablo 64. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo.....	118
Tablo 65. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo.....	119
Tablo 66. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo.....	119
Tablo 67. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo.....	120
Tablo 68. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo.....	121
Tablo 69. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo.....	122
Tablo 70. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo.....	123
Tablo 71. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo.....	123

KISALTMALAR

ASO	: Ankara Sanayi Odası
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EBSO	: Ege Bölgesi Sanayi Odası
ECIP	: Avrupa Topluluğu Yatırım Ortaklığı Programı
ESHS	: Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcı
EVCA	: Avrupa Risk Sermayesi Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OCD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SBA	: (Small Business Administration) Büyüklük Standartları Bürosu
SME	: Small and Medium Sized Enterprises
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TEKMER	: Teknoloji Geliştirme Merkezi
TİDEB	: Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYÖV	: Türkiye Orta Ölçekli Sanayi ve Yöneticiler Vakfı
TSKB	: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WORLD BANK	: Dünya Bankası

1. GİRİŞ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ), ekonomik sistemde kalkınma, istihdam, yatırım ve imalat etkisiyle çok önemlidir. Türkiye’de endüstri ve hizmet alanlarında 2 milyon 677 bin girişimci çalışmakta ve toplam girişimci sayısının %99 oranı KOBİ’lerden meydana gelmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler Türkiye’nin istihdam oranının %73,5’ini, maaşların %54,1’ini ve toplam iş hacminin %62’sini, faktör bedelleriyle katma değer %53,5’ini ve kesintisiz yatırımın %55’ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2016:3). Bu istatistiki bilgiler ülkemizin iktisadisinin başta da üretim endüstrisinin yapısını bu ölçek çerçevesinde olan şirketler oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisi güçlü duruma gelerek sosyal refahın sağlanması ve iktisadi dengenin sürmesi için KOBİ’lerin iyi bir finansal yapıya sahip olmaları ve destek almaları büyük önem kazanmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler yalnızca ekonomimiz için değil bazı ülkelerin iktisadisinde de aynı ehemmiyete sahiptir. Bu yüzden bazı ülke, küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin finansal özendirme ve destek politikaları uygulamaktadır. Bu nedenle uygulanan mali program ve hizmetlerin esas gayesi ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin stabilizasyonu ve gelişimin önündeki engelleri yok etmektir.

Ülkelerin ekonomik yapılarının güçlenmesinde finans sektörünün rolü ve payı büyüktür. Finans sektörü bankacılık, sermaye piyasaları, sigortacılık ve bireysel emeklilik, finansal kiralama kuruluşları ile finansman şirketleri, faktoring, varlık yönetim şirketleri, ödeme sistemleri kuruluşları gibi birçok alt kuruluştan oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında olduğu gibi Türkiye’de de finans sektörü bankacılık ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Sektörün bankacılık ağırlıklı yapıda olması finansal riskleri ve kırılganlığı artırsa da sağlıklı bir zeminde güçlü bir büyüme gösteren bankacılık sektörünün varlığı reel sektörün ve finans sektörünün tüm alanlarını desteklemektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik durumdaki ehemmiyet ve ağırlığına rağmen finansal tehlike ve tehditler altında çabuk etkilenen bir yapıya sahiptir. Türkiye’de açılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin %24’ü ikinci yıllarının bitiminde, % 51 oranındaki dördüncü yıllarının bitiminde ve %63 oranındaki ise altıncı yıllarının bitiminde kapatıldığı tespit edilmiştir. En uzun süreli olanı ise

onuncu yılında %80'inin tasfiye olarak çalışmalarına son vermişlerdir (Yönetim Danışmanlığı Derneği, 2018:16). Bu işletmelerin çok fazla tasfiye süreciyle karşı karşıya kalmış, eskiye dayalı ve yerleşmiş bir faaliyete ulaşan şirket sayısında azalmaya yol açmaktadır. Firmaların bu kadar yüksek değerlerde kapanmayla karşı karşıya kalması imalat ve istihdamda direkt olumsuz etkisiyle kendisini göstertmektedir. Şirket ömürlerinin bu denli kısa süreli olduğu iktisadi koşullarda muvaffakiyetsizliğin ve kapanma sebeplerinin zeminine bakmak ve doğru bir şekilde çözümleme ihtiyacı bulunmaktadır.

Türkiye'de ekonomik büyümenin finansman kaynaklarından biri bankacılık sektöründe toplanan yurt içi tasarruflardır. Yurt içi tasarrufların verimli ve etkin alanlara aktarılması hem tasarrufların artışına hem de Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkı sağlamaktadır. Sağlıklı bir şekilde çalışan finans sektörü tasarrufların doğru kaynaklara aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye'de bankalar 1/11/2005 tarihli ve 25983 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında faaliyet göstermektedir. Türk bankacılık sektörünün tamamlayıcı bir unsuru olan ve mevcut mevzuata ek olarak faizsiz finans ilkelerini de dikkate alarak çalışan katılım bankaları 5411 sayılı Kanun kapsamına alınarak banka statüsüne kavuşmuştur. Katılım bankaları faizsiz finans ilkeleri doğrultusunda reel sektör ağırlıklı finansman sunmakta olup Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) katılım bankacılığının temel faaliyet odağında yer almaktadır.

KOBİ'ler girişimciliğin temel unsuru olan, yeni gelişmelere hızla uyum sağlayabilen, esnek yönetim ve üretim kapasitesine sahip, küresel rekabet potansiyeli olan ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin temel yapı taşı niteliğindeki işletmelerdir. Türkiye'de toplam işletmelerin çok büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'lerin imalat, hizmet ve ticaret sektörlerinde önemli rolü ve fonksiyonu bulunmaktadır.

2. KOBİ'NİN TANIMI VE GENEL SORUNLARI

2.1. KOBİ Tanımı

KOBİ terimi, genel anlamda kullanılan bir terim olmasına karşın KOBİ ifadesi neredeyse her ülkede üstelik ülkelerin farklı işletmelerinde bile farklılaştığı görülmektedir. Bütün tanımların farklı olmasına rağmen KOBİ terimi genellikle; iktisadi faaliyette oldukları sektörlerde nispi olarak küçük, işgücü sarf eden, kurumsal duruma gelememiş işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2006:3).

Dünya çapında tam anlamıyla bir KOBİ ifadesinin açıklaması geliştirilmemiş olduğundan dolayı nicel ve nitel ölçütler kapsamında değişiklik gösteren bir KOBİ tarifinden bahsedilmektedir. Bu ölçütlerin bilhassa benzer gümrük sözleşmeleri ya da aynı ticaret sözleşmeleriyle bir bütün hale gelen iktisadilerde aynı nitelikler göstermesi, sözleşmelerin tarafları olan ülkelerin hızlı tepki almaları bakımından önemlidir. Dünya genelinde KOBİ tanımları çoğaltılmasına rağmen bilhassa AB ve Türkiye’de aynı tanımlamalara rastlanmaktadır. Bu da AB’ne uyum sağlamasını kolaylaştıran bir nokta olarak ele alınmaktadır.

KOBİ tanımlamaları; devletlerin iktisadi vaziyetleri, alan ve kuruluş yapılarına göre değişiklik göstermektedir. Elde edilen tanımlara göre istihdam, bilanço durumu ve iş hacmi gibi ölçütlerin birinin veya birkaçının bir arada kullanılarak farklı olduğu görülmektedir. Yani, istihdamı belli bir sayının altında olan ve belli bir iş hacim büyüklüğünü barındıran işletme biçimindedir (Uçar, 2015:3).

KOBİ tanımlamasının değişiklik göstermesini; niteliksel ve niceliksel olmak üzere farklı ölçütler belirli kılmaktadır (Bayburtluoğlu, 2011: 11-12). Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımında kullanılan niteliksel ve niceliksel ölçütler devletlerin sosyo-ekonomik durumu, sektörlerin yapısına göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca kuruluşların istatistiksel olarak tanımlanan ve ölçülebilir büyüklüklerini göstererek kıyaslanmalarına imkân tanımaktadır. Sözü edilen niteliksel ve niceliksel nitelikler Tablo 1’de ele alınmıştır (Öztürk, 2007:7-8).

Tablo 1. KOBİ Tanımlamalarında Kullanılan Kriterler

Niteliksel	Niceliksel
. Serbest yönetime sahip olmak . Faaliyetlerin bölgesel olarak devam ettirmek . Faaliyetlerini yürüttüğü alan içinde hissesinin az olması . Kuruluş payının genelinin veya büyük kısmının kuruluş sahibinin olması	. Çalışan Sayısı . İşletme sermayesi meblağı . Üretim miktarı . Satış hasılatı . Kullanılan makinelerin miktarı . Aktifler toplamı . Çalışana ödenen maaş - Satış hasılatı

Küçük ve orta ölçekli işletmeler birçok ekonomik durum için ciddi bir ehemmiyete sahip işletmelerdir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin devamlı değişiklik içinde piyasa şartlarına hızlı uyum becerileri, sektörler arasında istikrarlı büyüme, işsizlik oranının düşürülmesi ve yeni iş imkanlarının oluşturulması hususunda önemli bir işlevleri vardır. Türkiye’deki tüm kuruluşların %99,77 oranını içeren KOBİ’ler, istihdamın %78’ini, toplam katma değer %55’ini, toplam satışların %65,5’ini, toplam yatırımların %50’sini, toplam ihracatın %60’nı, toplam kredilerin de %24 oranlık kısmını oluşturmaları sebebiyle iktisadinin zeminini oluşturan etmenlerden biridir (Bilim Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı, 2012). TÜİK İş verilerine göre, 2013’de ülkemizde düzenli olarak 3.529.541 adet kuruluşun devamlı olduğu ve çalışmalarını sürdürdüğü ifade edilmektedir (TÜİK, 2013).

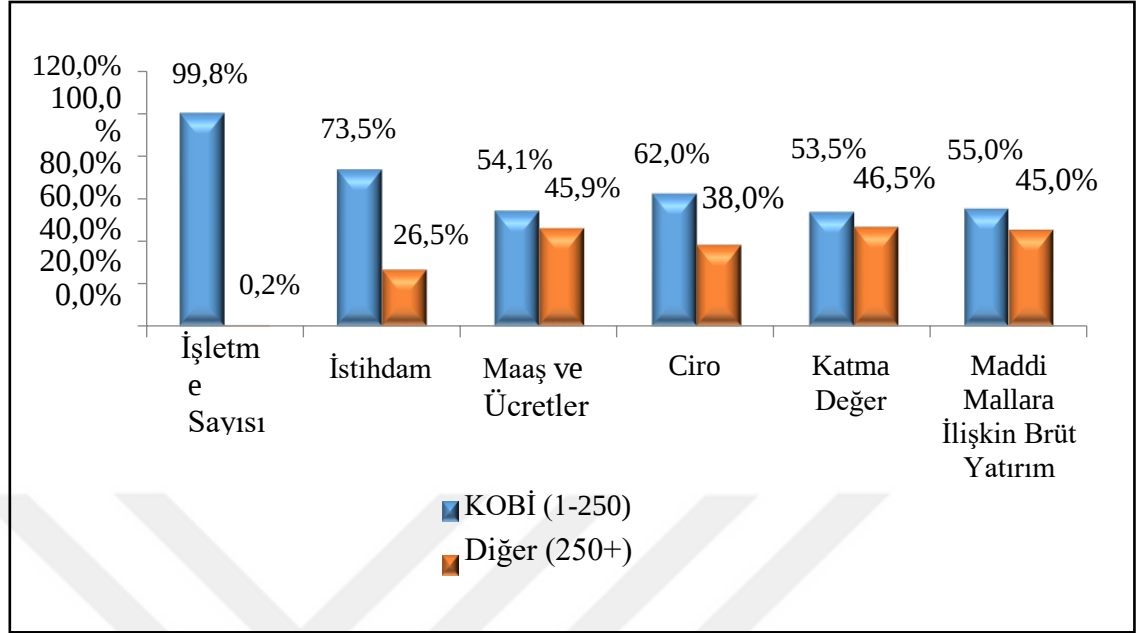
2.2. Dünyada Ve Türkiye’de KOBİ’ler

2.2.1. Türkiye’de KOBİ’ler

TÜİK verilerine göre, küçük ve orta ölçekli işletmelerin haber bülteninde; 2014’de KOBİ’ler toplam kuruluşlar içinde kuruluş sayısında %99,8 orana yükseldiği görülmüştür. Ayrıca Şekil 1’e bakıldığında öteki esas göstergelerinde diğer kuruluşlarla karşılaştırıldığında, istihdamda %73,5 değerinde, maaşlarda %54,1 değerinde, iş hacminde %62 değerinde, katma değerde %53,5 oranında ve maddi mallara yönelik brüt yatırımda %55 değerinde bir paya sahip olduğu görülmektedir (TÜİK, 2019).

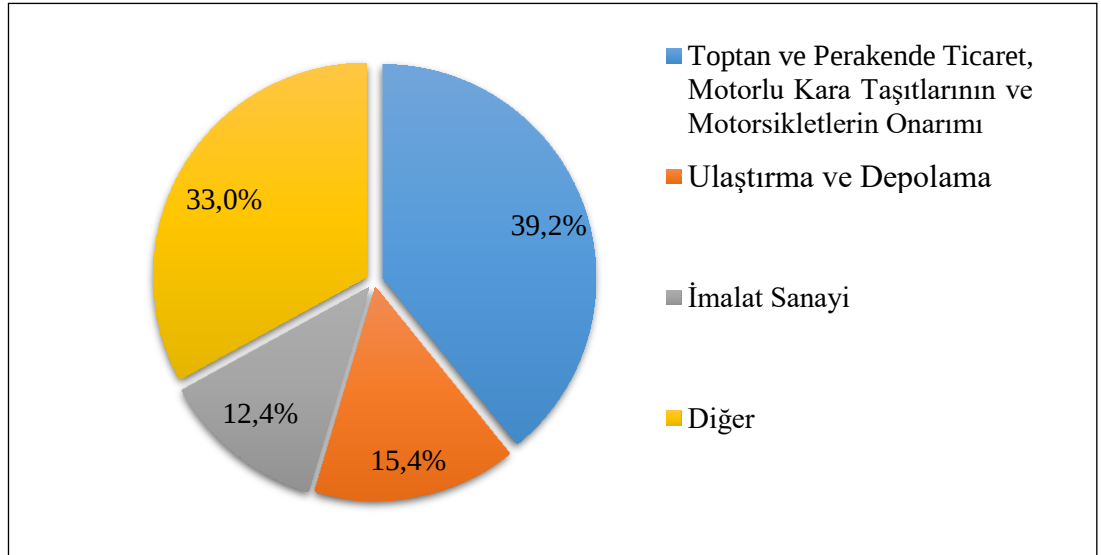
Şekil 1.1. Temel Göstergelere Göre KOBİ ve Diğer İşletmelerin Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, 2019

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin çalışma sektörlerine göre sektörel dağılımında; %39,2'lik oranla ticaret sektörü en büyük paya sahip olmuştur.

Şekil 2. Kobilerin Faaliyetlerinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: TÜİK:2019

Şekil 2'deki gibi toptan ve perakende ticaret, motorlu taşıtların tamirinden sonra %15,4'ü ulaştırma ve depolama alanı, %12,4'ü imalat sanayi alanında faaliyet göstermektedir (TÜİK, 2019).

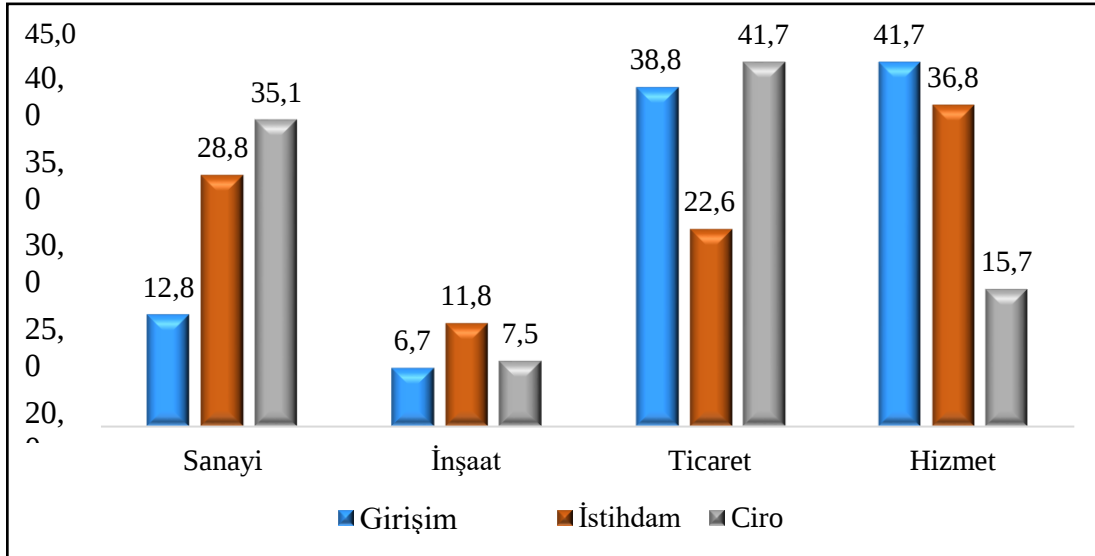
Tablo 2. KOBİ'lerin Dış Ticaretten Aldığı Paylar

Dış Ticaret	Mikro	Küçük	Orta	Toplam KOBİ
İhracat	17,7%	20,3%	17,1%	55,1%
İthalat	6,3%	13,1%	18,2%	37,7%

Kaynak: TÜİK: 2019

Tablo 2'e bakıldığında; küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracattan aldığı hisselerin mikro, küçük ve orta ölçekli KOBİ'lerdeki dağılımına bakıldığında %17,7, %20,3, %17,1 olup; ihracat durumundaki en çok payı küçük ölçekli KOBİ'ler almaktadır. Temel çalışma sektörüne göre; ihracat oranının %59,3'ünü ticaret alanında, %36'sını sanayi alanında olmaktadır. Yine Tablo 2'ye bakıldığında; KOBİ işletmelerin ithalattan aldığı hisselerin mikro, küçük ve orta ölçekli KOBİ'lerdeki dağılımına göz atıldığında %6,3, %13,1, %18,2 olup; ithalat durumundaki en büyük payı orta ölçekli KOBİ'ler almıştır. Temel faaliyet sektörüne göre; ithalatın %59,6'lık kısmın ticaret alanında, %33,1'ini sanayi alanında gerçekleştiği tespit edilmiştir (TÜİK, 2019).

Şekil 3. Sektörlere Göre KOBİ'lere İlişkin Ekonomik Göstergeler

Kaynak: TÜİK: 2019

KOBİ'lerin oluşturduğu katma değer, istihdam ve dış satımın temel sektör alanlarına göre dağılışı Şekil 3'te gösterilmektedir. Girişimci sayısı en çok orana sahip sektörel alanın %41,7 ile hizmet sektörü olduğu saptanmaktadır. İstihdam oranı

bakımından en yüksek değere sahip olan alan %36,8 ile hizmet sektörüdür. Girişim sayısı ve istihdam payının en yüksek oranda olduğu hizmet sektörünün iş hacmi yükü %15,7 olduğu görülmektedir. İş hacminde en yüksek paya sahip olan alan %41,7 ile ticaret sektörü olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2019).

TEPAV İstihdam Bülteninde bulunan bilgilerde; KOBİ işletme sayısı 2015 yılının Ağustos ayında bir önceki senenin aynı zamanına göre %4,4 değerinde artarak 1,7 milyon olmuştur. İşletme sayısında görülen artma istihdam düzeyinde de %4,7'lik artmaya neden olarak istihdam düzeyinde de olumlu anlamda yansımaktadır. KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki oranı %80 olduğu görülmüştür (TEPAV, 2019). İşletme sayısının sektör dağılışına göz atıldığında; en yüksek oranı perakende ticaret alanı almıştır. Şekil 3'e bakıldığında perakende ticaretten sonra bina inşaatı, toptan ticaret, kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı, yiyecek ve içecek hizmetleri sırasıyla gelmektedir. İlk beşin içine giren alanlardan işletme sayısında görülen artışın bir önceki senenin aynı zamanına göre %9,1'lik artışla en çok değerde toptan ticaret alanında oluşurken, bina inşaatı alanında %6,9 değerinde, yiyecek ve içecek hizmetleri alanında %6,8 değerinde artmıştır.

2.2.2. Avrupa'da KOBİ'ler

Avrupa Birliği (AB) tarafından KOBİ'ler için ilk sınıflandırma düzenlemesi 1996 yılında 96/280/EC sayılı kararla yapılmış, 6 Mayıs 2003 tarihinde 2003/361/EC sayılı tavsiye kararıyla ise söz konusu işletmelere yönelik tanımda değişiklik ve güncellemeler yapılmıştır (Mecek, 2020). AB tarafından belirlenmiş KOBİ tanımı Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. AB KOBİ Tanımı.

	Çalışan Sayısı	Yıllık Satış Hasılatı	Yıllık Bilanço
Mikro Ölçekli İşl.	0 - 10	< 2 milyon Avro	< 2 milyon Avro
Küçük Ölçekli İşl.	10 - 50	< 10 milyon Avro	< 10 milyon Avro
Orta Ölçekli İşl.	50 - 250	< 50 milyon Avro	< 43 milyon Avro

Kaynak: EC: 2019

AB tarafından belirlenmiş KOBİ tanımında işletmelerin KOBİ olarak nitelendirilebilmesi için çalışan sayısı sınırlamasına uymaları zorunludur. Çalışan sayısına ek olarak yıllık satış hasılatı veya yıllık bilanço sınırlarından herhangi

birinin seçilmesi yeterlidir. Bu çerçevede bir işletmenin her iki finansal koşulu da sağlaması gerekmekte ve KOBİ statüsünü kaybetmeden söz konusu tavanlardan birini aşabilmektedir. İşletmelerin KOBİ tanımına dâhil olmaları hem devlet yardımları, hem de AB yapısal fonlarından yararlanabilmeleri için önemlidir (Raczyńska, 2019).

2018 yılı itibarıyla AB üyesi 28 ülkede 25 milyondan daha fazla sayıda KOBİ faaliyet göstermektedir. AB üyesi ülkelerde tüm işletmelerin yüzde 99,8'ini KOBİ'ler oluşturmakta olup bu sektörlerdeki katma değerın yüzde 56,4'ünü ve istihdamın yüzde 66,6'sını KOBİ'ler sağlamaktadır (EC, 2019a: 11). AB bölgesinde mikro işletmelerin gelişimine ayrı bir önem verilmektedir. Mikro işletmeler en yaygın KOBİ türüdür ve tüm işletmelerin yüzde 93'ünü, KOBİ'lerin ise yüzde 93,2'sini oluşturmaktadır. Çalışan sayısı bakımından toplam istihdamın yaklaşık yüzde 30'unu mikro işletmeler sağlamaktadır. İşletme ve çalışan sayısı bakımından büyüklüğü dikkat çekse de mikro işletmelerin KOBİ'lerin yarattığı katma değerın yüzde 37'sini, yaratılan tüm katma değerın ise 20,8'ini oluşturduğu görülmektedir (EC, 2019a: 17). Ayrıca AB bölgesinde tüm işletmelerin yaklaşık yüzde 50'sini doktor, avukat, mimar gibi serbest meslek sahiplerini de kapsayan tek kişilik işletmeler oluşturmaktadır (Şener, 2014: 16). 2018 yılı itibarıyla AB üyesi ülkelerde KOBİ sayısına ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

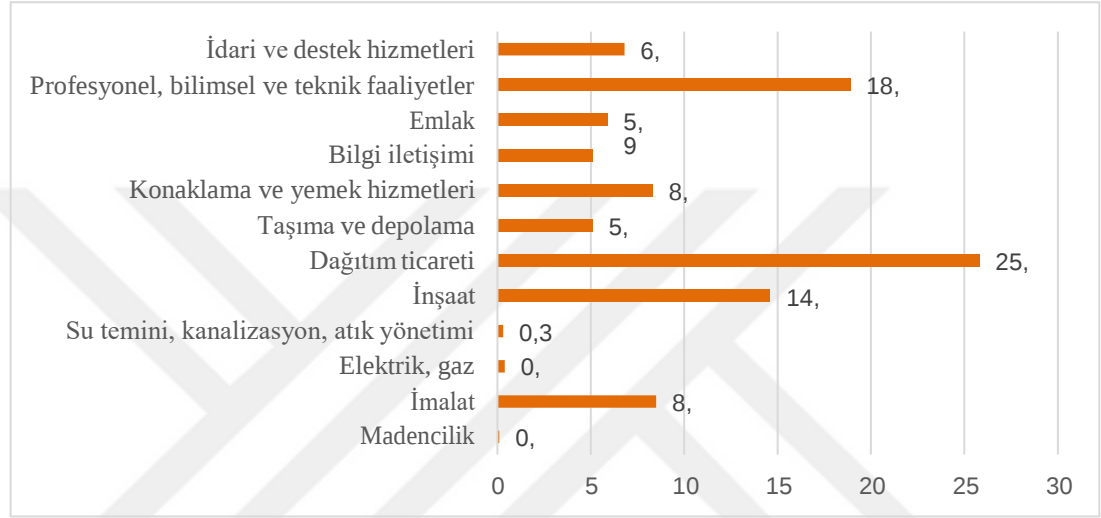
Tablo 4. AB Üyesi Ülkelerde KOBİ'lere İlişkin İstatistikler (2019).

	İşletme Sayısı	İşletme Sayısı (%)	Katma Değer (milyon Avro)	Katma Değer (%)	Çalışan Sayısı	Çalışan Sayısı (%)
Mikro İşl.	23.323.938	93	1.610.134	20,8	43.527.668	29,7
Küçük İşl. 1	1.472.402	5,9	1.358.496	17,6	29.541.260	20,1
Orta	235.668	0,9	1.388.416	18	24.670.024	16,8
KOBİ	25.032.008	99,8	4.357.046	56,4	97.738.952	66,6
Büyük İşl.	47.299	0,2	3.367.321	43,6	49.045.644	33,4
Tüm İşl.	25.079.312	100	7.723.625	100	146.784.592	100

Kaynak: EC: 2019

KOBİ'lerin sektörel dağılımında 2018 yılında AB bölgesinde dağıtım ticareti sektörü yüzde 25,8 ile en fazla KOBİ'nin faaliyet gösterdiği alandır. Sektörel dağılımda ikinci sırayı yüzde 18,9 ile profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler, üçüncü sırayı ise inşaat sektörü almaktadır. KOBİ'lerin daha fazla oranda faaliyet gösterdiği bu üç sektörün ortak özelliği düşük yatırım maliyeti gerektirmesidir.

Şekil 4. AB Bölgesi Sektörel KOBİ Sayısının Dağılımı (2019) (%).

Kaynak: EC: 2019

KOBİ'ler yatırım maliyeti yüksek olan sektörlerde daha az yatırım yapma eğilimindedirler. Aynı dönemde AB bölgesinde su temini, kanalizasyon ve atık yönetimi, elektrik, gaz ve madencilik sektörleri KOBİ'lerin en az yer aldıkları sektörlerdir. Bu durum altyapı ve madencilik sektörlerindeki yüksek yatırım maliyetlerinden kaynaklanmaktadır. AB ülkelerinde KOBİ'lerin toplam işletme sayısına oranında Yunanistan'ın 28 ülke arasında en yüksek oranda KOBİ'ye sahip ülke olduğu görülmektedir. Yunanistan'da büyük işletmelerin toplam işletme sayısına oranı binde 1'in altındadır. Yunanistan'dan sonra sırasıyla Slovakya ve Polonya ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. Bu iki ülkede de büyük işletmelerin oranı sırasıyla binde 1 ve binde 2'dir. Avusturya ve Almanya 28 üye ülke arasında son iki sırada yer almakta olup bu ülkelerde mikro işletmelerin daha az, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ise daha fazla olduğu bir dağılım görülmektedir.

Tablo 5. AB KOBİ Sayısının Oranı (2018) (%).

Sıralama	Ülke Adı	Mikro İşl.	Küçük İşl.	Orta İşl.	Büyük İşl.
1	Yunanistan	97,4	2,3	0,3	0,0
2	Slovakya	97,2	2,2	0,5	0,1
3	Polonya	96,1	2,9	0,8	0,2
6	Fransa	95,5	3,8	0,6	0,1
11	Belçika	94,6	4,6	0,7	0,2
18	Bulgaristan	91,8	6,8	1,2	0,2
27	Avusturya	87,1	10,9	1,6	0,3
28	Almanya	82	15,1	2,4	0,5

Kaynak: EC: 2019

Ülkeler bazında KOBİ kredilerinin toplam krediler içindeki payı, finans sektöründe KOBİ'lere aktarılan kaynağın oranını gösteren dikkate değer bir göstergedir. AB bölgesinde KOBİ'lerin toplam işletmeler içindeki payı yüksek olan ve düşük olan ülkeler arasından seçilmiş örnek ülkelerde KOBİ kredilerinin ticari krediler içindeki payı en yüksek olan ülkeler KOBİ sayısında 11. sırada bulunan Belçika ve ilk sırada bulunan Yunanistan'dır. Fransa ve Avusturya'da ise bu pay yüzde 20,2 ve yüzde 12,7'dir.

Tablo 6. AB Üyesi Ülkelerde KOBİ Kredileri (2018).

	Avusturya	Fransa	Belçika	Yunanistan
KOBİ Kredileri (milyar Avro)	19,4	254,1	121	41,1
Ticari Krediler (milyar Avro)	153	1.257,2	180,3	76,4
KOBİ Kredileri/ Ticari Krediler (yüzde)	12,7	20,2	67	53,8
Kamu KOBİ Kredi Garantisi (milyar Avro)	0,3	8,7	0,6	1,2
Kamu KOBİ Kredi Garantisi Oranı (yüzde)	1,54	3,4	0,5	2,9
KOBİ Kredi Faiz Oranı (yüzde)	1,82	1,48	1,60	4,64

Kaynak: OECD: 2020

Seçilmiş ülkeler arasında KOBİ sayısının toplam işletmelere oranı yüksek olan Fransa'da ve Yunanistan'da KOBİ kredilerine sunulan kamu desteğinin sırasıyla yüzde 3,4 ve yüzde 2,9 ile diğer ülkelerden yüksek olduğu görülmektedir. AB'nin yürütme organı olarak görev yapan ve AB bütçesi uygulanmasından ve idari denetiminden sorumlu olan Avrupa Komisyonu ekonomik büyümenin

desteklenmesi, istihdam olanaklarının artırılması, sosyo-ekonomik yapının güçlendirilmesi amaçları çerçevesinde KOBİ'lerin desteklenmesini temel öncelikleri arasına almıştır. Söz konusu öncelikler kapsamında 2014 yılından 2020 yılının sonuna kadar uygulanmış olan “İşletmelerin ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı (Competitiveness of Enterprises and SMEs) - COSME Programı” oluşturulmuştur. COSME Programı'nın bütçesi 2,3 milyar Avro olarak belirlenmiştir (KOSGEB, 2016: 11, 12). Programın amaçları,

- Girişimcilik kültürünün teşvik edilmesi ve yeni girişimlerin kurulmasının sağlanması
- Mevcut işletmelerin büyümesinin desteklenmesi,
- Başta KOBİ'ler olmak üzere tüm işletmelerin rekabet edebilirliğinin güçlendirilmesi,
- İşletmeler için yeni faaliyet alanlarının oluşturulması,
- İstihdamın artırılması ve
- Sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlanması olarak belirlenmiştir (KOSGEB, 2016: 11-12).

Türkiye AB COSME Programına dâhil olup, program kapsamında diğer ülkelerle kurulan işbirlikleri çerçevesinde Avrupa Yatırım Fonu aracılığıyla Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'lere yaklaşık 750 milyon Avro'luk kredi desteği sağlanmıştır (2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2020: 200).

2.2.3. ABD'de KOBİ'ler

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde KOBİ'ler için resmi ve kesin bir tanım yapılmamıştır. ABD'de faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlar çalışan sayısı ve bilanço verilerine göre farklı tanımlar kullanmaktadır. KOBİ'lere yönelik çalışan ve federal bir kuruluş olan Küçük İşletmeler Bürosu (Small Business Administration) tarafından KOBİ kriteri genel olarak çalışan sayısı 500'den az olan işletmeler olarak tanımlanmıştır (Mecek, 2020) (OECD, 2020: 199-201). 2017 yılında ABD'de KOBİ'ler 60,6 milyon kişiyi istihdam etmekte olup özel sektör iş gücünün yüzde 47,1'ini karşılamaktadır. ABD'de en yaygın olan şirket türünün 20'den az çalışana sahip işletmeler olduğu görülmektedir. 20'den az çalışana sahip işletme sayısı toplam

işletme sayısının yüzde 89'unu oluşturmaktadır. KOBİ'ler tarafından yaratılan istihdam bakımından en büyük pay 20-99 çalışanı bulunan işletmelere ait olup bu işletmelerde çalışanlar toplam çalışan sayısının yüzde 16,6'sını oluşturmaktadır.

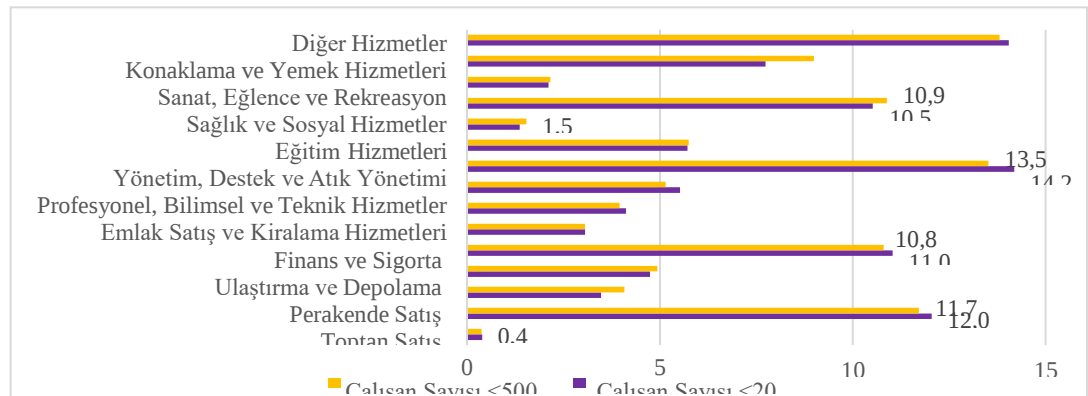
Tablo 7. ABD'de KOBİ'lere İlişkin İstatistikler (2019)

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	İşletme Sayısı (yüzde)	İstihdam Sayısı	İstihdam Sayısı (yüzde)
<5	3.698.086	61,7	5.937.081	4,6
5-9	1.009.851	16,8	6.656.073	5,2
10-19	631.981	10,5	8.503.293	6,6
<20	5.339.918	89,0	21.096.447	16,4
20-99	544.485	9,1	21.348.103	16,6
100-499	92.358	1,5	18.111.531	14,1
<500	5.976.761	99,7	60.556.081	47,1
500+	20.139	0,3	68.035.731	52,9
Toplam	5.996.900	100,0	128.591.812	100

Kaynak: USCB: 2020

2017 yılında sektörel KOBİ dağılımında ABD'de faaliyet gösteren 500'den az çalışanı bulunan ve KOBİ olarak nitelendirilebilecek işletmelerin yüzde 13,5'inin profesyonel, bilimsel ve teknik hizmetler alanında hizmet verdiği görülmektedir. İkinci sırada ise yüzde 11,7 ile inşaat sektörü ve üçüncü sırada yüzde 10,9 ile sağlık ve sosyal hizmetler sektörü gelmektedir. 20'den az çalışanı olan ve bir nevi mikro işletme olarak tanımlanabilecek KOBİ'lerin sektörel dağılımında ilk sırada yüzde 14,2 ile profesyonel, bilimsel ve teknik hizmetler, ikinci sırada yüzde 12 ile inşaat ve üçüncü sırada yüzde 11 ile perakende satış sektörü gelmektedir. En az KOBİ'nin faaliyet gösterdiği sektörler ise her iki çalışan sayısı grubunda da tarım ve ormancılık, balıkçılık, avcılık ile eğitim hizmetleri sektörüdür

Şekil 5. ABD'de Sektörel KOBİ Dağılımı (2019) (%).

Kaynak: USCB, 2020

ABD’de KOBİ kredileri 2016-2018 yılları arasında yıllık ortalama yüzde 1,6 oranında artış göstererek 2018 yılında 633 milyar ABD doları tutarına ulaşmıştır. Bu dönemde ticari krediler ise 3,3 trilyon dolardan 3,6 trilyon dolara yükselmiştir.

Tablo 8. ABD’de KOBİ Kredileri

	2016	2017	2018
KOBİ Kredileri (milyar ABD doları)	613	619	633
Ticari Krediler (milyar ABD doları)	3.320	3.460	3.620
KOBİ Kredileri/ Ticari Krediler (yüzde)	18,5	17,9	17,5
Kamu KOBİ Kredi Garantisi (milyar ABD doları)	29	32	29
Kamu KOBİ Kredi Garantisi Oranı (yüzde)	4,7	5,2	4,6
KOBİ Kredi Faiz Oranı (yüzde)	3,46	4,94	5,16

Kaynak: OECD: 2020

Ticari kredilerdeki yüksek artış sebebiyle KOBİ kredilerinin toplam ticari kredilere oranı yüzde 18,5’ten yüzde 17,5’e gerilemiştir (OECD, 2020: 199-201).

2.3. KOBİ’lerin Özellikleri

KOBİ’leri diğer büyük şirketlerden ayıran bazı ortak özellikler mevcuttur. Bu özellikler bazen avantaj olsalar da bazen de dezavantaj olabilmektedirler. Bu ortak özellikler aşağıya çıkarılmıştır (Kaya, 2007: 129). KOBİ yönetimleri ortak özelliklerin başında gelir. Büyük şirketlerde yönetim ve icra ayrı ayrıdır. Yöneticinin üstünde bir yönetim kurulu bulunur ve yönetici birçok durumda bağımsız hareket edemez. KOBİ’lerde ise durum çok daha farklıdır. İcra ve yönetim yetkileri tek kişi veya aile fertleri arasında paylaşılmıştır. Genellikle hesap sorma mekanizması bulunmaz. Yönetici ile şirket sahipliği kavramı çoğu kez aynı kişide birleşir. Bireysel veya şahıs ortaklığı hukuki yapısına sahiptirler.

KOBİ kurmak için girişimcilik yeteneğinin bulunması şarttır. Girişimci; başkalarının göremediğini görür, risk alır ve yatırım yapar. Diğer bir husus ise KOBİ’lerdeki insan ilişkileridir. Büyük şirketlerin aksine çalışan sayısındaki azlık bu ilişkileri doğrudan etkilemektedir. KOBİ’lerde yönetici veya diğer deyişle şirket sahibi tüm çalışanları genellikle yakından tanır, birçok kişisel bilgisine vakıftır. İlişkiler şekli kalıpların dışındadır. Bu durum müşteri ilişkilerine de yansımıştır.

Çalışan-firma sahibi arasında olduğu gibi işletme-müşteriler arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. KOBİ'lerde sermaye sınırlıdır. Yeniliğe açık, esnek bir yapıları vardır. Kriz durumlarında çabuk tepki verebilirler.

2.4. KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları

KOBİ'ler birçok yönden büyük işletmelerden ayrılmaktadır. Büyük işletmelerle olan bu farklılıklar KOBİ'ler için bazen avantaj olurken bazen de dezavantaj olabilmektedir.

KOBİ'ler esnek yapıları sayesinde değişime çabuk adapte olabilirler. Basit yapıda olmaları, esnek olmaları, düşük maliyetli olmaları ve değişen koşullara karşı çabuk tepki vermeleri avantajlı yönleri olarak sıralanabilir (Cabarrouy, 1999: 3-5). KOBİ'ler esnek yapıları sayesinde talep değişikliklerine çabuk adapte olabilmektedirler ve kriz durumlarında bu özellikleri nedeniyle daha az etkilenmektedirler (Çelik ve Akgemici, 2007:148). Küçük işletme olmaları hasebiyle KOBİ'ler müşterilerle daha esnek ilişki içerisine girebilmektedirler. Emek yoğun olmaları nedeniyle istihdama katkıları büyük şirketlere oranla daha çoktur (Akgemici, 2001: 5). KOBİ'ler büyük işletmelerin ara mal ve yarı malul ihtiyaçlarını sağlama noktasında önemli bir yere sahiptirler (Bayat, 2011:573). KOBİ'lerin; esnek yapıları sayesinde krizlere karşı dayanıklı olmaları, az çalışan nedeniyle yönetimin daha kolay olması, karar alma mekanizmalarının hızlı olması, yönetici-çalışan ilişkisinin yakın olması birer avantaj olarak görülebilir. Çalışan sayısının az olması denetim ve yönetim faaliyetlerini kolaylaştırır. Büyük şirketlerle karşılaştırıldığında sabit giderlerinin az olması, maliyetleri düşürür (Yurtadur, 2011).

Büyük şirketlere oranla istihdama olan katkıları daha fazladır. Seri üretim yapmadıkları, daha çok yığın üretimi tercih ettikleri için stok maliyetleri de düşüktür. KOBİ'lerin büyük şirketler karşısındaki en büyük avantajları; çabuk karar almaları, hantallıktan ve bürokrasiden uzak olmalarıdır. Dezavantaj olarak ise; sermaye yetersizlikleri, kredi bulmadaki zorluklar, yetkin ve uzman personel bulmadaki zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Finans kaynakları için riskli kabul edilirler ve dış kaynak bulmakta zorlanırlar (Yurtadur, 2011). Ayrıca karar verici konumunda olan işverenin yokluğunda işlerin gereken düzende olmaması, yani yönetimde

kurumsallık olmaması bir dezavantajdır (Akgemici, 2001:5). KOBİ'lerin diğer zayıf yönü ise pazarlama alanında kendini göstermektedir. Pazarlama için uzman personel bulundurulmaması, pazar analizi yerine iş sahibinin deneyimlerinden yola çıkılarak öngörude bulunulması birer dezavantajdır (Öndeş ve Güngör, 2013).

KOBİ'lerde yönetici, sahip ve denetçi pozisyonlarındaki kişinin aynı kişi olması işletme faaliyetlerinde yönetsel sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir (Erdoğan, 2010: 58). Ayrıca KOBİ girişimcileri, sendika vb. örgütler karşısında güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. KOBİ'ler monopolitik davranışlar ve örgütlü güçler karşısında kendilerini savunabilecek güce sahip değildir (Türköz, 2008: 26). KOBİ'ler bürokrasi nedeniyle yatırım yapmaktan kaçınırlar, aynı zamanda mevzuattaki yetersizlikleri nedeniyle de yabancı ülkelerdeki başarı şansları düşüktür (Akgemici, 2001: 16).

Günümüzde KOBİ'ler; yeni istihdam alanları oluşturan, sosyal dengeyi sağlamada rol alan, yeni düşünceler bulan ve yeniliklere açık olan ve kolaylıkla uyum sağlayan, iktisadının kalkınmasını hızlandıran, yöresel büyümeye ivme katarak büyük şehirlere göç etmeye mani olan, kişisel artırımları yatırıma dönüştürerek büyük ölçekli endüstri kuruluşlarının tamamlayıcısı şirketler olma niteliklerinden ötürü ekonominin esas ögelerini meydana getiren birimler haline gelmişlerdir. Bu doğruluda küçük ve orta ölçekli işletmelerin iktisadiye yardımı beş esas başlıkta toplanabilir (ATO, 2006);

- İstihdam oluşturma,
- Değişikliklere açık olması durumunda yeniliklere hızlıca uyum,
- Teşebbüslüğü özendirme,
- Butik üretim sayesinde ürünlerin farklı olması,
- Büyük ölçekli kuruluşlara ara malı sağlama

Mevcut zamanda ülkelerin ekonomik durumunun ve aynı zamanda dünya ekonomisinin iyileşmesinde sağladıkları birçok yararlar ya da katkılardan dolayı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesine daha çok önem verilmektedir. Sözü edilen ehemmiyetin esas nedenleri aşağıda sıralanmıştır;

- KOBİ'ler yer aldıkları devlet ekonomik durumuna dinamizm sağlamaktadır, zira ekonomik bunalım ve kötü durumlardan çok az etkilenmektedir.
- Daha az maliyetli çok üretim ve ürün farklılığı sağlayabilirler (Yüksel, 2005:8).
- Emek yoğun teknolojiyle çalışma ve kaynak kullanımında etkililik gösteren niteliğine göre ülke genelinde istihdamın artırılmasına ve işsizlik seviyesini minimuma düşürmeye katkıda bulunurlar (Şimşek, 2002: 22). Farklı bir ifadeyle toplam istihdam bakımından istikrar sağlama unsuru olmaktadır (Uludağ Ve Serin, 1991:19).
- Bölgeler arası kalkınmada denge unsuru özelliğindedirler. İmalat ve endüstrileşmeyi tüm ülkeye benimsetme de etkili bir araç konumundadırlar (Akgemci, 2001:19).
- Tam rekabet koşullarına ve sürekli değişiklik içinde olan Pazar koşullarına kolaylıkla ayak uydurarak ve gelir çeşitliliği içinde orta sınıf tabakayı oluşturarak ekonomide denge unsurudurlar.
- Az tasarruflar ve aile birikimlerinin direkt yatırımlara aktarabilmesinde önemli fonksiyonları yerine getirmektedirler (Akgemci, 2001:19).
- Büyük ölçekli şirketlerin destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır.

Aynı zamanda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bir ülke iktisadisi için dezavantaj olarak gösterilecek özellikleri;

1. Çoğunlukla gelişme evresinde olan ve gelişmiş devletlerde iktisadide yasal durumların çoğalmasında önemli rolleri vardır.
2. Finansal tablolarda görülen düzensizlik ve belirsizlik sebebiyle finansal denetimler sırasında birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.
3. Maliyet azaltma çalışmalarında kaliteden taviz vermek ve az kaliteli mal üretme hususunda büyük işletmeler gibi duyarlı olamamaktadırlar.
4. Genel istihdamda çok yüksek hisseye sahip olmalarına karşın eğitim düzeyi yetersiz bireylerle çalışabilmeleri, ülke istihdam durumunun genel eğitim düzeyinde kötü etkiler oluşturmaktadır.
5. Risk yönetiminde bilgi yetersizliği olmaları veya az bir düzeyde bilgiye sahip olmaları, ülke iktisadisinin dengesini etkilemektedir.

2.5. KOBİ'lerin Genel Sorunları

2.5.1. Üretim Sorunları

Tedarikleme, teknoloji, ürün tasarımı, ürün geliştirmesini sağlamak, standardizasyon ve vasıflı çalışan; imalatla kalite faktörünün dünya genelinde sağlanmasında etkili olan çok önemli unsurlardandır. Tedarikleme imalatla yararlanılan malzeme, hammadde ya da ayrı mamullerle alakalı olup, imalatla iç içedir. Hammadde ve ana ürünlerin sağlanmasında kalite, miktar ve her gerektiğinde ulaşılabilme ve fiyattan ötürü kaynaklı bazı problemler yaşanmaktadır. Tedarik etmede meydana gelen bir başka dar boğaz da siparişi verilen ürünlerin zamanında gelememesidir. Bazı ürünlerin zamanında gelmemesi nedeniyle şirketler, sipariş ettikleri karşılamak için hammadde stokuna yöneldikleri görülmektedir. Bu da kaynağın israf edilmesine neden olmaktadır. Stok yapılmaması durumunda ise, devamlı fiyat yükselmesinden çok fazla etkilenmek her daim mümkündür(Oktav, 1990: 24-25).

Hammadde eksikliği nedeniyle şirketler az bir kapasiteyle çalışmalarını sürdürmektedirler. Küçük ölçekli firmalar girdilerini büyük derecede yurt içi imalatçılardan elde ederken orta ölçekli şirketler arasında dış kaynaklı girdilere bağımlı olan firma sayısı küçük ölçekli şirketlere göre daha fazladır (Çetin, 1996: 162). İmalatta karşı karşıya gelinen bir başka sorun da teknolojiden kaynaklı olmaktadır. Bilgi işlem teknolojilerinden yönetim, imalat ve dağılım sektörlerindeki etkinlik durumunun artması, firma temelinde yeni örgütsel değişikliklerin yapılması ve farklılaşan tüketici isteği karşısında üretim mekanizmalarının daha iyi bir yapıya dönüştürülmesi, bu dönüşümün en bariz nitelikleri arasındadır. Tüketicilerin talebi teknolojiden dolayı daha nitelikli ve iyi tasarımı farklı ürünlere yöneldiği görülmektedir (Turan ve Gökalp, 1993: 8).

2.5.2. Kalite Sorunları

KOBİ'lerin kalite sorunları, aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sönmez, 2002:105-108):

- Az ölçekli ve düzensiz bir yapıda olmalarından ötürü verimlilikleri azdır,
- Piyasa ve sektör bilgi düzeyleri yeterli değildir,

- Teknik bilgi düzeyleri yeterli değildir,
- Teknolojilere ayak uyduramamaktadırlar,
- İdari ve düzenlemede zafiyetleri vardır,
- Satış yapma ve tanıtım altyapı ve bilgi yetersizliği vardır,
- İmalat ettikleri mal ve hizmetlerin niteliği çoğunlukla düşüktür,
- Belli bir tipe göre imalat yapamadıklarından dış satım gücü yetersizdir,
- Sektörel Dış Ticaret Şirketleri yapısında düzenlemelerde sorunlar çıkıp, bu konuyla ilgili mevzuat karışıktır,
- Rekabete girmek durumları düşüktür,
- Öz sermayeleri yeterince olmayıp, süregelen enflasyona bağlı olarak değer kaybetmiştir,

2.5.3. AR-GE ve Yenilik Sorunları

İşletmelerin rekabetçi üstünlüklerini belirleyen en önemli unsurların başında bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip edip üretim sürecine dâhil etmeleri gelmektedir. Bu durum ülkelerin rekabetçi özelliklerini ortaya koyan esas unsurlar arasında da yer almaktadır. AR-GE giderlerinin GSMH içindeki yüzdelik dilimine bakıldığında, oranların ülkeler arasında farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Türkiye'deki oran ise önemle üzerinde durulması gereken bir değerdedir. Bu oranlar İsveç'te 3.59, Almanya'da 2.26, Fransa'da 2.32, İngiltere'de 1.94'tür. Ülkemizde ise bu değer 0.45 ile çok az seviyelerde seyretmiştir.(Karacasulu,1999: 39). Genelin oranına bakıldığında KOBİ'lerde AR-GE biriminin olmayışı da göz önüne alındığında teknolojik sorunların bu işletmelerin karşılaştığı en büyük sorunlar arasında yer almaktadır.

Büyük Ölçekli İşletmeler, genellikle tüm durumlarını iktisadi ekonomik bakımından incelemekte, analiz etmekte ve bu şekilde bazı ekonomik sorunları ortaya çıkarmaktadır. Yani kısaca büyük ölçekli işletmeler, yeni ürün ve imalat durumlarının ortaya çıkarılmasına ilişkin düzenli ve bilinçli çalışmaları yapmaktadırlar. Fakat bu durumlar KOBİ'ler bakımından bayağı sınırlıdır. İleri düzeye taşınan sınıai düzenlemeler, dünya çapında yarış, devamlı değişiklik gösteren tüketicinin zevk ve alışkanlıkları vb. ilerlemelerin KOBİ'ler bakımından takip edilmesi birtakım zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Orta büyüklükte olan kuruluşlardan

sadece bir bölümünün Ar-Ge çalışmalarına yönelip; alakalı bilgilere ulaşmaları, bilgileri anlamlı duruma getirmeleri, teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları, temel araştırma ve uygulamalı araştırma yapmaları ve son olarak geliştirme çalışmalarında bulunmaları mümkündür. Bilhassa küçük ölçekli kuruluşlar piyasaya yönelik sebepler, sosyal nedenler ve örgütsel nedenlerle Ar-Ge bölümü açmaya isteseler bile, buna yönelik program ve bütçe oluşturamayacaklardır.

Ar-Ge ile alakalı problemler çerçevesinde teknolojik yeniliklerin inkâr edilemez bir yeri vardır. Türkiye’deki KOBİ’ler, yenilik ve devamlı gelişen teknolojilere ayak uyduramamakta ve bununla ilgili olanakları değerlendirememektedirler. Bu kuruluşların büyük ölçekli kuruluşlarla rekabeti onların piyasa sürdükleri ürünü değil tam aksine, onların üretmediği ürünleri yaparak yürütülmelidir. Bu kuruluşlar, uyum olanaklarını iyi kullanarak büyük kuruluşların yer alamadığı pazarlarda yer almaya çalışmaları gerekmektedir. Teknolojik gelişmelerin taşıdığı ehemmiyet, Türkiye’deki kuruluşlarının dünya geneli pazarlarda yer edinmeye başladığı son dönemlerde açık bir şekilde anlaşılmıştır. Çünkü gelişmelere kapalı olan ve bu konuda muvaffakiyetli olamayan bir kuruluş, kalıcılığı yakalayamamakta ve önündeki büyüme olanaklarını fırsata dönüştüremeyerek çalışmalarını oldukça küçük ölçekli işletmelerde sürdürmeye mahkûmdur (Müftüoğlu, 1991: 199).

2.5.4. Finansman Sorunları

Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletme sorunlarına bakıldığında öncelikle finansman sorunların olduğu görülmektedir, çalışma hayatına başlamak isteyen firmalarda çok fazla finansman gereksinimin her daim giderildiğini görmek mümkün değildir. Bu gibi durumlarda firmaların başta banka kredileri olmakla birlikte farklı kaynaklardan finansman ihtiyacını gidermeye çalıştıkları görülmektedir (Atay, 2015: 5). KOBİ’ler, kuruluş aşamasından itibaren kendi yapılarından kaynaklanan birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında ise “öz sermaye” ve “işletme sermayesi”ndeki yetersizlikler gelmektedir. Bu açıdan KOBİ’lerin sermaye yapılarından kaynaklanan sorunları “başlangıç sermayesi ile ilgili sorunlar” ve “işletme sermayesi ile ilgili sorunlar” olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Firmaların yatırım zamanında ortaya çıkan finansman problemleri firmanın çalışmaları boyunda sürmektedir. Bu konu ile ilgili faaliyetler, ülkemizde faaliyette olan KOBİ'lerin karşı karşıya geldiği finansman sorunlarının en ehemmiyetli sebeplerinden birinin öz sermaye eksikliği olduğunu belirtmektedir. Ülkemizde bankacılık alanının büyük ölçekli firmalara ilişkin piyasasını büyütme çabaları, iktisadi dengesizlik, hükümetin oluşturduğu özendirme uygulamalarının yetersiz oluşu ve siyasi dengesizlik sayılacak diğer sebeplerdendir. Firmaların tedarik, üretim, pazarlama ve finansman gibi zincirleri birbirine bağlı olmasından dolayı rastgele bir tanesinde ortaya çıkabilecek bir kopma firmanın bütün birimlerine etki etmektedir (Yörük, 2006).

İşletmenin öz sermayesinin yetersiz olan ve akabinde özellikle kaynak bulma noktasında sıkıntı yaşayan işletmeler finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar (Moray, 2010: 98). İşletmelerin başlangıç sermayeleri ile ilgili sorunlar; yöneticilerin kişisel tasarrufları sonucunda ortaya konulan öz kaynaklar ve eş, dost ve akrabalarından alınan borçlar oluşturmaktadır (Sarıaslan, 1994: 45). KOBİ'ler özellikle kuruluş aşamasında dış kaynak yerine öz kaynak kullanmaktadırlar. İstanbul Ticaret Odası tarafından yapılan bir araştırmada KOBİ'lerin kuruluş aşamasındaki kaynakların %78,56'sının kurucuların daha önceden yapmış oldukları tasarruflardan, %7,71'lik kısmının ise banka kredilerinden temin edildiğini ortaya koymuştur (Akdağ, 2014: 41). KOBİ'lerle ilgili yapılan çalışmalar, kurulduktan sonra özellikle ilk beş yılın KOBİ'ler için çok önemli olduğunu, finansman yetersizliği nedeniyle büyük çoğunluğunun bu ilk beş yılda kapanmak zorunda kaldığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte öz kaynağı yeterli olan ve ihtiyaç halinde gerekli finansmanı temin edebilen işletmelerin, zamanla sektöre uyum sağladıkları ve büyüme eğilimi gösterdikleri görülmektedir (Aras ve Müslümov, 2001: 10-11).

İşletmelerin kuruluş aşamasında planlı bir şekilde hareket edilmemesi, öncesi ve sonrasını düşünmeden alınan kararlar, tutarların yanlış hesaplanması gibi olumsuzluklar da kuruluştan kısa bir süre sonra finansal sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır (Sarıaslan, 1994: 45). Ayrıca sektördeki ve ekonomideki iniş çıkışlar, tahsilatta karşılaşılan sorunlarla birlikte piyasaya uyum sağlayamayan işletmelerin ise öz kaynaklarının hızla azaldığı ve yeni finansman için dış kaynaklara yöneldikleri görülmektedir (Akdağ, 2014: 41). Bununla birlikte bu sermaye yapısının yetersizliği

otofinansman noktasında dezavantajları da beraberinde getirmektedir. KOBİ'lerin genellikle yoğun emek gerektiren sektörlerde faaliyet gösterirken, el emeği ile üretim yapanların yanı sıra seri üretim için yüksek teknoloji gerektiren sabit varlık kullananlar da bulunmaktadır. Ancak elde bulunan sermaye üzerinden personel giderleriyle birlikte bu varlıklar için de fon ayırmak durumunda kalmaktadırlar. Bu da yeni yapılabilecek yatırımların finansmanını zorlaştırmakta dolayısıyla işletmenin büyümesini engellemektedir. (Karabıçak ve Altuntepe, 2001: 369).

Öz kaynak yetersizliği ile birlikte “işletme sermayesi yetersizliği” de KOBİ'lerin finansman sorunları arasında yer almaktadır. İşletme sermayesi, işletmenin üretime başlayabilmesi, pazarlama ve dağıtım yapabilmesi ve bunların sürekliliği için kullanılan ve gerekli durumlarda kolaylıkla nakde çevrilebilir yapıdaki sermayelerdir (Aydın ve diğerleri, 2004: 113). Bu açıdan KOBİ'ler için yaşanan sıkıntılı dönemlerde işletme sermayesinin önemi çok büyüktür. KOBİ'ler, sınırlı sermayelerinin büyük bir bölümünü sabit varlıklara yatırarak, işletmenin faaliyetlerinin devamlılığı için gerekli olan çalışma sermayesine fazla önem vermemektedirler. Bu nedenle de “işletme sermayesi” yetersizliği yaşamaktadırlar. Oysaki duran varlıklarda kiralama yöntemi uygulanabilirken, dönen varlıklarda böyle bir imkân bulunmamaktadır. Ayrıca fon sağlama olanakları sınırlı olan KOBİ'lerin uzun vadeli kaynaklar yerine, kısa vadeli yabancı kaynaklarla finansman ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaları, finansman durumlarını olumsuz etkilemektedir (Şenel, 1997: 41).

Finansman probleminin KOBİ'lerin işlevlerinde ortaya çıkacak her çeşit problemin kaynağını oluşturduğu görülmektedir. KOBİ'lerin karşı karşıya geldikleri finansman problemlerinin en temel sebepleri (akademiktisat, 2007);

- Firma sahiplerinin mali yönetim bakımından yeterince bilgiye sahip olmaması,
- Büyük ölçekli firmalarda yer alan ayrı bir finansman sektörünün çok fazla maliyet oluşturduğundan KOBİ'lerde yer almaması ve finansman problemlerinin yönetim işleri ve muhasebe alanları sorumluları tarafından çözüm aranması,

- Firmanın inşa edilme eresinde öz kaynaklarını kullanması ve akabinde yetersiz öz sermaye nedeniyle yüksek maliyetli dış mali kaynakları kullanmak zorunda olması,
- Bankaların kredi sağlamayı ilk olarak KOBİ'lerden önce büyük ölçekli firmalara arz etmelerinden ötürü KOBİ'lere kısa süreli ve az meblağlarda kredi imkânı tanımaları,
- Enflasyon değerlerinin artışıyla ithal girdi ve yerli girdi fiyat yükselişleri neticesi yatırımda bulunmayı öngören firmaların mali sorunları yaşaması,
- İhtiyacı kadar para problemini gidermek için müracaat eden bankaların uyguladıkları biçimsel davranış ve işlemler,
- Kredi sağlamak için bankaların tutu olarak istediği arsa, bina ve fabrika gibi iktisadi değere sahip taşınmaz mallar gibi güvenceler,

2.5.5. Pazarlama Sorunları

Çağdaş pazarlama terimi, her şeyin pazarla başladığını öngörmektedir. Bu sebeple, KOBİ'lerin başarılı olmasında piyasa üzerinde ağırlık vermek önemlidir (Pazarcık ve Gülmez, 1989: 163). KOBİ'ler hedeflediği pazarlarını ifade etmede ve pazarlama stratejisi belirli kılmada yeterli değildir. Zira pazar araştırmasında bulunmadan önce kişisel gözlemlerini kullanmaktadırlar. Bununla birlikte KOBİ'ler bilhassa sosyal ve ekonomik şartlardaki değişiklikler neticesinde kullanıcı seçimlerindeki hızlı değişimleri takip etmede ve bu değişikliklere uyum sağlamada yeterince başarılı olmamaktadırlar (Çetin, 1996: 158). Gümrük Birliği (GB)'ne girişin de etkisiyle daha yoğun olan yarışmacı ortamda ayakta kalmanın en önemli şartı, dünya fiyat, nitelik ve değerlerinde ürün ya da hizmet üretebilmek; bu ürün ya da hizmetleri dünya piyasalarına sunmaktır. Bu standarttan hareketle; KOBİ'lerin gereksinimleri, hem bu değer ve nitelikten bilgi edinmek hem de bu nitelikte ürün ya da hizmet üretecekleri teknolojiyi iyi tanımak ve uygulayabilmektir. Fakat KOBİ'ler bilgiye yeterince ulaşamayabilmektedirler. Bu durum da firmalarda önemli derecede problemlere neden olarak onları başarısızlığa sürüklemektedir. Bilgi yetersizliğinin kaynağı ise, finansal kaynağın yetersiz olmasının etkisiyle piyasa araştırmasının yeterince yapılmaması olarak belirlenmektedir (Tokol, 1984: 131). KOBİ'lerin pazarlama fonksiyonuna yönelik problemleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Müftüoğlu, 1991: 63):

- Pazarlama anlayışının yetersiz olması,
- Piyasa araştırmasının yetersiz olması,
- Pazarlama araç ve gereçlerinden yeteri kadar faydalanamama,
- Küçük pazarlara bağımlı olma ve seçeneksizlik,

KOBİ idareleri, ölçekleri değerinde büyük firmalarda olduğu gibi, pazarlama bölümleri oluşturup, burada hedefe ilişkin planlar yaparak, aktivite hedefleri yapabilmektedirler. Pazarlama işletmelerinde bulunan çalışanların kararları direkt alınıp, uygulama serbestliği sağlamak bu etkinliği olumlu anlamda etkilemektedir (Şimşek, 2006: 237). Küçük ve orta büyüklükte işletmelerin piyasaya sunma sorunlarının çözüme kavuşturulmasına yönelik yeni düzenlemeler de mevzu bahisdir. 5590 no.lu kanunda değiştirilen 06.09.1996 tarih ve 19476 no.lu kanunda ifade edildiği gibi, Ticaret ve Sanayi Barolarına “Ticaret Merkezi Kurmak” görevinin tanınması ve Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin inşa edilmesinin özendirilmesi bu konudaki önemli gelişmeler olduğu görülmektedir. Ülkemizde KOBİ’ler pazar araştırması sürecine girmeden büyümek amaçlı uluslararası pazarlara da ürün satma ihtiyacı içine girmektedir ve satma eylemini de gerçekleştirmektedirler (Akgemci, 2001: 30). KOBİ’lerin bu tutumu farklı sorunlara yol açmaktadır. Dış pazara açılan işletmeler girdikleri yeni pazarı öğrenmekte güçlük çekmekte, diğer taraftan tüketicilere ilişkin bilgilere ulaşamamaktadırlar (Tokol, 1984: 129-130).

2.5.6. İnsan Kaynağı Sorunları

KOBİ sahipleri mülkiyet hakkını ellerinde bulundurdukları ve bu durumu kaybetmek istemem gibi sebeplerden ötürü yönetimi profesyonel bir ekibe bırakmak ya da yönetim kadrosuna uzman kişileri dâhil etmek istememektedirler. Bu sebeple de büyümenin getireceği riskleri göze alamamaktadırlar. Ayrıca, işletmede meydana gelen büyümeden sonra gerekli olan kurumsallaşmaya çalışılmaması da genel idari problemleri içinde sayılmaktadır (Müftüoğlu, 1993: 221-223). Bu sebepten ötürü Türkiye’de birçok KOBİ’nin kurulacağı alan seçimi yanlış yapılmış; işletmeler daha iyi faaliyet gösterecekleri alan olan endüstri alanları yerine şehirlerde yer almaya başlamış. Bu durum ise KOBİ’lerin istenilen şekilde imalat etmelerini ve çalışanların moraline kötü anlamda etmektedir (Goss, 1991: 70).

KOBİ'lerin özellikle kuruluş aşamalarında tüm işlerin tek kişi tarafından yürütülmesi veya bölümlerde çalışanların alanında uzman olmamasından kaynaklı sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Aksoy ve Çabuk, 2006: 45-46):

- Plansız hareket etmek
- Profesyonel olamamak
- İletişim problemleri
- Düzenleme metodunun olmaması, düzenlenme problemi
- Belgeselleştirilmiş görevlerin olmaması, sorumluluk ve görev dağılımlarının planlı bir şekilde yapılamaması.
- Uzmanlığına göre görevlerin dağılımı yapılamaması, her kesin her işi yapabileceği düşüncesindeki bir çalışma platformu
- Aile ilişkilerinde iletişim sorunu
- İnsan kaynaklarına yeterince önem verilmemesi
- Personel ile aile üyeleri arasındaki ilişkilerin iyi seviyede olmaması
- Karar verme durumlarında işletme hiyerarşik yapısına dikkat edilmeyerek, aile içi hiyerarşik yapının işlemesi
- Büyük potansiyelli iş hacmin devredilmesi
- İşletme kurucusunun işletmenin tamamını alakadar eden kararları bir başına alması
- Denetimlerin düzenli değil kişisel olarak yapılması
- Şirket hissedarları ve personeller arasındaki çıkar çatışmaları
- İş sürecini dizayn eden belgelerin olmaması
- Eğitim ve geliştirme çalışmalarının yeteri kadar olmaması

2.5.7. Dış Ticaret Kaynaklı Sorunlar

KOBİ'lerin dış ticarete karşılaştıkları zorlukları iki başlıkta ifade edilebilir:

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ulusal seviyedeki problemleri; bu problemler finansman problemleri, bilgi eksikliği, siyasi sorunlar, KOBİ'lerin ulusal düzeydeki sorunları; bu sorunlar finansman sorunları, bilgi yetersizliği,

bürokrasiyle ilgili sorunlar, piyasa sorunları, destek eksikliği ve sınırlama sorunlarıdır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin işletme seviyesindeki problemler; hammadde sıkıntıları, bilgi ve veri problemi, emek sıkıntısı ve imalat sıkıntılarıdır (Kendirli vd., 2003:47). Dış satıma yönelen işletmelerin karşı karşıya geldiği problemler arasında kalite denetimi, İhracata yönelmiş firmalarının karşılaştığı sorunlar arasında kalite kontrolü, standardizasyon ve fiyat-maliyet durumunun doğru kurulamaması da bulunmaktadır (Akgemci, 2001:30)

Bu sorunlarla karşı karşıya gelinen, Türkiye KOBİ'lerinin isteğine göre (fason) imalata yöneldikleri ve kendi marka isimlerini oluşturarak, kendi ürettikleri mallarını pazara sunmada zorlandıkları görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler kendi markalarını oluşturamadıkları ve kaliteli ürün üretmedikleri sürece rekabette üstün olamayacaklardır (Müslümov, 2001:8). 2006 yılına Türkiye İhracatı sektörler bakımından ele alındığında endüstri sektöründe bulunan üç önemli ihracat bölümü “otomotiv sanayi ürünleri”, “diğer giyim eşyası” ve “diğer makine ve ulaşım araçları” olarak sıralanmaktadır. Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmeler bu alt dallarda büyük işletmelere yan sanayi ve fason imalat şeklinde girdi elde etmektedir.

2.5.8. Hammadde ve Kaynak Temini Kaynaklı Sorunlar

KOBİ'lerin karşı karşıya geldikleri bir diğer sorun ise hammadde ve kaynak temininden kaynaklı olan sorunlardır. Hammadde elde etme bir yandan üretim niteliğini, bir yandan da maliyet unsurunu etkilemektedir. KOBİ'lerin hammaddeyle alakalı iş hacmi büyük ölçekli şirketlere göre daha az olmasından dolayı alım piyasasındaki fiyatlar artmakta, bunun sonucunda da ürün maliyetinin arttığı görülmektedir. Sınırlı bir özsermaye ile çalışmalarını devam ettirme zorunda olan KOBİ'ler bir yandan hammadde değerlerinin devamlı yükselmesi, bir yandan da pazarlardan yapılan alacakların gecikmesi neticesinde finans zorluğu çektikleri görülmektedir. Bunun sonuncuna da tüketici kaybı yaşanmaktadır.

Dış satım yapan KOBİ'ler için farklı bir sorun ise girdi tutarlarının dengeli olmamasıdır. Dövizlerdeki dalgalanmalar hem maliyeti etkilemekte hem de ülke

dışındaki alıcılarla yapılan sözleşmelerde bazı zamanlar KOBİ'leri zarara sokmaktadır. Bilhassa ülkemizde enerji için verilen fiyatların pahalı olması KOBİ'ler için maliyet yükselticidir. Şirketlerin rekabet yarışını nitelikli ve yeni mallarla daha kolay sağlayacağı görülmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelere hem sayı hem de istihdam bakımından milli ekonomi içinde ehemmiyetli bir fonksiyon görmekle birlikte gerek Türkiye ekonomisinin tamamını gerekse de küçük ve orta ölçekli işletmelerin hayati sağlığı bakımından büyük ölçekli firmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Zira büyük firmalar ve onları ürün sağlayıcısı olarak iş gören KOBİ'ler arasında birbirinden yararlanan bir ilişki vardır. Bu ilişkinin sürekliliği de, muvaffakiyetli KOBİ'lerin kalkınması ve böylelikle ölçek ekonomisine göre çalışma yoluyla yeni KOBİ'lere yeni iş olanakları yaratmasıyla mümkündür (Sanayi İhtisas Komitesi, 2012).

2.6. KOBİ'lerin Krediye Ulaşımındaki Sorunları KOBİ'lerin Aldıkları Kredilerde Vade Yapısı Ve Nakit Döngüsü

Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de KOBİ'ler gerektiğinde kredi kullanım yoluna gitmektedirler. Kullanmış oldukları kredi kapsamında bankalara bir takım teminat göstermek zorunda olan küçük, orta ve büyük ölçekteki KOBİ'ler bu süreçte bir takım sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir. Ülkemizde de bu durum geçerlidir. Günümüzde Türkiye'de faaliyet gösteren banka sektörlerin işletmeleri finansman şekline bakıldığında küçük ve orta ölçekli işletme olarak çalışan şirketlerin krediden yararlanırken bankalara güvence verdiği ve güvenceler karşılığında kredi kullanımına imkân sağlandığı bilinmektedir. Kredi kullanırken gösterilmiş olan bu güvencelerin içeriğine bakıldığında, bunları taşınmaz mal ipotegi, müşteri çeki ve senedi, son zamanlarda ise çok daha yaygın olan Kredi Garanti Fonu güvencesinden ortaya çıkığı görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin çok az bir bölümün yalnızca kefillik karşılığında iş gördüğü ve bu küçük topluluğun üst kısımda ifade ettiğimiz sermaye yetersizliği sorununu aştığını ama kısa süreli likidite problemleri için krediye başvurulduğu görülmektedir. Kredi kullanmak için güvence yaratmayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazarın yüksek süre farklarına katlandığı veya daha maliyeti yüksek olan finansman kuruluşlarına (örn. faktöring) yöneldiği görülmektedir. Son zamanlarda öz kaynak eksikliğiyle ortaya çıkan

işletmeler, bu süreçte elde ettikleri karları başka finansman kuruluşlarına harcamak zorunda olunca öz kaynaklarını çoğaltmayı başaramayıp devamlı net firma sermayesi eksikliğiyle dönmeye çalışmaktadırlar.

Finansmanın en önemli ilkesine göre işletmelerin başta sabit varlık yatırımlarını uzun süreli kredilerle likidite de gereksinimlerini ise kısa süreli kredilerle finanse etmesi tavsiye edilmektedir. Fakat Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletmeler uzmanlardan yardım almadıklarından ve çoğunlukla bir kişinin idaresindeki aile işletmesi olmalarından dolayı, yanlış kararlar almaktadırlar. Türkiye’deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin kullandıkları kredilerdeki süre seçimi genelde yanlış olup uzun sürede kazanç sağlayabilecek olan sabit varlık yatırımında bulunurken dahi maliyet üstünlüğü nedeniyle kısa süreli kredileri seçtiklerine sık sık rastlanmaktadır. Gerçekten nispi olarak daha az maliyetli olan kısa süreli krediler işletmenin nakit döngüsüne ve yatırımın geri dönüşümüne uygun olmadığından dolayı işletmeye yarar yerine zarar sağlamaktadır.

2.7. KOBİ’lerin Kredilerden Aldığı Pay

Mevcut zamanda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin hükümet iktisadilerinde hâkim olduğu oransal büyüklük bir tarafa, toplam istihdam, katma değer, yatırım, vergi, ihracat ve krediler içindeki paylarının da ehemmiyetli boyutlara vardığı görölmektedir. Dünya genelinde şuan ki ülke ekonomik durumlarına bakıldığında; şirketlerin hemen hemen % 95-99 oranının küçük ve orta ölçekli işletmelerden meydana geldiği, istihdamın % 40-80 oranının, GSMH’nin % 30-70 oranının, yatırımların % 30-60 oranının, ihracatın % 10-40 oranın ise küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından oluşturulduğu aleni bir şekilde saptanmaktadır.

Türkiye’nin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) istatistiklerine göre bankaların sundukları kredilerde ticari ve kurumsal işletmelerin değeri %44, KOBİ kredilerinin payı %27 olduğu tespit edilmiştir. Aralık ayının 2014 tarihli zamanında ticari ve kurumsal krediler 551 milyar TL, KOBİ kredileri 333 milyar TL olduğu görölmüştür (BDDK, 2014a: 10). Fakat, yaklaşık KOBİ’lerin toplam kredilerden elde ettiği pay %40’ı aşkın olan AB devletlerinden bayağı geride olduğu saptanmıştır (Yazıcı, 2010: 81). MEM’e göre ise bu değer daha fazla olması

gerekir. Hükümetin sürün hacmini artırmak için proje karşılığında üretime yöneltmesi ve sosyal devlet projeleriyle tüketicilere destek vermesi, KOBİ'lere proje karşılığında uzun dönemli faizsiz kredi sağlanması modelin en iyi niteliklerindendir. Kullanılan kredilerin geri ödeme durumunda, para yerine, imalat edilen ürünün de istenmesi ise modelin bir başka özelliği arasındadır. Devlet ve millet ortaklığıyla inşa edilecek KOBİ'ler iktisadının lokomotifi gözüyle bakılmaktadırlar. KOBİ'ler kredilerden aslan payını almaları ve devamlı büyüme trendinde belirli sermaye kategorilerinin eline geçmeden tüm halkın iştirakiyle oluşmaları beklenmektedir (Baş, 2005: 235).

BDDK'nin 2020 yılında yayımladığı istatistiklere göre bankacılık sektörünün küçük ve orta ölçekli işletmelerin bir önce yılın aralık ayından itibaren kullandığı parasal kredi miktarının bedeli 848 milyar 829 milyon TL seviyesinde olmuştur (<https://www.bddk.org.tr>).

Tablo 9. KOBİ Kredileri 2020/12

KOBİ Kredileri (milyon TL), Dönem:2020/12	Nakdi Kredi TP	Nakdi Kredi YP	Toplam Nakdi Krediler	Müşteri Sayısı (Net)
Toplam KOBİ Kredileri (2+3+4)	727.572,79	121.256,86	848.829,65	-
Mikro İşletmelere Kullandırılan Krediler	250.106,52	11.603,86	261.710,38	-
Küçük İşletmelere Kullandırılan Krediler	237.732,73	34.898,36	272.631,10	-
Orta Büyüklükteki İşletmelere Kullandırılan Krediler	239.733,53	74.754,64	314.488,17	-
Toplam KOBİ Niteliğindeki	3.811.437,00	17.701,00	3.829.138,00	4.855.028

Müşteri Sayısı (6+7+8) (Adet)				
Mikro İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	3.238.892,0 0	3.561,00	3.242.453,00	4.063.949
Küçük İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	448.098,00	6.223,00	454.321,00	608.519
Orta Büyüklükteki İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	124.447,00	7.917,00	132.364,00	182.560

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr>

Yukarda tablo 9’da görüldüğü üzere 2021 Ocak ve Şubat ayları kapsamında küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi bakiyesi 9 milyar 615 milyon TL değerinde artıma meydana gelmiş, bu artımayla 858 milyar 444 milyon TL seviyelerine ulaşmıştır. Şubat ayının sonundan sonra banka sektörünün KOBİ’lere verdiği kredi bakiyesi 2015 yılının aynı ayına göre kıyaslandığında %220 değerinde artış yaşanmıştır.

Tablo 10. KOBİ Kredileri 2021/2

KOBİ Kredileri (milyon TL), Dönem:2021/2	Nakdi Kredi TP	Nakdi Kredi YP	Toplam Nakdi Krediler	Müşteri Sayısı (Net)
Toplam KOBİ Kredileri (2+3+4)	735.569,07	122.875,89	858.444,96	0,00
Mikro İşletmelere Kullandırılan Krediler	254.812,60	11.598,36	266.410,96	0,00
Küçük İşletmelere Kullandırılan	240.455,09	36.020,82	276.475,90	0,00

Krediler				
Orta Büyüklükteki İşletmelere Kullandırılan Krediler	240.301,38	75.256,72	315.558,10	0,00
Toplam KOBİ Niteliğindeki Müşteri Sayısı (6+7+8) (Adet)	3.878.247,00	17.971,00	3.896.218,00	4.937.772
Mikro İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	3.296.283,00	3.500,00	3.299.783,00	4.142.869
Küçük İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	455.266,00	6.429,00	461.695,00	612.218
Orta Büyüklükteki İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	126.698,00	8.042,00	134.740,00	182.685

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr>

Tablo 10’da görüldüğü üzere KOBİ kredileri kapsamında en fazla miktarda pay alan kesimin orta ölçekli işletme kuruluşları olduğu dikkat çekmektedir. Bu kapsamda orta ölçekli işletmelerin almış olduğu kredilerin payı %36,76 görülmektedir. Bu durum 2019’la mukayese edildiğinde 73 milyar 362 Milyon TL artışın meydana geldiği dikkat çekicidir. Aynı dönem içerisinde küçük işletmelere kullandırılmış olan kredi miktarlarında da benzer bir artışın yaşandığı görülmektedir. Tablo 10’da görüldüğü üzere %43,2 oranında artış meydana gelmiş olup, 276,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Küçük işletmelerin kullanmış olduğu kredilerdeyse, %47,8 oranında artış meydana gelmiştir. Meydana gelen bu artışla birlikte 266,4 milyar TL seviyesine ulaştığı dikkat çekmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’nın açıklamış olduğu verilere göre KOBİ özelliğinde olan toplam müşteri sayılarında 12/2020 dönem sonu itibarıyla yıllık bazda %23,3 oranında artış meydana gelmiş ve bu artışla birlikte 4.855.028 seviyelerine ulaştığı görülmektedir. Mikro ölçekli işletmelerdeki müşteri oranının

payı %83,7; küçük ölçekli işletmelerde bu oran %12,5 olarak gerçekleşirken; orta ölçekli işletmeler ise %3,7 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Müşteri sayılarını sıralayacak olursak, mikro ölçekli işletmelerde 4.063.949; küçük ölçekli işletmelerde 608.519, orta büyüklükteki işletmelerdeyse 182.560 olarak ifade edilmiştir (<https://www.bddk.org.tr>).

3. COVID 19'UN DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİSİ

3.1. Pandeminin Küresel Etkileri

Pandemi sektörlerin genelini direkt veya dolaylı olarak etkilemiştir. Kimi sektörlerle olumlu etki ettiği gibi olumsuz etki de etmiştir ancak olumsuz etkisi daha ağırlıklıdır (Çakıroğlu ve ark., 2020). Pozitif etkilenen sektörlerin arasında ilk olarak e-ticaret ve tıbbi malzeme imalat alanları gelmektedir. Sokağa çıkma yasaklarıyla birlikte kişiler daha çok hanelerinde vakit geçirmiş, kalabalıklı temas etmek kaçınmak için mutfak alışverişlerini bile e-ticaretten yapmışlardır. Pandemi den önce internetten satış gerçekleştirmeyen şirketler mallarını internette koyarak pazarlamışlardır. Bu durumda e-ticaret şirketleri monopol konumuna geldiğinden dolayı iş hacimlerinde artışlar meydana gelmiştir (Meyer ve arkadaşları, 2020; Çetinkaya, 2020). Pandemiden pozitif anlamda etkilenen bir başka bölüm ise tıbbi malzeme imalat bölümüdür. Tıbbi mobilya imalatı bütün her yerde bu zaman diliminde yükselen, genişleyen bir sektör olduğu görülmektedir. Pandemiyle hayatımızda yer edinen mallar; maske, eldiven, dezenfektan ve kolonya türündeki ürünlerdir. Bu ürünlerin üretimini yapan şirketlerin iş hacimleri pandemiden öncekine göre oldukça çok artmıştır.

Pandemiden kötü etkilenen sektörlerle bakıldığında bu sektörlerin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Bu sektörlerden öncelikle havacılık ve petrol sektörü gelmektedir. Tüm dünyada alınan tedbirlerle insan dolaşımının en düzeye indirilmeye çalışılmıştır. Yurtdışına çıkma yasağının olmasıyla bayağı gelişmiş olan havacılık sektörü çok kötü duruma düşürülmüştür. Bir günde oldukça çok sayıda giriş çıkışlar olurken bunu kısıtlayarak ve giriş çıkışları belli bir sayıya düşürerek sektörün küçülmesine neden olmuştur. Havacılık ve ulaşım sektörünün kesintiye uğramasıyla motorin kullanımda da azalmalar meydana gelmiştir. İmal oranı azalmazken imalat edilen petrolün kullanılmaması, motorine olan talebin düşmesi ve brent fiyatlarında düşüklüğe yol açmıştır (Özbük, 2020; Şentürk, 2020).

Covid-19'un ilk ortaya çıktığı zamanlarda virüsün sadece kişi hayatı etkileyen bir durum olacağı ve devletlerin sağlık sektöründe etkili olabileceği öngörülmüştür. Bu çerçevede Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun yayınladığı istatistiksel rapora göre

devletlerin aldığı önlemleri yazılı bir şekilde ifade etmiştir (www.imf.org; Yıldırım ve arkadaşları, 2020; Budak ve Korkmaz, 2020). Alınması gereken önlemlerin neticesinde Dünya çapında dış ticaret dengesini etkilediğini ve dış ticaret oranlarında düşüşün gözlemlendiği, ödemeler bilançosunun da değişikliği görüldüğü ve yalnızca ithalat ve ihracat oranların değil devletlerin kendi içindeki borsa ve bütün mali pazarlarda düşüşler görülmesine neden olmuştur. Bütün bunların sonucunda devletler pandemi sürecini yönetebilmek için yeterli ekonomik potansiyele sahip olmakta zorlanmışlardır. Pandemi sürecinin sürdüğü ve etkilerinin daha çok görüleceği 2021 yıl sonu borsalarında değer kayıplarının 2008 yılındaki kriz dönemine göre daha çok olabileceği düşünülmektedir (Göze Kaya, 2020). Bu değer kaybın 2022 yılının bitiminde daha net şekilde görüleceği öngörülmektedir.

3.2. Gelişmekte Olan Piyasalarda Covid 19'un Etkisi

Yaşadığımız çağda ekonomiyi içermeyen durumların mali pazarlar üzerindeki etki durumunu belirtmek için birçok çalışma yapıldığı görülmektedir (Harabida ve Radi, 2020). Salgınların ortaya çıkması durumunda yatırımcıların duyarlılıklarında değişiklikler meydana gelmektedir. Yatırımcıların duyarlılığından kasıt, hisse senedi piyasasını istatistiki olarak etki ettiğidir. Piyasa şartlarında artmaya yönelik bir dalgalanma olduğu zamanlarda oldukça daha az bir risk durumu düşünülmekte ve yatırım yapan kişiler daha iyi niyetli olarak hareket ederken; şartların olumsuz olduğu zamanlarda yatırım yapan kimseler nispi olarak daha karamsar bakmakta ve piyasada tekrardan bir hareketlenme oluncaya kadar yatırım yapmak için beklemektedirler (Liu, Wang ve Wang, 2020). Pandeminin başlamasında 29.03.2021 yılına kadar olan zamanda en çok virüsün görüldüğü ilk üç ülke ABD, Fransa ve İngiltere'dir. Bu ülkelerden İngiltere ve ABD toplam vefat sayısında da sırasını bozmamıştır.

Coronavirüsün ortaya çıkmasıyla bütün sektörlerde ekonomik kriz görülmüştür. Fakat krizin büyümesini önlemede en patetik tedbir olarak krizin duyurulmasından sonra nüfusun büyük çoğunluğunun üretim ve tüketimden uzaklaşması, krizin başında bazı dalları doğrudan iflasa iteklemiştir. Krizin etkisi yayıldığında devletler değişik önlemleri analiz etmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, IMF ve Dünya Bankası üye devletlere kriz ile baş edebilmek için yeni kuruluşlar inşa

ettiklerini belirtmişlerdir. IMF'nin belirttiği açıklamada, ülkemizin kriz ile baş edebilmesi için 1 trilyon dolar harcamaya hazırlandığını söylemiştir. ABD Merkez Bankası 700 milyar dolarlık bir paket açıklamıştır. Bu paket likidite sağlamak için kullanılmış fakat SWAP ve repo piyasaları aracılığıyla üçüncü taraf finansman olanakları sunmuştur. Ancak Türkiye, SWAP'ın faaliyet gösterebileceği ülkelerden biri değildir. Merkez bankası, repo piyasası tarafından ihraç edilen tahvillere karşılık döviz alma fırsatından yararlanmaya yetecek kadar dolar tahviline sahip olmadığı için kâr etme gücünün sınırlı olduğunu fark etmiştir. Dünya Bankası'nın kriz öncesi AB bölgesi için 2020 tahmini %1'lik bir artış öngörmüştür. Corona salgını hastalığı prevalansı sebebiyle, bu tahminler negatif olabilmektedir. AB'ye göre, Türkiye ekonomisi büyümenin en önemli alanlarından birisi olmuştur. McKinsey & Company Mart ayında ABD ekonomisinin %2.4, Çin ekonomisinin %0.4, AB ekonomisinin %4.4 ve küresel ekonominin ise %1.5 düştüğünü tahmin etmiştir. IMF, coronavirüsün ekonomik etkisini tahmin etmektedir. IMF, Türkiye'nin 2020'de GSYİH'nin %5 küçülmesini beklemektedir. Öte yandan, cari açığın azaltılması için daralmanın yeniden düzelmesi ve işsizlik oranının %17.2'ye ulaşması beklenmektedir. Bu coronavirüs salgınından sonra tüm LEP erilerinin güncellenmesi gerekir (Politika Notu, 2020).

Sağlık Sektörüne Etkileri: Virüsler birçok insanı etkisi altına alarak büyük bir toplulukta milyonlarca ölüm ile biten büyük çaplı endişe veren hastalıklara yol açmaktadır (Ross ve ark., 2014: 217). Pandemi tüm endüstri ve sektörleri olumsuz yönde etkilese bile hiçbir sektör yaşanan zorluklar konusunda en ön cephede mücadele veren sağlık sektörü kadar etkilenmemiştir. Tüm sektörler çalışanlarının sağlığını korumaya ve ekonomik darbeler ile başa çıkmaya çalışırken sağlık sektörü bunlara ek olarak salgının yayılmasını önlemeye ve topluma sağlık hizmeti sunmaya devam etmiştir. Sağlık sektörü pandemiye hazırlıksız yakalanmış ve bu sektör, çalışanlarına pandemi ile ilgili yeterli eğitim verememek ve hastanelerde triyaj sistemini kuramamak gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Salgının pik yaptığı dönemlerde ise yoğun bakım üniteleri ve ventilatör cihazlarının yetersiz kalması, acil olmayan elektif işlemlerin ertelenmesi gibi problemlerle karşılaşmıştır.

Sağlık sektörü üzerindeki ağır yük ve sorumluluklar sağlık çalışanlarında stres ve kaygıya sebep olmuştur. Bu dönemde sağlık çalışanlarının yaşadığı bazı temel sorunlar da aşağıda sırasıyla belirtilmektedir;

- Pandeminin başladığı ilk dönemlerde N95 maske, siperlik, tulum ve koruyucu gözlük gibi kişisel koruyucu ekipman eksikliği yaşanmıştır.
- Kişisel koruyucu ekipman dağılımının adaletli yapılmaması sebebi ile bazı çalışanlarda değersizlik duygusu oluşmuştur.
- Virüslü hastalarla yakın temas içinde olan sağlık çalışanları enfekte olmuş ve hayatlarını kaybetmiştir.
- Çalışanlar enfekte oldukları takdirde virüsü ailelerine taşımak konusunda kaygı yaşamıştır.
- Vaka sayısının fazla olduğu dönemlerde bazı çalışanlar daha önce çalışılmayan birimlerde hizmet vermek zorunda kalmıştır.
- Pek çok servisin COVID-19 kliniğine dönüştürülmesi çalışanların adapte olmasını zorlaştırmıştır.
- Nöbet sayılarının ve sürelerinin artması ile yoğun çalışma temposu oluşmuştur.
- Çalışanlar hasta ve hasta yakınları tarafından şiddete maruz kalmıştır.
- “Yeniden açılma” sistemine geçilmeye başlanmasıyla hastanelerin Merkezi Hekim Randevu Sisteminde (MHRS) Covid-19 dışı poliklinik hastalarına ortalama %39.20 değerinde 10 dakikada bir randevu verildiği ifade edilmiştir (İstanbul Tabip Odası 2020). Hastalar arası sürenin bu kadar kısa olması dezenfekte işleminin yapılamayıp ve doktorların enfekte olma riskini artırmıştır.

Uluslararası Af Örgütü’nün açıklamasına göre dünya genelinde minimum 7000’i aşkın sağlık personeli Covid-19 nedeniyle hayatını kaybetmiştir (Uluslararası Af Örgütü 2020). Bu süreçte başkalarının hayatlarını kurtarmak adına kendi hayatlarından olan sağlık çalışanlarının fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tükenmişlik düzeylerinin de arttığı öngörülmektedir.

Eğitim Sektörüne Etikleri: Covid-19’dan (EBR, 2020); tüm dünyada 1,5 milyarı aşkın öğrenci, 63 milyon öğretmen, karantina, dışarı çıkma yasağı ve okulların

kapatılmasından müteessir olan birçok eğitim destek personeliyle eğitim insanları kötü anlamda etkisi altına almıştır. Bazı ülkelerde, PC, genel ağ ve diğer online mecraların olmayışı, kimi devletlerde erişimi sınırlı kılan beklenmedik veri ücreti sebebiyle elektronik sınıflar yine mümkün olmamıştır. Teknolojik okuryazarlığı, tecrübeli ve bilgili olan öğrenciler, öğretmenler, diğer konumdaki eğitim çalışanları sosyalleşmelerden yoksun kalmak sorunda olmuşlardır.

Salgının yayılmasına engel olmak adına eğitim sektöründe de bazı tedbirler alınmıştır. İlk olarak ilköğretimden üniversiteye tüm seviyelerde eğitime ara verilmiş daha sonrasında ise uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Uzaktan eğitim modeline geçiş beraberinde bazı sorunları da ortaya çıkarmıştır. Uzaktan eğitim modelinde anne ve babası çalışan çocukları evden öğrenmede destekleyen ve yönlendiren kimse olmamış bu da öğrenmede yetersizliğe yol açmıştır.

Dijital eğitime geçiş ve eğitimde alınan tedbirler eğitim sektörünü ve çalışanlarını da aşağıdaki sorunlarla karşılaştırmıştır.

- Teknolojik donanım ve dijital araçların yetersizliği gibi sebeplerden çevrimiçi eğitime adaptasyon konusunda eğitimciler zorlanmıştır.
- Altyapısı olmayan üniversiteler eğitime ara vermek zorunda kalmış bu da akademik planın değişmesi ve dönemin uzamasına sebep olmuştur.
- İnternet bağlantı problemleri, görüntü ve ses bozuklukları canlı derslerin verimini düşürmüştür.
- Yüz yüze sınavların yapılamaması ya da ertelenmesi eğitimcileri ölçme ve değerlendirme konusunda zorlamıştır.
- Bazı özel eğitim kurumları pandeminin yarattığı ekonomik krizden etkilenerek kapanmış ve buna istinaden birçok eğitimci, sektör çalışanı işsiz kalmıştır.
- Çevrimiçi eğitimin yüz yüze eğitim kadar verimli olmadığını savunan veliler dönem başında ödedikleri eğitim-öğretim ücretlerinin iade edilmesini talep etmiş ve eğitim kurumlarını şikayet etmiştir.
-

Turizm Sektörüne Etkileri: Ülkemizde GSMH'nin yüzde on ikisi istihdamın ise yüzde sekizi turizm sektörü tarafından karşılandığı görülmektedir (COMCEC, 2019).

Ülkemizin turizminin kriz durumlarına karşı birden çok devlete ve sektöre göre daha mukavim olduğu söylenmektedir. Çünkü başta 1980’li yıllardan sonra PKK, depremler, ülke içindeki ve ülke dışındaki siyasi meseleler, darbeler ve iktisadi bunalımları ülkemiz güçlü bir şekilde çıkmayı başardığı görülmüştür. 2019’da turizm sektöründen gelirleri yaklaşık 35 milyar \$ olduğu düşünülür ise, Ekime kadar etkisinin devam etmesi öngörülen Covid-19 krizi minimum 25 milyar \$ direkt, çarpan etkileriyle bunun iki katı dolaylı bir gelir yitirmesine sebep olmaktadır.

Tekstil Sektörüne Etkileri: Covid-19 pandemi süreci tüm sektörü etkilediği gibi tekstil sektörünü de etkilediği görülmüştür. Bazı giyim işletmeleri Çin’den verdikleri ürünleri iptal etmek zorunda kalmıştır. 2020’nin Mart ayında Çin’de ortaya çıkan Covid-19 pandemisi diğer bölgelere de yayılarak Türkiye’nin tekstil endüstrisinde üretimlerde yavaşlama olmuştur (TÜRMOB, 2020: 69-70). Ülkemizde 2020 yılının Mart ayında tekstil dış satımı Şubat ayına oranla %10,7 azalmıştır. 2020 yılının Nisan ayında tekstil mallarında ortaya çıkan kapasite kullanımı geçen aya göre % 43,2 azalmıştır. Pandemi sürecin etkisi ile tekstil endüstrisi az talep karşı karşıya kalmıştır (İTKİB, 2020). Talepte görülen düşüşten dolayı tekstil tesisleri pazarlama çalışmalarında değişiklikler yapması zorunlu olmuştur (Aydın & Dülek, 2020: 41).

Covidin Ülkemiz bakımından etki durumları ilk olarak dış satım istatistiklerine yansıdığı görülmektedir. İHKİB (İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği) tarafınca yayınlanan raporlara göre oluşturulan özet tablo istatistiklerine bakıldığında, DSÖ’nün 2020 yılının Mart ayında pandeminin ortaya çıktığını ifade etmesiyle beraber Mart 2020 yılında tekstil ürünlerinin dış satım sayısının geçen aya göre %20 ve 2019’un Mart ayına göre de takribi %28 değerinde azalma olduğu görülmektedir. Fakat krizin tesirinin Nisan ve Mayıs aylarında olduğunu, Nisan 2020 yılında tekstil ürünlerin dışa satımının geçen yılın aynı ayına göre takribi %62 değerinde düştüğü, 2020 yılının Mayıs ayında ise 2019 yılının Mayıs ayına kıyasla %48 düşerek son 18 aydaki en minimum düzeylere Nisan 2020 ve Mayıs 2020 aylarında vardığı belirli kılınmıştır. 2020’nin ilk yarısının toplam dış satım rakamıyla 2021’nin ilk yarısının toplam dış satım oranları kıyaslandığında, 2021’de tekstil alanında bir düzelme görüldüğü ve geçen yıla oranla dış satım değerinde %35,7’lik bir artış gözlenmektedir (Çatuk ve Aydın, 2021:441).

Otomotiv Sektörüne Etkiler: Otomotiv endüstrisi dış satım getirileri bakımından ele alındığında da ülke iktisadisindeki en büyük gelire sahip endüstridir (Tablo 11). İstatiksel bilgilere bakıldığında ülke otomotiv sektörünün dış satış tabanlı iş gören bir sektör olduğu söylenmektedir. Global pazarlardaki talep etkisiyle 2017’den sonra hem imalat hem de dış satım durumları doğrusal bir artışla %80 dış satım değerini korumuştur. 2020 yılında ise pandemi etkisiyle endüstride görülen imalat ve satış zayıfları dış satım değerini vıkaye etse de, toplam otomotiv imalat hacminde çok açık bir biçimde bir düşüş yaşanmıştır. Bilhassa 2010’da 500.000’e yakın olan ülke otomotiv hacmi yıllara göre artış göstermiş ve bu aratmaya karşın dış satım yönlü olan hızını koruduğu görülmektedir. İmal ettiği otomotiv hacminin yaklaşık %70’ini yurt dışı pazarlarına satış yapan otomotiv sektörü 2017 yılında hacim kullanım değerinde büyük oranda artış göstermiş ve 894.257 adetle son 10 senenin en büyük imalat kapasitesini gerçekleştirmiştir.

Tablo 11. Türkiye Otomotiv Sektörü İhracat Rakamları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İhracat/ Export	639.0 64	669.02 3	608.9 28	695.5 11	736.8 29	819.18 7	916.87 3	1.114.6 58	1.111.6 45	1.045.2 01	731.15 8
Üretim/ Production	917.7 03	1.025.3 58	922.0 35	962.1 73	977.5 11	1.150.3 59	1.222.0 78	1.424.0 42	1.332.7 26	1.208.6 68	1.033.4 85
İhracat/ Exports (%)	69,6	65,2	66	72,3	75,4	71,2	75	78,3	83,4	86,5	70,7

Kaynak: (OSD Raporu, 2020)

3.3. Covid 19’un Türkiye Üzerindeki Etkisi

Dünya ve Türkiye ekonomisi, geçmiş ve çok yönlü kriz türleri atlatmaya karşın ilk defa ölümden korkmaya karar vermiş ve ekonomi kendi iç durumlar sebebiyle büyük iktisadi güçlüklerle karşılaşmışlardır. Covid-19’un ilk belirtilerinin oluşmasından önce, global iktisadi kestirimler, 2020 yılında iktisadi büyümenin, bilhassa zengin devletlerdeki birçok iktisadide bir kriz de içinde olmakla birlikte zor olabileceğini göstermektedir. Özetle iktisadi durumlar doğrultusunda krizin vaziyeti değiştirilmiş ve ilk önce merkez bankaları olmak üzere bazı ülkeler bu krizlere karşı büyüme önlemlerini izah etmiştir. Bu tedbirler Covid-19 hastalığının ortaya

ıkmasıyla daha çok eklemeler yapmıştır; zira bu kriz, öteki iktisadi krizlerden çok ayrımlıdır. İktisadi ve finansal bulgulara ilave olarak, ölüm mevzubahistir ve bu krizle savaşmanın tek yolu insan temasını azaltmak ve mümkün olduğu kadar bir süre (karantina altında) temas olmadan hayatta kalmaktır. Diğer salgın hastalıkların aksine coronavirus daha hızlı yayılmakta ve dünyanın neredeyse her devletinde görülmektedir. Üstelik bilim insanları bu salgının ne zaman ve nasıl duracağını tahmin edememektedirler. Ayrıca bu salgının ekonomik aktiviteler üzerinde de olumsuz ve güçlü bir etkisi bulunmaktadır(Gözübüyük, 1997:22).

Türkiye, dünya ekonomisinde kaçınılmaz bir daralma yaşıyor gibi görünmektedir. Bunun nedeni, salgın sırasında gündemde olan sosyal mesafe programını daha etkin kılmak için evde kalma ve üretim faaliyetlerinin kısıtlanması çağrısıdır. Detaylı bir analiz yapılmamasına rağmen salgının ekonomik etkisi muhtemelen derin olacaktır. Enfekte insanlar ekonomiye katkılarını kaybetmektedirler. Kısacası, nüfusun %50'den çoğu tüm imalat ve tüketim faaliyetlerinden uzaklaşmaktadır (Güler, 2009:18). Bu sadece arzı kesintiye uğratmakla kalmamakta, bununla birlikte talepte de çok fazla düşüşe neden olmaktadır. Küçük işletmelerin bu kriz esnasında batması normaldir ve bu muhtemelen gerçekleşecektir. Fakat Corona salgını, sorunları daha da kötüleştirmiştir. Kriz sırasında yalnızca iktisadi açıdan savunmasız şirketler değil, aynı zamanda zayıf tedarik zincirine sahip diğer işletmeler de batma riski altındadır.

2019 ve 2020 sonunda gelişimini tamamlamış ve tamamlama evresinde olan devletler için büyüme kestirimleri bayağı düşüktür. Dünya Bankası ve IMF gibi tesislerde de Ocak ayında kimi ülkeler için kalkınma kestirimlerini gncellenmişler ancak tüm bu varsayımlar çarpıtılmış ve Mart ayından bu yana yeni varsayımlar yayınlanmıştır. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 14 Nisan Küresel Ekonomik Görünümü, bütün kestirimlerin ciddi anlamda değişiklik olacağını ve keskin bir şekilde düşeceğini öngörmektedir. Mart 2020 itibarıyla Dünya Bankası tarafından gelişme evresinde olan devletlerin ortalama %4.1, zengin devletlerin %1.4 ve global ekonominin %2.5 büyümesi beklenirken tüm tahminler yeniden gözden geirilmıştir. Bu tahminlerin en iyi taraflarından biri Çin iktisadisinde meydana gelmiştir. Çin ekonomik durumunun geçen sene ortalama %6 genişleyeceği kestirilmış fakat koroner kalp hastalığının yaygınlaşması bu varsayımları

durgunluktan bu zamana (-)%3 - (+)%3'e düşürdüğü görülmektedir. IMF raporundan önce, Asya bölgesindeki bir Dünya Bankası araştırması, Çin ekonomik durumunun 2020 yılında %2.1 oranında büyüyeceğini tahmin etmiştir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) Mart varsayımına göre beklentiler düşmüş fakat genel olarak pozitif seviyede kalmıştır (Öztürk, 2015:62).

3.4. Covid 19'un Kobiler Üzerindeki Etkisi

Pandemiden önce IMF Küresel Ekonomik Görünüm Raporu'nda 2019'un global büyüme varsayımını %2,9 ve 2020'nin global büyüme varsayımını ise %3,3 olarak belirtilmiştir. OECD ise Kasım'da yayınladığı Ekonomik Görünüm Raporu'nda global iktisadi için 2019 büyüme varsayımını %2,9 olarak ifade ederken, 2020 yılı için daha önce yaptığı varsayımı %3 oranından %2,9 oranına düşürülmüştür. Dünya Bankası raporunda ise global iktisadi büyüme öngörüsü 2019 için %2,6 oranından %2,4 oranına, 2020 yılı için ise %2,7 oranından %2,5 oranına indirilmiştir (SBB, 2020). Pandemi sürecinde birçok önlemler alınmıştır. Bu covid-19 salgını için uygulanan tedbirler ve yasaklar küresel düzeyde ortalama 450 milyon firmayı etkisi altına almıştır. Bu firmaların, ortalama 232 milyonu toptan ve perakende, 111 milyonu üretim, 51 milyonu konaklama ve yemek hizmetleri ve 42 milyonu taşınmaz mal ve öteki ticari faaliyetler olmakla birlikte en çok müteessir olan iktisadi endüstrilerde faaliyet göstermektedir (ILO, 2020c).

Coronavirüs, dünya genelinde bir sağlık krizine neden olmasının yanında iktisadiyi de büyük derecede etkilediği görülmektedir. Küresel çapta birçok endüstriden firmanın imalatı durdurma ya da yavaşlatma düşüncesinde bulunduğu bu zamanda hastalığın ülkemizdeki firmalar üzerindeki etki durumlarını belirlemek için Hedefler İçin İş Dünyası Platformu (HİİD) eşgüdümünde “COVID-19 İşletme Etki ve İhtiyaç Anketi” yapılmıştır. Ülkemizin tüm şehrini temsil eden 47 ilden 780 firmanın katılım sağladığı ve Covid-19 hastalığının firmalar üzerindeki iktisadi etki durumlarının araştırıldığı araştırmada; Covid-19 salgınının en çok KOBİ'leri etkilediği bulgusuna varılmıştır (HİİD, 2020). Bununla birlikte 2020 yılının Ocak ayından 2021 yılının Ocak ayındaki toplam Türkiye'de iflas eden firma sayılarına mukayeseli olarak değerlendirildiğinde 2020 yılının Ocak ayından sonra iflas eden

firma sayısı 3.848 iken bu rakamı 2021 yılının Ocak ayında 6.102'ye yani hemen hemen pandemi öncesinin iki katına çıkmıştır (TOBB, 2021).

HİİD'in yaptığı araştırmada katılımcı firmalara sorulan, "Covid-19 şirketinizi ne derece etkiledi" sorusuna; katılımcıların %62'si ciddi anlamda etkiledi, %24'ü ise etkiledi biçiminde yanıtlar vermişlerdir (HİİD, 2020). Bu süre zarfında şirketler uzaktan çalışma gibi seçenekli yolları tercih ederlerse, küçük ve orta ölçekli işletmelerin genelinin bu prosesi yönetecek alt yapısı ya hiç yoktur ya da kısıtlı olanaklarla bu prosesi sürdürmeye çalışmaktadırlar. Aynı zamanda HİİD'in yaptığı araştırmada katılımcı kimselere yöneltilen "Şirketinizin altyapı ve dijital imkanları uzaktan çalışma için yeterli mi?" sorusuna %51 katılımcı yeterli değil yanıtını vermişlerdir. Anlaşılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu süre zarfında yeterince donanım ve teknik alt yapıya sahip olmadıkları sonucuna saptanmıştır. Bu nedenle bundan sonraki zaman dilimlerinde küçük ve orta ölçekli işletmelere alt yapı ve dijital imkanlar açısından yardım edilmesi prosesin etki durumlarından daha az etkilenebilmelerine az da olsa çare olacaktır.

2021 yılının Mart ayından sonra coronavirüs pandemisi, toplumlarının aşılmasına karşın şuanda da artış gösteren bir hızla bütün toplumları etkisi altına almıştır. Yapılan incelemelerden görüleceği gibi bu pandemi sürecinin aynı öteki pandemi süreçlerinde de olduğu gibi Dünyadan yok edilmesi veya etkisinin düşürmesi birkaç yılı alacaktır. Bu yüzden gerek toplum gerekse de şirketler bu duruma uyum sağlayarak yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaları kaçınılmazdır. Bu nedenle Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ikinci dalgaya ilişkin 2021 yılı Mart ayında küçük ve orta ölçekli işletmelere yeni bir yardım paketi ortaya çıkarılmıştır. Bu gayeyle; Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank'ların bir arada yaptıkları açıklamalara göre küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin 100.000 TL'ye kadar Mikro İşletmeler Destek Paketi'nin uygulanacağı bilgisi verilmiştir.

Mikro İşletmeler Destek Paketiyle küçük ve orta ölçekli işletmelerin özellikle maaş ve kira ödemeleri olmakla birlikte; esas bedellerin giderilmesi bu şekilde finansman gereksinimlerin karşılanmasıyla birlikte nakit yardığı yapılarak tedarikçileriyle aralarındaki nakit döngüsün korunması amaçlanmıştır. Kredi Garanti Fonu (KGF) güvenceli olarak, 48 aya kadar süreyle senelik %11,5 faizle halka

sınacak krediden, iş hacmi 3 milyon TL'ye kadar olan işletmeler yararlanacaktır. 1 milyon TL'den düşük iş hacmine varan şirketlere 50.000 TL'ye kadar bakiye olan kredide, 1 milyon TL ile 3 milyon TL arasında iş hacmine varan şirketlerin maksimum kredi bakiyesi ise 100.000 TL olacağı belirtilmektedir. Bu nedenle işletmelerin kredi bakiyesinin maksimum %10' u kadarı nakit olarak serbest kullanıma açılacak, minimum %90 değerinde ise firma harcamalarının finansmanı üçüncü şahıslara ve satıcı kitlesine havale-EFT ve kurumsal kart üzerinden ödemesi yapılacaktır. Mikro İşletmeler Destek Paketi çerçevesinde Nakit İşletme Kredisi'nin yanında işletmeler, kurumsal kart, doğrudan borçlandırma sistemi (DBS), tedarik zinciri finansmanı mal alımına ilişkin teminat mektubu (TZF), güvenceli çek, nakit çekimine kapalı kurumsal kredili mevduat hesabı malları üzerinden Nakit İşletme Kredisi kullanacaktır (ATO, 2021).

4. RUSYA UKRANYA SAVAŞI'NIN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİSİ

4.1. Ham Petrol Fiyatlarının Artışı

Petrol ve doğal gaz sektörünün 2022 yılının başında Rusya Devletinin gayri yurt içi hasılasındaki payı %22 olduğu görülmektedir (RİA, 2022a). Petrol ve doğal gaz alanı, Rusya'nın bütçe getirilerinin %40'ını, dış satımının %50'den fazlasını sağlamaktadır (Smirnov, 2021). Rusya devletinin federal bütçesinde 2022 için devletin ihracat ettiği Ural Ural petrolünün fiyatı varil başına 44\$ olduğu saptanmıştır. Dünya çapında petrol sektöründe fiyatlar, bütçeden minimum 2 katı kadar pahalıdır ve bu yüzden bütçeye eklenen petrol ve doğal gaz getirilerinde şu anlık bir azalma görülmemektedir. Rusya'nın 2022'de petrol ihracatında "başa başnoktası" ("break-even point") varil başına 44 \$'dır, açıkçası şayet petrolün bu bedelden daha fazlaya satışı yapılırsa bu federal bütçenin temel getiri varsayımları bakımından düşündürücüdür.

Rusya, 2022 yılının başlarında belli bir azalma olmasına karşın günlük ortalama 8 milyon varil ham petrol ve petrol malları satımından her ay ortalama 20 milyar \$ kazanmıştır (Smith, 2022). Azalma görülen doğal gaz ve petrol ihraç kapasitelerini pahalı enerji fiyatları karşılamaktadır. Rusya, artış gösteren enerji fiyatları ve rublenin değer düşürümü sebebiyle bütçe getirilerinin azalmasını bir süre önlemektedir. Ancak Rusya devleti hazinede bütçede biriken doğal gaz ve petrol getirilerinin kullanılmasına sınırlama koymak için faaliyete geçirilen bütçe ilkesinden 2022 yılında vazgeçtiği tespit edilmiştir. Bu, 2022 yılında Ulusal Refah Fonu'na gidecek olan bütün petrol ve gaz getirilerinin ekonomiye katkıda bulunabilmek için kullanacağı anlamına gelmektedir. Rusya'nın Sayıştay Başkanı Kudrin 2022 yılında Rusya hazinesinin 6,3 trilyon ruble meblağındaki bütün doğal gaz ve petrol getirilerinin kullanacağını belirtmiştir (RİA, 2022b). Doğal gaz ve petrol getirilerinde yaşanan düşüş yoksulluk oranını arttırmaktadır. Bu bağlamda Rusya-Ukrayna savaşı, bu iki ülke ile de ticari ilişkileri yoğun olan ve içeride de zor bir dönemden geçen Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Petrol ve altında artmalar olurken, aynı zamanda dolarda da artış görülmektedir. Bu yüzden yurt içinde dolar/TL'de artış %1 oranını aşmıştır. Bununla birlikte brent petrol 100 \$'ın üstünü görmüştür (<https://onedio.com/haber/>).

4.2. Enerji Maliyetlerinin Artışı

Doğal gaz ve petrol gibi fosillerin Petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların maliyetleri (ve özellikle de enerji fiyatları) savaş yüzünden hızlıca artış göstermektedir. Çin’de tekrardan görülen virüs kapanmalarının ve yasaklarının ise global talebi az da olsa düşürmesi beklenmektedir. Enerji maliyetlerinin artışları, global enflasyon problemini daha çok kötüye götürmektedir ve bu da küresel kalkınmayı yavaşlatmaktadır. Dünya Bankası’ndan IMF’ye değişik milletlerarası kurum/kuruluş ve mütetebbilerin savaşın ve savaş bitimindeki müeyyidelerin küresel kalkınmayı düşüreceği doğrultusundaki uyarıları da bu yönde çoğalmaktadır. 2021 yılının sonunda ortaya çıkan fakat Ukrayna gerilimiyle sertliğini artıran enerji değişikliğinin 1970’li yıllardaki gibi bir kriz ya da stagflasyona neden olup olamayacağıyla alakalı münakaşalar da gündemden düşmemektedir. Sonuç olarak enerji maliyetleri hiç değilse savaşın başlarında rekor düzeyde olmuştur.

Üretimle alakalı sıkıntılar, arzdaki dalgalanmalar, virüs sonrasındaki talepteki artış ve enerji ihracının lideri olan Rusya’ya yatırımlar, enerji arz zincirindeki ciddi devletlerden Ukrayna devletindeki harp ve Almanya’nın Kuzey Akım 2’nin kabul edilmesini ileriye atması gibi etmenler enerji maliyetlerini öngörülme derecede artırmaktadır (Bağış, 2021). Enerji maliyetleri, esas arz ve talep yönlü etmenler sebebiyle Rusya-Ukrayna savaşından önce de arttığı bilinmektedir. Fakat Rusya hükümetinin işgal teşebbüsü bu durumu daha çok olumsuz etkilemiştir. Mesela, EUROSTAT’ın istatistiksel bilgilerine göre Avrupa Birliği’nde enerji maliyetlerindeki artma 2022 yılının Şubat ayında senelik %27 oranıyla ilk sıralarında yer almıştır. Belçika gibi kimi Avrupa devletlerinde bu yükseliş %67’ye kadar artmıştır. 2021 yılının Şubat ayına kadar düşen değerlerin saptandığı, 2020 yılının Mart ayındaki Covid-19 zamanında % -11 ile en dibe vardığı enerji enflasyonu; ilk önce 2021 yılının son zamanlarında Avrupa ülkelerindeki enerji krizi ve akabinde de Rusya-Ukrayna savaşıyla yeniden yükselme trendini devam ettirmektedir. Doğal gazda aynı zamanın (Şubat 2022) maliyet yükselişi %41’a ulaşırken benzin ve motorin gibi yakıtlarda %26 ve elektrikte %24 değerinde yükselişler görülmüştür. Savaş ise bu durumu oldukça çok kötü bir duruma sokmuştur. Rusya’nın Ukrayna’yı işgal teşebbüsü bu yönde yeni bir enerji şoku olarak da ele alınmaktadır (Bağış, 2021).

Aynı 1970’li yılların petrol krizi gibi tekrardan yüksek bir olumsuz arz krizi yaşanacağı olasılığı üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) da şimdiki enerji bunalımın 1970’li yıllarındakinden daha kötü duruma geldiğini ifade etmektedir. Ülkemizde kur hareketleriyle beraber doğal gaz ve petroldeki yükselmeler enerji maliyetlerini arttırmaya devam etmektedir. Benzin ve motorin maliyetleri de ham petrol maliyetleri ve kurlar artıkça yavaş yavaş artışı gerçekleştirecektir. Sonuç olarak ülkemizde günümüzde fosil yakıtların maliyetlerinin esas belirleyicisi vergilerden hariç bu faktörlerdir. ABD’de ise benzin maliyetleri Mart’ın sekizinden sonra galon (3,9 litre) başına 4,17\$ ile bütün dönemlerin en çok seviyesine ulaşırken bu yaklaşık Haziran ayının ortalarında 5\$’ı da geçmiştir. Kaliforniya gibi kimi devletlerde maliyetler 7\$’a gelmektedir. Enerji maliyetlerindeki yükselişler bütün imalat zamanlarında bir girdi olarak imalat fiyatlarını (üretici enflasyonu) ve bununla birlikte mal ve hizmet enflasyonunu yükseltmektedir. Daha birde Avrupa Devletleri enerji maliyetlerindeki bu yükselişleri halklarına kullanım zamanlarında direkt yansıtmaktadır (Özdemir, 2022).

4.3. Enflasyon Artışı

Savaşın başlamasıyla beraber Rus parası (ruble), ABD’nin para birimine karşı bayağı düşük seviyelerde geriler iken Rusya Merkez Bankası piyasaya devamlı karışmak zorunda olmuştur. Dolar-ruble birimi savaştan önce 80 seviyelerinde seyrederken Mart’ın yedisinde 140 seviyelerini görmüştür. Rubleyle enerji harcamaları ve altına göre ayarlama tartışmalarından sonra kur 2022 yılının Haziran ayından sonra 60 ruble/dolar düzeyinin altına düşmüş ve 2015 yılının temmuz ayından sonra en büyük seviyesine varmıştır. Fakat bu olumlu mali görünüme karşı riskler çok fazla olduğu düşünülmektedir. Rusya hükümetinde 1998yılı krizi sonrasında en büyük inhitat öngörülerini de şuanda fiyatlanmaktadır. ABD’nin öngörü ve beklentisi döviz kurunda 200 düzeyinin çok yakında geçileceği yönündedir. Serbest piyasada 300 ruble/dolar kuru hesapları da devamlı vurgunculuk konusu haline gelmiştir. Ruble/dolar kuru mücadelenin ilk hastasındaki Cuma 84’ten kapanmıştır (Bağış, 2022).

Ara kazanç hesabındaki faiz değerinin bir önemli faktörü Rus ve ABD faizleri tarafında da canlı bir durum dikkat çekmektedir. Haziran ayındaki fed görüşünde gelen 75bps'lik şiddetli faiz yükselişinden sonra yeni yükselişler öngörülmektedir. Rus para biriminin değer kazanması durumunda yeni faiz düşüşleri de beklenmektedir. Kısa süre önce cezaların sonrasındaki ilk işlem günü olan 28 Şubat Pazartesi Rusya Merkez Bankası politika faizini \$9,5 oranından \$20 oranına kadar yükseltmiştir. Rusya Merkez Bankası para kıpırdanmalarında kısıtlamaya gitmiştir. Bu yönde döviz satımlarının engellenmesi, Rus para biriminin yani rublenin değerini kaybetmesine izin vermemek için ruble değerinden harcamalar ve ticari yardımları, serbest piyasaya satımların engellenmesi, menkul kıymet satımlarının durdurulması ve döviz piyasası işlemleriyle alakalı kısıtlamalar gibi yeni girişimler yapılmaya başlanılmıştır. Rus halkının kendi ülkelerinden başka ülkelere 10.000 \$'dan fazla nakit bulundurmalarına yasak gelmiştir.

Ukrayna krizi, yeni bir coğrafya sıkıntısı olarak global mali pazarlarda belirsiz durumları artırmıştır. Gerek savaş gerekse de Fed'in faiz yükseltme kararlarının etkisi ile pazarlarda riskli durumlardan kaçmalar devam etmektedir. Emniyetli limanlara çok fazla talep olurken enerji ve gıda maliyetleri artmaya devam edecektir. ABD'de yaşanan durgunluk kaygıları, Ukrayna'da süren savaş, Rusya'ya yeni ceza öngörülmesi ve dünya genelinde artan enflasyon değerleri sebebiyle altın, teminatlı bir seçenek olarak değerini koruduğu görülmektedir. Hisse senedi piyasaları ve GOÜ'lerden kaçmalar olurken altın, tahviller, Japon yeni ve ABD parası gibi güvenilir limanlara istekler artmaktadır. Bu yüzden Fed siyasi faiz oranını henüz değiştirmeden ABD'nin parasına istek daha çok artmıştır. ABD tahvillerinin faiz oranları da yükselen siyasi faizi ve çok fazla talep sebebiyle artmaktadır. Fed'in faiz oranları yükselttikten sonra talebe göre bu trend devam etmektedir (Bağış, 2022).

Müeyyidelerin önemli bir neticesi Rus parası gibi milli paralarla ticaret trendinde yükseliş; aynı zamanda kripto paralar ve yeni milli elektronik paraya geçmede yaşanacak hızlanma durumudur. Kripto para düzenekleri bu süreçten fiyat değişiklikleri bağlamında kötü fakat uzun süreli etkilerden dolayı bayağı olumlu etkilenmiştir. Fed'in son zamandaki faiz yükseltme düşüncesi ve GOÜ'lerin güvenilir limanlarına nakit akışı ise birlikte zaten volatil olan kripto para

düzenindeki dalgalanmaları daha hareketli duruma getirmiştir. Bitcoin savaşın ilk başladığı sırada 35.000\$ düzeylerine kadar geri seyrederken 2022 yılının Haziran ayında ise 20.000\$'ın altına düşmüştür.

Nitekim savaş sırasında büyük gelir gücüne karşın Bitcoin gereğinden çok volatil kalmıştır. Bununla birlikte dolar, avro ve stok paralar gibi dengeli bir değerinin olmadığını da ispatlamıştır. Bu da kripto paraların güvenilir bir liman olma özelliğine büyük ölçüde bir darbe anlamındadır.

Fed'in faiz oranları tekrardan yükseltmenin öngörüldüğü, dünya çapında mal ve gıda maliyet yükselişleri ve küresel düzeyde yayılan enflasyon sorununun hala devam ettiği zamandayız. Rusya-Ukrayna savaşı; ABD'nin son 40 senenin, İngiltere ve Avrupa ülkelerinde son 30 senenin, ülkemizin de son 20 yılın en yüksek enflasyon oranlarıyla savaştığı bir zamanda yeni bir kriz dalgası olarak dünya çapındaki iktisadiyi önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Bağış, 2022). Bu şekilde global virüs sonrasında hala yüksek olan enflasyonu üzerine mali hareketlikler, enerji krizi, mal fiyatlarında artışlar ve bu süreci daha çok kötü duruma sokan savaşın kötü etkileri eklenmiştir.

5. DEPREMİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

6 Şubat 2023 günü yerel saat ile 04.17’de Mw 7.7; dokuz saat sonrasında ise yerel saat ile 13.24’te Mw 7.6 büyüklüğünde Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde merkez üssü Kahramanmaraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan iki büyük deprem gerçekleşmiştir. Bu elim depremlerden Doğu Anadolu bölgemiz ve Güneydoğu Anadolu bölgemizi kapsayan 11 ilimiz direkt olarak etkilenmiştir (*Sakarya Üniversitesi,2023*). Resmi rakamlar uyarınca 50.096 insanımız bu afette hayatını kaybederken 107.204 vatandaşımız yaralanmıştır, deprem ayrıca hanehalkı ve sanayii tipi yapı stokuna 197,277 Ağır Hasarlı, 35,355 Yıkılmış bina sayıları ile ciddi bir zarar vermiştir (*Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023*).

Doğal afetlerin bütün dünyada olduğu gibi sosyolojik etkilerinin yanında ekonomik etkileri de vardır. 11 il gibi büyük bir alanı kaplayan bu afet beraberinde büyük bir ekonomik etki de yaratmıştır. Doğal afet sonucunda oluşan ekonomik maliyetler üç şekilde sınıflandırılabilir; Doğrudan Maliyetler, Dolaylı Maliyetler ve İkincil Maliyetler (*Şen,2023*). Doğrudan Maliyetler direkt olarak afetin sebebiyet verdiği yapı- sermaye stoğu ve iş gücü kaybı (vefatlar ve göçleri kapsayarak) kapsarken Dolaylı Maliyetler üretim sürecinin durgunluğu ve ticari hareketliliğin bitişi üzerine oluşan fırsat maliyeti olarak tasnif edilebilmektedir. Bu açıdan Doğrudan Maliyetler afet sonrası ilk çeyrekte kolayca saptanabilirken; Dolaylı Maliyetlerin saptanması ve belirlenmesi özelindeki teknik ve bağıntılı süreçlerden dolayı kısa bir sürede hesaplanamazlar (*Şen,2023*).

Deprem sonrası bankacılık ve finans sektörü hem reel sektörü hem de bölge finans piyasalarının güvenliğini ve afetin yarattığı olumsuz durumlardan kaçınmak adına bir dizi önlemler almıştır. BİST afet sonrası ikinci gününde çeşitli sektör yatırımlarını geçici olarak askıya almış ve spekülasyon hareketlerinin yarattığı volatilitiyi engellemek adına işlemleri geçici olarak durdurmuştur (*Şen,2023*). Bunun en büyük örneği Çimento-İnşaat sektörü hisse senetlerindeki spekülasyon yükseliş oranıdır. Depremi ilk gününde 5900 Baz Puan olan BİST İNŞAAT endeksi depremin dokuzuncu gününde 6500 Baz Puana çıkmıştır (*BİST,2023*). Bu durum Ahlaki Tehlike (*Moral Hazard*) durumunun oluşuma bir örnek oluşturmıştır. Bu hususta BİST 14 Şubat günü bu durumun önüne geçmek adına Pay Piyasasına ilişkin değişiklikler yapma

yoluna gitmiştir. Kurumun deprem bölgesine yardımları dönem içerisinde devam etmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 15 Şubat tarihinde bir genelge ile daha önceden uyguladığı “Kredi Taksidi Erteleme” değişikliğini bir düzenlemeye düzenleyerek bankacılık sektörü özelinde afet bölgesine destek ve bankacılık sisteminin yeniden tesisi adına birtakım kararlar yayımlamıştır. Yönetim kurulu kararı duyarınca aşağıdaki kararlar alınmıştır. (*Türkiye Bankalar Birliği,2023*);

i) 06.02.2023 Tarihinden önce kullandırılan ve 31.08.2023 tarihine kadar vadesi gelen borçların faizsiz bir şekilde 6 ay ertelenmesi

ii) Kayıp POS Cihazlarına ilişkin tahsilat yapılmaması ve kullanım ücretleri alınmaması

iii) Bankacılık Hizmet Komisyonu alınmaması

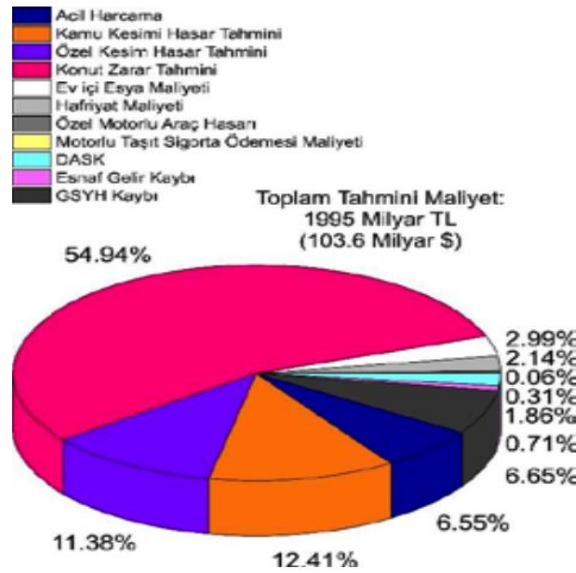
iv) Takipte olan alacaklı müşteriler için yapılan tahsilatın durdurulması

v) Bireysel ve kurumsal kredi kart ücretlerinin 2023 yılı için tahakkuk ettirilmemesi

Aynı süreçte bankacılık ve reel sektör bazında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)’da aktif rol almıştır. 6 Şubat 2023 bülteninde sırasıyla açığa satış işlemlerini yasaklanması, yatırımcılar tarafından sarışa konu edilecek paylar için depo şartı uygulaması, mülkiyetinde payı bulunan yatırımcıların söz konusu kıymetlerin satışını sadece ilgili kıymetlerin bulunduğu yatırım kuruluşları üzerinden yapabilmesi kararlarını açıklamıştır. (*Sermaye Piyasası Kurulu,2023*).

Bu süreçte devlet kurumlarının ve özel sektörün bağış kampanyaları ile afet bölgesine desteği devam etmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı kapsamında konteyner ve prefabrik yapı satımında KDV oranı %18'den %1'e düşürülmüştür. Bu noktada bölgedeki üretimin azalması ile KOBİ'ler de bu krizden diğer sektörler ve firma büyüklükleri gibi derinden etkilenmiştir. Şekil 6'da da gözüktüğü üzere KOBİ'ler "Özel Kesim Hasar Tahmini" kısmından dolayı olarak etkilenmiştir. Bölgede can kayıplarından oluşan göç ve iş gücü kaybının yanı sıra talep düşüşünden dolayı KOBİ'ler ciddi bir gelir kaybı ile karşı karşıya kaldı. Bu durumda kurumlar desteklerini KOBİ'ler için özel paketlerle genişletilmesi hem etkilenen bölgelerin ticari hareketliliği hem de istihdam şansının artması adına gerekli olacaktır.

Şekil 6 : Depremden Etkilenen 11 İldeki Harcama Kalemleri ve Genel Maliyete Oranı (Sakarya Üniversitesi,2023)

KOBİ'ler KOSGEB aracılığı ile 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında depremten etkilenen KOBİ'lerin hasar durumuna, ölçeğine ve bulunduğu ile göre 750.000 TL'ye kadar destek bulabilmektedir (**KOSGEB,2023**). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamaları duyarınca Dünya Bankası tarafından 450 Milyon dolarlık kaynak ile ilk 24 ayı geri ödemesiz şekilde bu destek paketinden yararlanabilmektedir (**KOSGEB,2023**).

Ayrıca deprem Doğrudan ve Dolaylı Maliyetlerin yanı sıra ikincil maliyetler açısından Makroekonomik verilere, bunlardan kaynaklı genel ekonomiye etkiler yaratmaktadır.

Depremler üretim kapasitesi, iş gücü ve sermaye stoğu, beşeri sermaye gibi konulara olan zararından kaynaklı ülkemizin potansiyel çıktısını ve gerçekleşen çıktısı üzerinde etkiye sahip olacaktır. (*Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023*). Depremin kısa ve orta vadede enflasyon, dış ticaret açığı ve istihdam oranlarına olumsuz etkileri olurken, arz zincirindeki aksama sebebiyle toplam talep üzerinde daraltıcı etkileri olacaktır. Depremin yarattığı yıkım ile birlikte etkilenen altyapı yatırımlarının geri toparlanması ve kaybedilen beşeri-fiziki sermayenin tekrardan yerine koyulma çabası ise uzun vadeli bir etkiyi tanımlayacaktır. Kamu Maliyesi açısından meclis tarafından onanan son ek bütçe ile birlikte kendi içerisindeki negatif etkilenmeyi göstermiştir, bu 2023 bütçeleri tarafından afet bölgesine yaklaşık 762 milyar TL harcama yapılması öngörülmüştür (SBB, 2023)

Bu hususlar dikkate alındığında depremin en büyük etkileri 2023 Q1- 2023 Q2 çeyrekleri arasında etki ettiği gözlemlenmektedir. (*Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023*)

2023			
Tablo: Seçilmiş Ekonomik Göstergeler	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek
İmalat Sanayi Üretim Endeksi	1,4	-10,1	2,9
Yurt İçi Üretici Fiyatları Endeksi (2003=100)	0,4	6,5	3,4
İmalat Sanayi Fiyatları Endeksi(2003=100)	2,0	6,1	3,1
Tüketici Fiyatları Endeksi (2003=100)	2,3	3,9	4,8
Dolar Kuru (TL / \$)	19,0	26,4	26,9
Euro Kuru (TL / EUR)	20,3	29,2	28,8
Toplam İhracat (Milyon \$)	23.590	20.834	22.461
Toplam İthalat (Milyon \$)	31.937	26.062	27.500
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (Milyon TL)	-250.025	-483.228	-512.602
M2 (Milyon TL.)	9.063.623	10.834.532	12.349.311
Net Kredi Hacmi (Milyon TL.)	7.802.994	9.102.232	9.795.789
Merkez Bankası Uluslararası Rezervleri (Altın Hariç, Milyon \$)	70.247	67.154	81.574

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Yukarıdaki makroekonomik verilerde görüldüğü gibi İmalat Sanayi afetin etkilerini derinden hissetmiştir. Endeks bir çeyrek içerisinde %11'e yakın bir düşüş kaydetmiştir. Enflasyon hem maliyet enflasyonu hem de talep enflasyonu kaynaklı doğal bir artışa geçmiştir. Burada ayrıca Enflasyon özelinde dolar geçirgenliğinin de etkisinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu dönem içerisinde Türk lirası yabancı

döviz cinsi (Euro, Dolar) para birimlerine karşı bir değer kaybı sürecine girmiş, bununla orantılı olarak da ithalatta ani bir düşüş gözlemlenmiştir. İthalata ek olarak ihracatta da deprem bölgesinin etkisi gözlemlenebilmektedir. Depremden etkilenen bölgelerin 2022 yılı itibariyle ihracattaki payı GSYH'ye göre %8,5 (21,6 Milyar dolar), ithalattaki payı ise %6,7 seviyesindedir (*Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023*). Merkezi yönetim bütçesi bu dönemde depremin yaralarını sarmak ve afet bölgesinin yeniden inşası ve acil afet gerekliliklerini sağlamak amacıyla oldukça yüksek bir açık vermiştir. Bu dönemde para arzı genişlemiş, afet bölgesi olan 11 ildeki ekonomik canlılığı sağlamak ve depremin yaralarını sarmak adına açıklanan kredi programları ile net kredi hacminde bir artış kaydedilmiştir. 1. Çeyrek ve ikinci çeyrek arasında ise Merkez Bankası rezervlerinde net bir azalış kaydedilmiştir.

Bölgenin yaşadığı afet ile büyük bir gelir kalemini oluşturan Turizm sektöründe daralma gerçekleşmiştir. Bununla eş anlı olarak bölgelerin Türk Ekonomisinde Tarım sektörü açısından büyük bir yer etmesi sebebiyle gıda enflasyonunda artış öngörülmektedir (İSTANPOL,2023).

Sonuç olarak bu durumlar değerlendirildiğinde Deprem felaketleri ülkemiz GSYİH'sına ciddi bir zarar vermiştir. Tahmini olarak yıkıcı sosyal ve toplumsal kayıpların da yanında ekonomik maliyet açısından afetlerin faturası yaklaşık 103.6 Milyar doları bulmaktadır. Kısa ve orta vadeli etkilerinin de yanı sıra toplam talebe etkisi ve yaratılan demagojik değişimler bölge iktisadisi üzerinde uzunca bir süre sürecektir. KOBİ'ler bu durumda olabildiğince hem kamu hem de özel kuruluşların oluşturduğu destek programlarına katılım sağlamalı ve etkin olan 11 ilde ekonomik hayatı yeniden canlandırarak sosyal bir dışsallık ile günlük hayatı tekrar tesis etmelidirler.

6. KOBİ'LERE SAGLANAN DEVLET DESTEKLERİ

5.1. KOBİ Destekleme ve Geliştirme idaresi Başkanlığı Destekleri (KOSGEB)

KOSGEB, 12 Nisan 1990 yılında 3624 no.lu kanunla yürürlüğe girmiş olup, tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk kararlarıyla yönetilen, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile alakalı bir Kamu Kuruluşu'na denilmektedir (KOSGEB, 2018).

KOBİ'lerin iktisadideki ağırlığına bakıldığında, firmaların rekabet potansiyelinin yükseltilerek kalkınmalarının sağlanması ve ülkenin refah seviyesinin artırılması için Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur (KOSGEB, “ KOSGEB Kuruluş Kanunu”, 2018). 2009'a kadar küçük ve orta ölçekli işletmelere yalnızca üretim endüstri alanlarında destek sağlanırken bu sektör haricindeki alanların da iktisadiye katma değer katması, istihdam olanakları oluşturma, küçük ve orta ölçekli kredilerden gelen talepler KOSGEB'in ilgi odağı aldığı toplumu büyütürken bütün küçük ve orta ölçekli işletmeleri içine almasının ehemmiyeti ve gerekliliği gündem olmuştur. 3624 no.lu KOSGEB Kuruluş Kanun'da yapılanmaya gidilerek, sektör ve bölgelere göre takaddümler belirli kılınıp, üretim endüstri haricindeki alanlarında destek verilmesi kararı verilmiş, 18 Eylül 2009 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır (KOSGEB, “2016-2020 Stratejik Plan”, 2018).

KOSGEB desteklemesini talep eden firmaların ilk önce amaçlarını açıklayan, ileriye dönük durumlarını belirten bir yol haritasını çizmeleri gerekmektedir. sundukları bu ileriye dönük raporlarıyla hedeflerine göre olan teşviklerden faydalanmalarını sağlamaktadır (Durman ve Önder, 2007: 29). KOSGEB'in “Girişimcilik Destek Programı”, küçük ve orta ölçekli işletmelere geri almak için ve güvence karşılığında verilen desteği ve geri almamak üzere sağlanan desteği içermektedir. Bu uygulamaya bir iş düşüncesine göre kendi iş yerini açmak isteyen gerçek kişiler başvurmaktadır. Uygulanmadan faydalanmak için müracaat eden firmanın veya işletmenin KOSGEB'e yönetim, finansal ve hukuki üstlenmeyi kapsayan belgeleri sunması gerekmektedir. Bu program Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, Yeni Girişimci Desteği, İŞGEM Desteği ve İş Planı Ödülü olmak üzere 4 alt başlıktan oluşmaktadır.

5.2. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Destekler

TÜBİTAK'ın destek vermesindeki esas amaç, küçük ve orta ölçekli işletmelerin katma değerindeki paylarının ve milletlerarası sektörde rekabet seviyesini arttırmaktır. Ar-Ge çalışmalara bakıldığında çoğunluğu büyük ölçekli firmalardan tarafınca yapılmakta ve devlet endüstrisinin genelini meydana getiren küçük ve orta ölçekli işletmelerin Ar-Ge çalışmalarında varılması gereken seviyenin altında olmaktadır. TÜBİTAK'ın belirlediği strateji yönünde küçük ve orta ölçekli işletmelere teknoloji ve yenileşim seviyelerini yükselterek daha çok rekabetçi olmaları, katma değeri büyük mal geliştirmeleri, Türkiye'de ve başka ülkelerde destek programlarında daha etkili olmaları için destek sağlanmaktadır (TÜBİTAK, 2018).

5.3. Kalkınma Ajansı Destekleri

Dünya Bankası'nın yaptığı tanıma göre kalkınma ajansları; temel amacı istihdam oluşturmak, imalatın farklı alanlarındaki KOBİ'lerin gelişimini sağlayıp destek vermek ve yörenin genel iktisadi durumunu ve olanaklarını düzenlemek olan, kalkınmaya katalizörlük edecek içsel ilişkileri sağlayan, devam ettiren ve destek veren yapılardır (Çakmak, 2006). Kalkınma ajanslarına yönelik yapılan tanımlar baktığımızda üç ana unsuru içerdiğini görmekteyiz:

- Kamu gücüne dayanır
- Ekonomik kalkınmayı hedefler
- Coğrafi bir bölgeyi kapsar

Bölgesel kalkınma ajanslarının nerede kurulacağıyla ilgili belli bir sınırlama yoktur. Ancak kendilerinden beklenen faydayı sağlayabilmeleri için bulundukları bölgede nüfusun yeterli olması, girişimcilik potansiyelinin olması, nitelikli insan gücünün olması, bölgesel ya da yerel kalkınma stratejisine yönelik görüş birliğinin olması ve kalkınacak bölgesel alanı tanımlayan sektör yapısının bulunması gerekmektedir (Eren ve Cidecigiller, 2011). Kalkınma ajansları kuruluş amacına göre farklı işlevsel özelliklere sahip olmakla birlikte genel anlamda benzer görevler üstlenmektedir.

Son yıllarda dünya genelinde de sayıları gittikçe artmakta olan KOBİ'ler ve girişimcilik rolü ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasında çok önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. KOBİ'lere yönelik kurumsal network oluşumunun sağlanması ile desteklenebilecekleri kanallardan biri olan bölgesel kalkınma ajansları da dahil olmak üzere farklı kurumlar aracılığıyla desteklenebilmektedirler. Bugün dünyanın birçok yerinde ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte girişimciliğin gelişimine yönelik desteklere verilen önem artmaktadır (Vaskovic ve Medakovic, 2014).

Günümüzde ABD dahil, dünyada pek çok ülkede KOBİ'ler işyeri, istihdam ve üretimdeki payları ile ülke ekonomileri için göz ardı edilemez bir öneme sahiptir. Dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesinde önemli rol oynayan KOBİ'lerin, piyasa koşullarında gerçekleşen değişimlere hızlı uyum sağlayabilen bir yapıya sahip olmaları nedeni ile başta gelişmiş ülkeler olmak üzere pek çok ülkede gelişimleri ve korunmalarına yönelik politikalar uygulanmaktadır (Ban, vd., 2010). AB kuruluşundan bu yana kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak ortak bir “Tek Pazar” yaratmayı hedeflemektedir. Böylece AB’de KOBİ'lere ve KOBİ desteklerine verilen önem artarak bu alana yönelik daha fazla düzenleme yapılmaya başlanmıştır (Yıldırım, 2007). Bir AB projesi olan bölgesel kalkınma ajansları da KOBİ'lere destek veren bölgesel kalkınma araçlarından biri olarak bu süreçte önemli bir yer edinmiştir. AB kriterlerine göre hazırlanıp yürütülecek bölgesel kalkınma proje ve programları için belki de ihtiyaç duyulan en önemli kurumsal mekanizma kalkınma ajanslarıdır. AB fonları performansa dayalı olarak tahsis edildiği için bu fonların süreklilik arz edip etmeyeceği bu noktada büyük önem taşımaktadır. Yani hazırlanan projelerle sağlanan fonların en iyi şekilde yürütülmesi bir sonraki fonların temini için önemli bir faktördür (Özer, 2010).

TÜİK 2014 verilerine göre ülkemizde firmaların %99.8'ini küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) oluşturmaktadır. Ülkemizde KOBİ'lerin;

- Toplam istihdam içindeki payı % 77,9
- Toplam ithalat içindeki payı %39,9
- Toplam yatırımlar içindeki payı %49,9'dur.
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracat içindeki payı %60,1'dir.

İstatistiki verilere göre KOBİ'ler, ekonominin temelini oluşturmakta ve ülke ekonomisinin gelişiminde anahtar bir role sahiptirler. Ülkemizdeki KOBİ'lerin istihdama destekleri ve oluşturdukları iktisadi değere bakıldığında, devlerin sosyo-ekonomik yapısı açısından taşıdıkları önem kolaylıkla anlaşılmaktadır.

5.4. TC. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri

KOBİ programlarının ifade edilmesi ve meydana getirilmesinde ilk kurum olup, bu programların faaliyete geçirilmesinde KOSGEB ile iş ortaklığı içinde olduğu bilinmektedir. Bakanlık, bir arada projelere katıldığı KOSGEB öncelikle olmak üzere TÜBİTAK, Türk Patent Enstitüsü (TPE), Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) kurum ve kuruluşlarla küçük ve orta ölçekli işletmelere elektronik araç ve gereç, yenileşim, markalaşma gibi durumlarda destek vermekte ve Türkiye'nin dünya çapında rekabet seviyesini yükseltmeye ilişkin faaliyetleri sürdürmektedir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere olmak üzere girişimci ve yenilikçilere rekabet potansiyellerini yükseltici dijitalleşmeye dayalı, çevreye hassas, devam eden imalat yapıları için birden çok dalda destek sağlamaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

Bakanlık'ın belirlediği Ar-Ge merkezi şartlarını uygulayan firmalara Ar-Ge çalışmaları için vergi babında indirim sağlama, muafiyet ve istisnalar sağlanmaktadır. Endüstri savları programı kapsamında Ar-Ge faaliyetlerini %75 oranını Bakanlık tarafından bağış olarak, %15 oranında proje işbirliği işletme tarafınca sağlanmaktadır. Tekno-girişim sermaye yardımı için örgün eğitim düzeyindeki lisan öğrencilerine, master yapan ve doktora öğrencilerinin iş düşüncesi yardımı makul görüldüğü durumda işletmesini açarken bir defalığına maksimum 100.000 TL teminatsız hibe desteğiyle 1 yıl süresince destek verilmektedir (Kobi Bilgi Sitesi, 2022).

5.5. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu- Kırsal Kalkınma Program Destekleri

“Ülke ve ülkeler arası alanda itibarlı, güçlü kurumsal iş hacmiyle köyde kurum olmak” ileriye hedefli düzeyde davranan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu veya kısaca TKDK, 2011 senesinden günümüze kadar

Ülkemizde kırsal gelişimin sağlanabilmesi, tarımsal verimlilik potansiyelin artırılması ve yöresel menşelerin hareketlendirilmesi için bayağı ehemmiyetli desteklerde bulunmaktadır (Gülçubuk vd., 2016: 2).

TKDK, 2016 senesine kadar 42 ilin içinde süt ve et besiciliği, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, su ürünleri, meyve ve sebze işleme ve pazarlama, çiftlik çalışmalarını iyileştirme, arıcılık, süs bitkisi yetiştiriciliği, tıbbi ve aromatik bitkiler, yerel ürünler, kırsal turizm ve kültür balıkçılığıyla ilgilenen yatırımcılara çok fazla bağış yardımlarında bulunmuştur. Bu doğrultuda, 27 Şubat 2016 yılında, 2016/8541 no.lu Bakanlar Kurulu Kararı ve “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesine İlişkin Karar” ile 42 şehirde sağlanan yardımların, ülkemizin hepsini içine alacak biçimde 81 şehre yayılmasına ilişkin programlar yapılmıştır (Gülçubuk vd., 2016: 2). Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)’nun esas amacı, ülkemizin tarım ve kırsal kalkınmasına destek vermek ve bu süre boyunca yardımda bulunabilmektir.

Kalkınmada sürdürülebilirlik ise farklı bir önem taşımaktadır. Bu doğrultuda TKDK’nun kuruluşunun temelinde, ülkemizde sürdürülebilir kırsal iyileşmesinin sağlanabilmesine destek vermektir. Bu hedefe ilişkin olan çalışmaların en temel gayesi ise kırsal bölgelerin devamlılığını sağlayabilmek, kırsal kentin arasındaki gelişmişlik düzeyinin farkını ve kırdan şehre yerleşmeyi minimum düzeye düşürmek, kırsal bölgede yaşayan kişilere uygun yaşam koşulları sağlayabilmek, bu sürece yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin katılım ve yardımlarını artırabilmektir (TKDK, 2017). TKDK, ülkemizin AB’ne katılmadan önceki zamandaki takaddümlerini ve gereksinimlerine önem vererek, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilme doğrultusunda tarımsal firmaları AB koşullarına göre çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu süre zarfında, IPARD programı kapsamında 42 şehirde; tarım, hayvancılık, gıda, balıkçılık ve ayrımlı tarımsal bölgelerinde çalışan firmalara, üreticilere, kooperatiflere ve üretici kurumlarına bağış program aracılığıyla finansman yardımı sağlamak gibi çok ehemmiyetli bir görev yapan kurum olabilme serbestliğine sahiptir (TKDK, 2018: 6).

5.6. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Destekleri

Çalışmalarına 1991'den sonra başlayan Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), kamu Ar-Ge yardımlarının özel alana varmasını, Ar-Ge, teknolojik ve yenilik programlarına desteklemeyi hedefleyen, Dünya Bankasıyla Türkiye arasında kabul edilen borç sözleşmesi uyarınca kanunla yürürlüğe girmiş vakıf konumundaki bir kuruluştur. Vakıf, küçük ve orta ölçekli işletme özelliğinde ve büyük potansiyelli endüstri kuruluşlarının devamlılığını sağlama ve sürdürülebilir rekabet sağlamalarının yalnızca teknoloji ve yeniliklere yatırımlar yapılarak mümkün olacağını göstermeyi hedeflemektedir. Bu nedenle firmaların gereksinim gördüğü altyapının sağlanması için birtakım projelere katkıda bulunmaktadır (Akt., Vıdır, 2007: 98).

5.7. Kredi Garanti Fonu Destekleri

Kredi Garanti Fonu (KGF), büyümeyi öngören firmalar ile yeni iş kuran girişimcilerin finansmana ulaşımı kolaylaştırabilmek ve kredi güvence problemlerinin giderilmesi için ortaya çıkmıştır. Bankalar ve mali kiralama firmaları tarafınca kredi sağlamaya uygun görülen ama güvencesi yetersiz olan kadın ve gençlere, üretim ve turizm öncelikli olmak üzere küçük ve orta ölçekli işletme özelliğindeki işletmelere, krediden yararlanabilmeleri için kefillik hizmeti sağlamaktadırlar (KGF, “KGF Banka Kredileri” 2022). Bankalar haricinde KGF tarafınca direkt küçük ve orta ölçekli işletmeler için kefillik verilen bir başka kurum ise KOSGEB'dir.

Ülkemizde ARGE'ye dayalı, teknolojik gelişmeler kapsayan, iktisadi değerleri içeren küçük ve orta ölçekli işletmeler için TÜBİTAK tarafınca, KGF' nin %100 kefaletiyle oluşturulan transfer harcamalarının teminat edilmesini sağlanmaktadır (KGF, “Tübitak Transfer Ödemeleri”, 2018). Türkiye Teknoloji Vakfı (TTGV) ise sağlıklı imalat teknoloji aletlerinin uygulanması, teknolojik yenilik kapsayan, iktisadi değeri olan yeni mal üretilmesi, enerji ağırlıklı alanlarda rekabet potansiyelinin korunabilmesine ilişkin projelerde mali yardım ederken, KGF tarafından %100 kefillik güvencesi verilmektedir (KGF, “KGF TTGV Destekleri”, 2018).

5.8. T.C. Ticaret Bakanlığı Destekleri

T.C. Ticaret Bakanlığı tarafınca küçük ve orta ölçekli işletmelere farklı sektörlerde arz edilen yardımlar vardır. Bu yardımlardan bir tanesi 2019’da tüm dünyayı ve ülkemizi saran coronavirus pandemi sürecinden ötürü küçük ve orta ölçekli işletmelerin kötü etkisini azaltabilmek için uygulanan “E-Ticaret olarak KOBİ’lerin Yanındayız” sloganıdır. Sloganın esas hedefi bu süreçte küçük ve orta ölçekli işletmelerin ticari faaliyetinin devamlı olmasını sağlayabilmek ve istihdamını korumayı desteklemektedir (Ticaret Bakanlığı, 2022). Ticaret Bakanlığı yapısında meydana getirdiği Destek Yönetim Sistemi aracılığıyla yardım müracaatlarını elektronik mecrada yürüttüğü görülmektedir. Bakanlık küçük ve orta ölçekli işletmelere ihracat yardımları, yurtdışı teknik müşavirlik yardımları, hizmet sektörü yardımları gibi farklı desteklerde bulunmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2022).

5.9. KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. Destekleri

KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş., merkezi Ankara ilinde olan ve 1999’da KOSGEB, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve buna bağlı olan 16 Ticaret ve Sanayi Odası, Halk Leasing, Halk Bankası, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) tarafından kurulmuştur. Ancak uzun bir süre çalışmalarını sürdürememiş, tam anlamıyla 2004’de çalışmalarına başladığı kayıtlara geçmiştir (KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş., 2022). Küçük ve orta ölçekli işletmeler bu kuruluşun fonundan faydalanmak için istedikleri zamanda başvuruda bulunmaktadırlar. Kurum tarafından alınan müracaatlar, uygunsa KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş firmadan en fazla %49 değerinde hisse satın almaktadır. Başvuruda bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin talepleri göz önüne alınarak yatırım kapasiteleri ilk başta bilişim alanındaki projeler için minimum 250.000 ABD parası, hazır firması olan bilim projeleri için minimum 500.000 ABD parası, öteki alanlarda ise 1-5 milyon ABD parası meblağında yatırımda bulunmaktadır.

KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.’nin işbirliğinden çıkma süresi sürdürülebilirliğe dikkat edilerek, ortalama 5 sene olarak açıklanmıştır. Yatırımdan sonra firmalar 6 ayda bir KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı

A.Ş. tarafından, seneden bir kez ise bağımsız kontrolden geçmektedir (KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş., 2022).

5.10. Türkiye İş Kurumu Destekleri

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere istihdam desteğiyle birlikte işsizlik seviyesinin minimum düzeye indirilmesi, var olan istihdam düzeninin korunması açısından devam eden istihdam uygulamaları ve işsiz bireylerin mağdurluğunun giderilmesi açısından durgun istihdam uygulamaları ile katkıda bulunmaktadır. Bu yardımlar İşgücü yetiştirme kursların, İşbaşı eğitim programları, Girişimcilik eğitimleri, Toplum yararına çalışma programı, İş ve meslek danışmanlığı hizmeti, Çalışanların mesleki eğitimi (ağır ve tehlikeli işler kapsamındaki sertifika programları), İşsizlik Sigortası, Kısa Çalışma Ödeneği, Ücret Garanti Fonu, İş Kaybı Tazminatı destekleri olarak İŞKUR tarafından KOBİ'lere sağlanmaktadır.

5.11. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Destekleri

TESKOMB, Türkiye Halk Bankası vasıtasıyla sanatkâr ve esnaflara verilecek olan kredilere kefil olan bir kuruluştur. Esnaf Kefalet Kooperatifleri; bunlara üye olanların kredi alabilmeleri için onlara kefillik yapmanın yanında bir de istedikleri güvence mektuplarını elde etmeleri için de kefillik yapmaktadır (Ertaş, 2015: 28).

Tablo 12. 2018 Yılı Tarım Ve Orman Bakanlığı Destekleri.

Proje Adı	Harcama Tutarı (TL)
Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Projesi Toplam	74.977.060
-Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Projesi	3.000.000
-Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Projesi	71.977.060
Bitkisel Üretim Gerçekleştirme Projesi	7.517.392
Hayvancılığı Geliştirme Projesi Toplam	42.000.000
- Damızlık Düve Yetiştiriciliğinin Desteklenmesi	30.000.000
-Alternatif Hayvancılık Projelerinin Geliştirilmesi	2.000.000
- Damızlık Koç Teke Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi	10.000.000
Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi	3.720.438
Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesi Programı	50.000.000
Toplam Sermaye Transferi	178.214.890

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2018: 342.

5.12. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Destekleri

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye'de enerji ve tabii kaynaklar sektöründe faaliyet gösteren şirketlere ve yatırımcılara çeşitli destekler sağlamaktadır. Bu destekler arasında şunlar yer almaktadır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022):

- Enerji verimliliği teşvikleri: Enerji verimliliğinin artırılması amacıyla, enerji tasarrufu sağlayan projeler ve yatırımlara yönelik teşvikler ve destekler sunulmaktadır. Bu kapsamda, enerji verimliliğini artıran üretim teknolojilerine yatırım yapmak isteyen işletmelere, enerji tasarrufu sağlayan yatırımlara yönelik kredi, hibe ve vergi indirimleri gibi çeşitli destekler sağlanmaktadır.
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla verilen teşvikler: Bakanlık, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılmasını desteklemektedir. Bu kapsamda, rüzgar, güneş, hidrolik, biyokütle ve jeotermal enerji kaynaklarından elde edilen enerjiye yönelik teşvikler ve destekler verilmektedir.
- Maden arama ve çıkarma faaliyetlerine yönelik destekler: Bakanlık, maden arama ve çıkarma faaliyetlerini desteklemektedir. Bu kapsamda, maden arama ve çıkarma faaliyetlerine yönelik arazi tahsisleri, devlet desteği ve vergi muafiyetleri gibi destekler verilmektedir.
- Bor arama ve çıkarma faaliyetlerine yönelik destekler: Türkiye, dünya bor rezervlerinin yaklaşık yüzde 73'üne sahip olması nedeniyle bor arama ve çıkarma faaliyetleri açısından önemli bir konumdadır. Bakanlık, bor arama ve çıkarma faaliyetlerini desteklemektedir. Bu kapsamda, bor arama ve çıkarma faaliyetlerine yönelik arazi tahsisleri, devlet desteği ve vergi muafiyetleri gibi destekler verilmektedir.
- Petrol ve doğal gaz sektörüne yönelik destekler: Petrol ve doğal gaz sektöründe faaliyet gösteren şirketlere yönelik çeşitli teşvikler ve destekler verilmektedir. Bu kapsamda, petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri için verilen arazi tahsisleri, devlet desteği, vergi indirimleri gibi destekler yer almaktadır.

7. YÖNTEM

Bu bölümde, online olarak gerçekleştirilen anket çalışmasında elde edilen 299 birimlik örneklem için istatistiksel çıkarımlar elde edilecektir.

Bu çalışmanın amacı, İstanbul ilindeki KOBİ'lerin finansman sorunlarına yönelik farkındalığını artırmak, KOBİ sahiplerinin finansman araçlarını ne kadar bilip kullanabildiklerini ve finansman sorunlarına nasıl yaklaştıklarını belirlemektir.

Bu çalışmada, İstanbul ilindeki KOBİ'lerin finansman sorunlarına yönelik veriler toplamak için nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Veri toplama yöntemleri arasında anket ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Araştırma anketi, literatürde daha önce yapılmış çalışmalar ve uygulanmış anketlerden yararlanılarak geliştirilmiştir. Bu anket, KOBİ sahiplerinin finansman sorunlarına ve finansman araçlarına yönelik görüşlerini, bilgi düzeylerini ve kullanım sıklıklarını belirlemek için hazırlanmıştır. Bu yöntemler sayesinde, KOBİ sahiplerinin finansman sorunlarına yönelik görüşlerini ve ihtiyaçlarını daha ayrıntılı bir şekilde anlamak mümkün olmuştur.

Anketin ilk bölümü, işletmelerin yapısal özelliklerini belirleyerek, bu özelliklerin işletmelerin finansman sorunlarına etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, işletmelerin finansman sorunlarını, alternatif finansman araçlarını kullanma tutum ve düşüncelerini, geleceğe yönelik bakış açılarını etkileyen faktörler de incelenmiştir. Anketin ikinci bölümü ise, işletmelerin finansman sorunlarıyla ne sıklıkla karşılaştıklarını, hangi finansman araçlarını ne sıklıkla kullandıklarını, finansal sorunlarının kaynağını, farklı finansman araçlarını ne ölçüde tanıdıklarını, gelecekte kullanma konusundaki düşüncelerini ve kriz esnasında en çok tercih edilen finansman şekillerini tespit etmeye yöneliktir.

Bu çalışmada elde edilen verilerin analiz etmek için IBM SPSS Statistics 22 paket programı kullanılmıştır. Bu çalışma için oluşturulan 75 likert tipli soru için ayrıca güvenilirlik analizi Cronbach Alpha (CA) istatistiğine göre bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Demografik sorulara ilişkin frekans ve yüzdelere elde edilmiş ve sonuçlar tablo ve grafikler ile raporlanmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki

bağımsızlıkların analizi için Pearson Ki-Kare analizi kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde anlamlılık seviyesi olarak 0.05 alınmıştır.

7.1. Güvenilirlik Analizi

Bu alt bölümde, bu tez çalışmasında önerilen ve 75 sorudan oluşan likert tipli sorulara istinaden güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu 75 soru ilk 20 soru (Sürekli; Sık Sık; Ara Sıra; Nadiren; Hiç) ve son 55 soru (Kesinlikle katılıyorum; Katılıyorum; Kararsızım; Katılmıyorum; Kesinlikle Katılmıyorum) oluşan likert tipli sorulara istinaden her bir soru için soru ortalaması, soru standart sapması, Cronbach Alpha değerleri sırasıyla Tablo 13’ de sunulmuştur. Gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda 20 sorudan oluşan likert tipli sorular oldukça güvenilir (Cronbach Alpha=0.974) bulunmuştur. Yine 55 sorudan oluşan oluşan likert tipli sorular oldukça güvenilir (Cronbach Alpha=0.988) bulunmuştur. Ayrıca 75 soru bir bütün olarak değerlendirildiğinde likert tipli sorular oldukça güvenilir (Cronbach Alpha=0.991) bulunmuştur. Tezin bundan sonraki bölümlerine bütün sorular ile devam edilecek herhangi bir soru çıkarılması yapılmayacaktır. Ayrıca 75 soruya verilen yanıtlar ve yüzdeleri Tablo 14 de rapor edilmiştir.

Tablo 13. 21 Sorudan Oluşan Likert Tipli Sorular İçin Tanımlayıcı İstatistikler Ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Soru No	Ortalama	Standart Sapma	Cronbach Alpha
Soru 1	1,5000	0,7946	0,974
Soru 2	3,0440	1,1431	
Soru 3	3,0558	1,2902	
Soru 4	2,6268	1,2038	
Soru 5	3,4553	1,4942	
Soru 6	3,6987	1,4642	
Soru 7	3,5768	1,4387	
Soru 8	3,7395	1,4199	
Soru 9	3,7983	1,4529	
Soru 10	3,3374	1,4356	
Soru 11	3,8277	1,4523	
Soru 12	3,8602	1,4178	
Soru 13	3,4694	1,3474	

Soru 14	3,4772	1,3785	
Soru 15	3,6681	1,4594	
Soru 16	3,8602	1,4087	
Soru 17	3,8884	1,3882	
Soru 18	3,8240	1,4618	
Soru 19	3,1281	1,3435	
Soru 20	3,7845	1,4038	
Soru 21	3,1818	1,4867	
Soru 22	2,9451	1,4206	0,988
Soru 23	3,2839	1,4586	
Soru 24	2,6987	1,3755	
Soru 25	3,3866	1,4531	
Soru 26	2,5885	1,2544	
Soru 27	2,6116	1,2415	
Soru 28	3,2368	1,3228	
Soru 29	2,9489	1,3064	
Soru 30	3,2034	1,3933	
Soru 31	2,8051	1,4097	
Soru 32	3,0128	1,3850	
Soru 33	3,1923	1,3994	
Soru 34	3,1064	1,3717	
Soru 35	3,2759	1,4086	
Soru 36	3,3867	1,4382	
Soru 37	3,2588	1,4415	
Soru 38	2,5654	1,3564	
Soru 39	2,6094	1,3668	
Soru 40	3,0661	1,3370	
Soru 41	3,3158	1,3295	
Soru 42	3,4236	1,4866	
Soru 43	3,1878	1,4218	
Soru 44	3,3860	1,4142	
Soru 45	3,4115	1,3177	
Soru 46	3,4602	1,3335	
Soru 47	2,9304	1,3906	
Soru 48	2,5622	1,3792	
Soru 49	3,4242	1,3869	
Soru 50	2,9134	1,3960	
Soru 51	3,0905	1,3597	
Soru 52	2,8821	1,3537	
Soru 53	3,1982	1,3070	
Soru 54	2,8578	1,3584	
Soru 55	3,4009	1,2700	

Soru 56	3,1101	1,4114	
Soru 57	3,5134	1,3358	
Soru 58	3,2522	1,3898	
Soru 59	3,5580	1,3645	
Soru 60	3,2511	1,4045	
Soru 61	3,5422	1,3690	
Soru 62	3,3229	1,3929	
Soru 63	2,9868	1,3319	
Soru 64	2,6957	1,3028	
Soru 65	3,2358	1,3625	
Soru 66	3,2599	1,3852	
Soru 67	3,0978	1,4139	
Soru 68	3,0973	1,3725	
Soru 69	3,1798	1,4229	
Soru 70	3,5822	1,3574	
Soru 71	3,3744	1,4066	
Soru 72	3,4978	1,3794	
Soru 73	3,5198	1,3772	
Soru 74	3,4018	1,3622	
Soru 75	3,4753	1,4231	

Tablo 14. Likert Tipli Sorular İçin İçin Frekans Analizi Ve Yüzdelere

Soru	Sürekli Kesinlikle Katılıyorum	Sık Sık Katılıyorum	Ara Sıra Kararsızım	Nadiren Katılmıyorum	Hiç Kesinlikle Katılmıyorum
S1	191 (65,86%)	60 (20,69%)	34 (11,72%)	3 (1,03%)	2 (0,69%)
S2	30 (10,99%)	45 (16,48%)	118 (43,22%)	43 (15,75%)	37 (13,55%)
S3	34 (12,64%)	61 (22,68%)	83 (30,86%)	38 (14,13%)	53 (19,70%)
S4	58 (21,01%)	67 (24,28%)	100 (36,23%)	22 (7,97%)	29 (10,51%)
S5	35 (14,23%)	39 (15,85%)	50 (20,33%)	23 (9,35%)	99 (40,24%)
S6	27 (11,30%)	30 (12,55%)	50 (20,92%)	13 (5,44%)	119 (49,79%)
S7	28 (11,62%)	31 (12,86%)	60 (24,90%)	18 (7,47%)	104 (43,15%)
S8	21 (8,82%)	34 (14,29%)	50 (21,01%)	14 (5,88%)	119 (50,00%)
S9	25 (10,50%)	29 (12,18%)	42 (17,65%)	15 (6,30%)	127 (53,36%)
S10	32 (13,01%)	46 (18,70%)	58 (23,58%)	27 (10,98%)	83 (33,74%)
S11	24 (10,08%)	30 (12,61%)	40 (16,81%)	13 (5,46%)	131 (55,04%)
S12	20 (8,47%)	30 (12,71%)	45 (19,07%)	9 (3,81%)	132 (55,93%)
S13	22 (8,98%)	40 (16,33%)	69 (28,16%)	29 (11,84%)	85 (34,69%)
S14	23 (9,54%)	42 (17,43%)	60 (24,90%)	29 (12,03%)	87 (36,10%)
S15	28 (11,76%)	31 (13,03%)	44 (18,49%)	24 (10,08%)	111 (46,64%)
S16	21 (8,90%)	27 (11,44%)	45 (19,07%)	14 (5,93%)	129 (54,66%)
S17	17 (7,30%)	31 (13,30%)	43 (18,45%)	12 (5,15%)	130 (55,79%)
S18	24 (10,30%)	29 (12,45%)	41 (17,60%)	9 (3,86%)	130 (55,79%)
S19	34 (14,05%)	47 (19,42%)	70 (28,93%)	36 (14,88%)	55 (22,73%)
S20	21 (9,05%)	28 (12,07%)	48 (20,69%)	18 (7,76%)	117 (50,43%)
S21	44 (19,05%)	36 (15,58%)	54 (23,38%)	28 (12,12%)	69 (29,87%)
S22	47 (19,83%)	51 (21,52%)	60 (25,32%)	26 (10,97%)	53 (22,36%)
S23	37 (15,68%)	40 (16,95%)	53 (22,46%)	31 (13,14%)	75 (31,78%)
S24	57 (23,85%)	60 (25,10%)	61 (25,52%)	20 (8,37%)	41 (17,15%)

S25	33 (13,87%)	38 (15,97%)	56 (23,53%)	26 (10,92%)	85 (35,71%)
S26	55 (22,63%)	69 (28,40%)	67 (27,57%)	25 (10,29%)	27 (11,11%)
S27	52 (21,49%)	69 (28,51%)	68 (28,10%)	27 (11,16%)	26 (10,74%)
S28	27 (11,84%)	42 (18,42%)	64 (28,07%)	40 (17,54%)	55 (24,12%)
S29	41 (17,45%)	43 (18,30%)	78 (33,19%)	33 (14,04%)	40 (17,02%)
S30	30 (12,71%)	49 (20,76%)	60 (25,42%)	32 (13,56%)	64 (27,12%)
S31	54 (22,88%)	55 (23,31%)	54 (22,88%)	29 (12,29%)	44 (18,64%)
S32	40 (17,09%)	51 (21,79%)	60 (25,64%)	32 (13,68%)	51 (21,79%)
S33	35 (14,96%)	42 (17,95%)	63 (26,92%)	31 (13,25%)	63 (26,92%)
S34	35 (14,89%)	48 (20,43%)	65 (27,66%)	31 (13,19%)	56 (23,83%)
S35	31 (13,36%)	43 (18,53%)	59 (25,43%)	29 (12,50%)	70 (30,17%)
S36	29 (12,89%)	40 (17,78%)	49 (21,78%)	29 (12,89%)	78 (34,67%)
S37	33 (14,47%)	43 (18,86%)	56 (24,56%)	24 (10,53%)	72 (31,58%)
S38	69 (29,11%)	53 (22,36%)	58 (24,47%)	26 (10,97%)	31 (13,08%)
S39	64 (27,47%)	56 (24,03%)	52 (22,32%)	29 (12,45%)	32 (13,73%)
S40	34 (14,98%)	47 (20,70%)	62 (27,31%)	38 (16,74%)	46 (20,26%)
S41	25 (10,96%)	41 (17,98%)	59 (25,88%)	43 (18,86%)	60 (26,32%)
S42	33 (14,41%)	38 (16,59%)	44 (19,21%)	27 (11,79%)	87 (37,99%)
S43	38 (16,59%)	35 (15,28%)	66 (28,82%)	26 (11,35%)	64 (27,95%)
S44	30 (13,16%)	34 (14,91%)	58 (25,44%)	30 (13,16%)	76 (33,33%)
S45	19 (8,41%)	39 (17,26%)	70 (30,97%)	26 (11,50%)	72 (31,86%)
S46	20 (8,85%)	39 (17,26%)	57 (25,22%)	37 (16,37%)	73 (32,30%)
S47	47 (20,43%)	43 (18,70%)	65 (28,26%)	29 (12,61%)	46 (20,00%)
S48	73 (31,33%)	44 (18,88%)	59 (25,32%)	26 (11,16%)	31 (13,30%)
S49	26 (11,26%)	36 (15,58%)	62 (26,84%)	28 (12,12%)	79 (34,20%)
S50	45 (19,48%)	52 (22,51%)	60 (25,97%)	26 (11,26%)	48 (20,78%)
S51	37 (15,95%)	42 (18,10%)	67 (28,88%)	35 (15,09%)	51 (21,98%)

S52	43 (18,78%)	51 (22,27%)	69 (30,13%)	22 (9,61%)	44 (19,21%)
S53	29 (12,78%)	37 (16,30%)	72 (31,72%)	38 (16,74%)	51 (22,47%)
S54	49 (21,12%)	45 (19,40%)	68 (29,31%)	30 (12,93%)	40 (17,24%)
S55	17 (7,49%)	39 (17,18%)	72 (31,72%)	34 (14,98%)	65 (28,63%)
S56	39 (17,18%)	39 (17,18%)	65 (28,63%)	26 (11,45%)	58 (25,55%)
S57	18 (8,04%)	37 (16,52%)	61 (27,23%)	28 (12,50%)	80 (35,71%)
S58	33 (14,60%)	35 (15,49%)	62 (27,43%)	34 (15,04%)	62 (27,43%)
S59	22 (9,82%)	29 (12,95%)	60 (26,79%)	28 (12,50%)	85 (37,95%)
S60	34 (15,25%)	33 (14,80%)	62 (27,80%)	31 (13,90%)	63 (28,25%)
S61	19 (8,44%)	38 (16,89%)	57 (25,33%)	24 (10,67%)	87 (38,67%)
S62	28 (12,56%)	38 (17,04%)	60 (26,91%)	28 (12,56%)	69 (30,94%)
S63	34 (14,98%)	54 (23,79%)	66 (29,07%)	27 (11,89%)	46 (20,26%)
S64	48 (20,87%)	61 (26,52%)	69 (30,00%)	17 (7,39%)	35 (15,22%)
S65	29 (12,66%)	42 (18,34%)	66 (28,82%)	30 (13,10%)	62 (27,07%)
S66	29 (12,78%)	42 (18,50%)	63 (27,75%)	27 (11,89%)	66 (29,07%)
S67	35 (15,56%)	51 (22,67%)	54 (24,00%)	27 (12,00%)	58 (25,78%)
S68	34 (15,04%)	45 (19,91%)	67 (29,65%)	25 (11,06%)	55 (24,34%)
S69	37 (16,23%)	39 (17,11%)	61 (26,75%)	28 (12,28%)	63 (27,63%)
S70	20 (8,89%)	34 (15,11%)	51 (22,67%)	35 (15,56%)	85 (37,78%)
S71	28 (12,33%)	37 (16,30%)	60 (26,43%)	26 (11,45%)	76 (33,48%)
S72	20 (8,89%)	42 (18,67%)	52 (23,11%)	28 (12,44%)	83 (36,89%)
S73	19 (8,37%)	43 (18,94%)	52 (22,91%)	27 (11,89%)	86 (37,89%)
S74	22 (9,82%)	41 (18,30%)	59 (26,34%)	29 (12,95%)	73 (32,59%)
S75	24 (10,76%)	41 (18,39%)	47 (21,08%)	27 (12,11%)	84 (37,67%)

7.2. Frekans Tabloları ve Tanımlayıcı İstatistikler

Bu alt bölümde, kategorik değişkenler için frekans tabloları Tablo 15’ te sunulmuştur.

Tablo 15. Kategorik Değişkenler İçin Frekans Analizi

	n	%
İşletmedeki görev		
Finans Müdürü	53	17,7
Muhasebe Müdürü	24	8,0
Şirket Ortağı	91	30,4
Genel Müdür	58	19,4
CFO	5	1,7
Diğer	68	22,7
Eğitim durumu		
İlkokul	20	6,7
Ortaokul	11	3,7
Lise	66	22,1
Meslek lisesi	12	4,0
Üniversite	155	51,8
Yüksek lisans	35	11,7
İşletme faaliyet yılı		
0-3	34	11,5
4-7	60	20,3
8-11	59	19,9
12-15	37	12,5
16-19	22	7,4
20 yıl ve üzeri	84	28,1
İşletmenin hukuki yapısı		
Ferdi Mülkiyet	37	12,4
Limited Şirket	152	50,8
Kolektif Şirket	5	1,7
Adi Ortaklık	12	4,0
Anonim Şirket	74	24,7
Kooperatif Şirket	11	3,7
Komandit Şirket	1	0,3
Diğer	7	2,3
İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör		
Hizmet	67	22,4
İmalat Sanayi	82	27,4
İnşaat-Taahhüt	40	13,4
Ticaret	99	33,1
Turizm	11	3,7
İşletmenin faaliyet alanı		
Gıda	36	12,0
Otomotiv Yan Sanayi	14	4,7
Ziraat Aletleri	13	4,3

Tekstil	98	32,8
Madeni Eşya	8	2,7
Kimya	7	2,3
Demir-Çelik	15	5,0
Diğer	108	36,1
İşletmenin bir yıl önceki yıl cirosu (2023)		
0-5 milyon TL	79	26,6
10-50 milyon TL	90	30,3
50-100 milyon TL	51	17,2
100-250 milyon TL	39	12,8
250-500 milyon TL	40	13,1
İşletmenin geçen yılki karı		
0 - 1 milyon TL	88	29,4
1 - 5 milyon TL	95	31,8
5 - 10 milyon TL	52	17,4
10 - 25 milyon TL	26	8,7
25 - 50 milyon TL	22	7,4
50 milyon TL üzeri	16	5,4
İşletmenin türü		
Mikro işletme	113	37,8
Küçük işletme	119	39,8
Orta büyüklükteki işletme	67	22,4
İşletmenin geçen yılki vergi matrahı		
0 - 1 milyon TL	130	43,5
1 - 5 milyon TL	79	26,4
5 - 10 milyon TL	40	13,4
10 - 50 milyon TL	35	11,7
50 milyon TL üzeri	15	5,0
İşletmedeki personel sayısı		
0-12	140	46,8
13-50	110	36,8
51-250	49	16,4
İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi olup olmadığı		
Evet	246	82,3
Hayır	53	17,7
İşletmenin sahibinin eğitim durumu		
İlkokul	24	8,0
Ortaokul	13	4,3
Lise	73	24,4
Meslek lisesi	18	6,0
Üniversite	138	46,2
Yüksek lisans	27	9,0
Doktora	6	2,0
İşletmenin yöneticisinin eğitim durumu		
İlkokul	17	5,7
Ortaokul	12	4,0
Lise	71	23,7
Meslek lisesi	11	3,7

Üniversite	158	52,8
Yüksek lisans	26	8,7
Doktora	4	1,3
İşletmede finans bölümü olup olmadığı		
Evet	145	48,5
Hayır	154	51,5
Finans bölümü sorumlusunun eğitim durumu		
İlkokul	13	4,3
Ortaokul	8	2,7
Lise	62	20,7
Meslek lisesi	17	5,7
Üniversite	172	57,5
Yüksek lisans	24	8,0
Doktora	3	1,0
Üniversite ile işbirliğiniz oldu mu?		
Evet	56	18,7
Hayır	243	81,3
İşletmede Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Gerçekleştiriliyor mu?		
Evet	153	51,2
Hayır	146	48,8
İşletmede KOBİNET üyesi mi?		
Evet	53	17,7
Hayır	246	82,3
İşletme halka arz gerçekleştiriyor mu?		
Evet	40	13,4
Hayır	259	86,6
Kaç yıldır bankalarla çalışıyorsunuz?		
0-3 Yıl	39	13,0
4-7 Yıl	62	20,7
8-11 yıl	49	16,4
12-15 Yıl	46	15,4
15 Yıl ve Üzeri	103	34,4
Kaç Banka ile çalışıyorsunuz?		
1-3	136	45,5
4-7	121	40,5
8-10	35	11,7
11 ve üzeri	7	2,3
İşletmeniz için hiç kredi kullandınız mı?		
Evet	226	75,6
Hayır	73	24,4
Kredi kullanmama nedeniniz nedir?		
Kredi faiz oranlarının yüksek oluşu	175	58,5
Teminat yetersizliği	25	8,4
İhtiyacın Bulunmaması	84	28,1
İstenilen Vadede kredi bulunamayışı	7	2,3
Kredi Türleri hakkın yeterli bilgi sahibi olunmaması	8	2,7
Tercih ettiğiniz kredi vadesi ne kadardır?		
Kısa	60	20,1

Orta	147	49,2
Uzun	58	19,4
Kullanmıyor	34	11,4
Bir önceki yılı (2023) İşletmeniz için kullandığınız toplam kredi miktarı ne kadardır?		
0-1 milyon TL	110	36,8
2-10 milyon TL	77	25,8
11-20 milyon TL	39	13,0
21 - 40 milyon TL	37	12,4
40 - 100 milyon TL	20	6,7
100 milyon TL üzeri	16	5,4

İşletmedeki görev değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Finans Müdürü” 53 (%17,7), “Muhasebe Müdürü” 24 (%8,0), “Şirket Ortağı” 91 (%30,4), “Genel Müdür” 58 (%19,4), “CFO” 5 (%1,7), “Diğer” 68 (%22,7) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Şirket Ortağı kategorisinde iken en düşük oran CFO kategorisindedir.

Eğitim durumu değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “İlkokul” 20 (%6,7), “Ortaokul” 11 (%3,7), “Lise” 66 (%22,1), “Meslek lisesi” 12 (%4,0), “Üniversite” 155 (%51,8), “Yüksek lisans” 35 (%11,7) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Üniversite kategorisinde iken en düşük oran Ortaokul kategorisindedir.

İşletme faaliyet yılı değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0-3” 34 (%11,5), “4-7” 60 (%20,3), “8-11” 59 (%19,9), “12-15” 37 (%12,5), “16-19” 22 (%7,4), “20 yıl ve üzeri” 84 (%28,1) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 20 yıl ve üzeri kategorisinde iken en düşük oran 16-19 kategorisindedir.

İşletmenin hukuki yapısı değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Ferdî Mülkiyet” 37 (%12,4), “Limited Şirket” 152 (%50,8), “Kolektif Şirket” 5 (%1,7), “Adi Ortaklık” 12 (%4,0), “Anonim Şirket” 74 (%24,7), “Kooperatif Şirket” 11 (%3,7), “Komandit Şirket” 1 (%0,3), “Diğer” 7 (%2,3) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Limited Şirket kategorisinde iken en düşük oran Komandit Şirket kategorisindedir.

İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Hizmet” 67 (%22,4), “İmalat Sanayi” 82 (%27,4), “İnşaat-Taahhüt” 40 (%13,4), “Ticaret” 99 (%33,1), “Turizm” 11 (%3,7) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Ticaret kategorisinde iken en düşük oran Turizm kategorisindedir.

İşletmenin faaliyet alanı değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Gıda” 36 (%12,0), “Otomotiv Yan Sanayi” 14 (%4,7), “Ziraat Aletleri” 13 (%4,3), “Tekstil”

98 (%32,8), “Madeni Eşya” 8 (%2,7), “Kimya” 7 (%2,3), “Demir-Çelik” 15 (%5,0), “Diğer” 108 (%36,1) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Diğer kategorisinde iken en düşük oran Kimya kategorisindedir.

İşletmenin geçen yılki cirosu değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0-5 milyon TL” 79 (%26,6), “10-50 milyon TL” 90 (%30,3), “50-100 milyon TL” 51 (%17,2), “100-250 milyon TL” 38 (%12,8), “250-500 milyon TL” 39 (%13,1) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 10-50 milyon TL kategorisinde iken en düşük oran 100-250 milyon TL kategorisindedir.

İşletmenin geçen yılki karı değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0 - 1 milyon TL” 88 (%29,4), “1 - 5 milyon TL” 95 (%31,8), “5 - 10 milyon TL” 52 (%17,4), “10 - 25 milyon TL” 26 (%8,7), “25 - 50 milyon TL” 22 (%7,4), “50 milyon TL üzeri” 16 (%5,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 1 - 5 milyon TL kategorisinde iken en düşük oran 50 milyon TL üzeri kategorisindedir.

İşletmenin türü değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Mikro işletme” 113 (%37,8), “Küçük işletme” 119 (%39,8), “Orta büyüklükteki işletme” 67 (%22,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Küçük işletme kategorisinde iken en düşük oran Orta büyüklükteki işletme kategorisindedir.

İşletmenin geçen yılki vergi matrahı değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0 - 1 milyon TL” 130 (%43,5), “1 - 5 milyon TL” 79 (%26,4), “5 - 10 milyon TL” 40 (%13,4), “10 - 50 milyon TL” 35 (%11,7), “50 milyon TL üzeri” 15 (%5,0) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 0 - 1 milyon TL kategorisinde iken en düşük oran 50 milyon TL üzeri kategorisindedir.

İşletmedeki personel sayısı değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0-12” 140 (%46,8), “13-50” 110 (%36,8), “51-250” 49 (%16,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 0-12 kategorisinde iken en düşük oran 51-250 kategorisindedir.

İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi midir? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 246 (%82,3), “Hayır” 53 (%17,7) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Evet kategorisinde iken en düşük oran Hayır kategorisindedir.

İşletmenin sahibinin eğitim durumu değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “İlkokul” 24 (%8,0), “Ortaokul” 13 (%4,3), “Lise” 73 (%24,4), “Meslek lisesi” 18 (%6,0), “Üniversite” 138 (%46,2), “Yüksek lisans” 27 (%9,0), “Doktora” 6 (%2,0) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Üniversite kategorisinde iken en düşük oran Doktora kategorisindedir.

İşletmenin yöneticisinin eğitim durumu değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “İlkokul” 17 (%5,7), “Ortaokul” 12 (%4,0), “Lise” 71 (%23,7), “Meslek lisesi” 11 (%3,7), “Üniversite” 158 (%52,8), “Yüksek lisans” 26 (%8,7), “Doktora” 4 (%1,3) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Üniversite kategorisinde iken en düşük oran Doktora kategorisindedir.

İşletmede finans bölümü var mı? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 145 (%48,5), “Hayır” 154 (%51,5) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Hayır kategorisinde iken en düşük oran Evet kategorisindedir.

Finans bölümü sorumlusunun eğitim durumu değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “İlkokul” 13 (%4,3), “Ortaokul” 8 (%2,7), “Lise” 62 (%20,7), “Meslek lisesi” 17 (%5,7), “Üniversite” 172 (%57,5), “Yüksek lisans” 24 (%8,0), “Doktora” 3 (%1,0) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Üniversite kategorisinde iken en düşük oran Doktora kategorisindedir.

Üniversite ile işbirliğiniz oldu mu? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 56 (%18,7), “Hayır” 243 (%81,3) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Hayır kategorisinde iken en düşük oran Evet kategorisindedir.

İşletmede Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Gerçekleştiriliyor mu? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 153 (%51,2), “Hayır” 146 (%48,8) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Evet kategorisinde iken en düşük oran Hayır kategorisindedir.

İşletme KOBİNET üyesi mi? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 53 (%17,7), “Hayır” 246 (%82,3) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Hayır kategorisinde iken en düşük oran Evet kategorisindedir.

İşletme halka arz gerçekleştiriyor mu? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 40 (%13,4), “Hayır” 259 (%86,6) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Hayır kategorisinde iken en düşük oran Evet kategorisindedir.

Kaç yıldır bankalarla çalışıyorsunuz? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0-3 Yıl” 39 (%13,0), “4-7 Yıl” 62 (%20,7), “8-11 yıl” 49 (%16,4), “12-15 Yıl” 46 (%15,4), “15 Yıl ve Üzeri” 103 (%34,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 15 Yıl ve Üzeri kategorisinde iken en düşük oran 0-3 Yıl kategorisindedir.

Kaç Banka ile çalışıyorsunuz? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “1-3” 136 (%45,5), “4-7” 121 (%40,5), “8-10” 35 (%11,7), “11 ve üzeri” 7 (%2,3)

olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 1-3 kategorisinde iken en düşük oran 11 ve üzeri kategorisindedir.

İşletmeniz için hiç kredi kullandınız mı? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Evet” 226 (%75,6), “Hayır” 73 (%24,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Evet kategorisinde iken en düşük oran Hayır kategorisindedir.

Kredi kullanmama nedeniniz nedir? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Kredi faiz oranlarının yüksek oluşu” 175 (%58,5), “Teminat yetersizliği” 25 (%8,4), “İhtiyacın Bulunmaması” 84 (%28,1), “İstenilen Vadede kredi bulunamayışı” 7 (%2,3), “Kredi Türleri hakkında yeterli bilgi sahibi olunmaması” 8 (%2,7) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Kredi faiz oranlarının yüksek oluşu kategorisinde iken en düşük oran İstenilen Vadede kredi bulunamayışı kategorisindedir.

Tercih ettiğiniz kredi vadesi ne kadardır? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “Kısa” 60 (%20,1), “Orta” 147 (%49,2), “Uzun” 58 (%19,4), “Kullanmıyor” 34 (%11,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran Orta kategorisinde iken en düşük oran Kullanmıyor kategorisindedir.

İşletmeniz için kullandığınız toplam kredi miktarı ne kadardır? değişkenine göre frekans analizi yapıldığında, “0-1 milyon TL” 110 (%36,8), “2-10 milyon TL” 77 (%25,8), “11-20 milyon TL” 39 (%13,0), “21 - 40 milyon TL” 37 (%12,4), “40 - 100 milyon TL” 20 (%6,7), “100 milyon TL üzeri” 16 (%5,4) olarak gözlemlenmiştir. En yüksek oran 0-1 milyon TL kategorisinde iken en düşük oran 100 milyon TL üzeri kategorisindedir.

7.3. Soru Bazında Ki-Kare Bağımsızlık Analizi

Bu bölümde, “Görüşme yapılan kişinin eğitim durumu”, “İşletmenin faaliyet yılı”, “İşletmenin sektörü”, “İşletmenin geçen yılki karı”, “İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi mi?”, “İşletmenin kredi kullanma durumu” ve “Tercih edilen kredi vadesi” soruları ile “KOBİ'lere yeterince kredi çeşidi sağlanmamaktadır. (S22)”, “Teminat yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz. (S24)”, “Bilanço kar ve zarar cetvelinin yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz. (S26)”, “Kredi geri ödeme süreleri yeterli değildir. (S30)”, “Özkaynak yaratamadığımız için finansman sorunu yaşıyoruz. (S34)”, “Ülkedeki yüksek enflasyon ve yüksek istikrarsızlık nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz. (S39)”, “AR-GE ve teknolojik yeniliklere düzenli ve yeterli kaynak ayırabiliyoruz. (S47)”,

“Bankaların sağladığı KOBİ kredilerinden yeterince haberdarız. (S63)” arasındaki ilişkiler Ki-Kare testi ile analiz edilerek incelenecektir.

7.3.1. Eğitim durumu ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, eğitim durumu ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 16. Eğitim İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	İlkokul	n	4	1	2	3	5	21,403 (0,374)
		%	26,7	6,7	13,3	20,0	33,3	
	Ortaokul	n	5	2	1	0	1	
		%	55,6	22,2	11,1	0,0	11,1	
	Lise	n	10	10	10	6	11	
		%	21,3	21,3	21,3	12,8	23,4	
	Meslek lisesi	n	0	2	4	1	4	
		%	0,0	18,2	36,4	9,1	36,4	
	Üniversite	n	25	27	37	12	25	
		%	19,8	21,4	29,4	9,5	19,8	
	Yüksek lisans	n	3	9	6	4	7	
		%	10,3	31,0	20,7	13,8	24,1	
	Toplam	n	47	51	60	26	53	
		%	19,8	21,5	25,3	11,0	22,4	

Soru 22 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %26,7'si kesinlikle katılıyorum, %6,7'si katılıyorum, %13,3'ü kararsızım, %20,0'si katılmıyorum ve %33,3'ü kesinlikle katılmıyorum demiştir, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %55,6, %22,2, %11,1, %0,0 ve %11,1 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %21,3 kesinlikle katılıyorum, %21,3 katılıyorum, %21,3 kararsızım, %12,8 katılmıyorum ve %23,4 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %36,4 ile kararsızım ve kesinlikle katılmıyorum seçeneklerinde olup, katılıyorum oranı %18,2'dir, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %29,4 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş,

kesinlikle katılıyorum oranı %19,8'dir, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %31,0 ile katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,374 > 0,05).

Tablo 17. Eğitim İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	İlkokul	n	5	4	2	1	3	31,357 (0,051)
		%	33,3	26,7	13,3	6,7	20,0	
	Ortaokul	n	5	2	2	0	0	
		%	55,6	22,2	22,2	0,0	0,0	
	Lise	n	15	10	8	9	5	
		%	31,9	21,3	17,0	19,1	10,6	
	Meslek lisesi	n	0	3	6	0	2	
		%	0,0	27,3	54,5	0,0	18,2	
	Üniversite	n	28	30	34	8	27	
		%	22,0	23,6	26,8	6,3	21,3	
	Yüksek lisans	n	4	11	9	2	4	
		%	13,3	36,7	30,0	6,7	13,3	
	Toplam	n	57	60	61	20	41	
		%	23,8	25,1	25,5	8,4	17,2	

S24 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkökul düzeyinde cevap verenlerin %33,3'ü kesinlikle katılıyorum, %26,7'si katılıyorum, %13,3'ü kararsızım, %6,7'si katılmıyorum ve %20,0'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %55,6, %22,2, %22,2, %0,0 ve %0,0 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %31,9 kesinlikle katılıyorum, %21,3 katılıyorum, %17,0 kararsızım, %19,1 katılmıyorum ve %10,6 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %54,5 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %18,2'dir, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %26,8 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %22,0'dir, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %36,7 ile katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, S24 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,051 > 0,05).

Tablo 18. Eğitim İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	İlkokul	n	3	4	4	3	1	14,585 (0,801)
		%	20,0	26,7	26,7	20,0	6,7	
	Ortaokul	n	3	2	2	2	0	
		%	33,3	22,2	22,2	22,2	0,0	
	Lise	n	13	13	13	6	2	
		%	27,7	27,7	27,7	12,8	4,3	
	Meslek lisesi	n	1	4	4	0	2	
		%	9,1	36,4	36,4	0,0	18,2	
	Üniversite	n	31	35	36	10	18	
		%	23,8	26,9	27,7	7,7	13,8	
	Yüksek lisans	n	4	11	8	4	4	
		%	12,9	35,5	25,8	12,9	12,9	
	Toplam	n	55	69	67	25	27	
		%	22,6	28,4	27,6	10,3	11,1	

Soru 26 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %20,0'si kesinlikle katılıyorum, %26,7'si katılıyorum, %26,7'si kararsızım, %20,0'si katılmıyorum ve %6,7'si kesinlikle katılmıyorum demıştır, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %33,3, %22,2, %22,2, %22,2 ve %0,0 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %27,7 kesinlikle katılıyorum, %27,7 katılıyorum, %27,7 kararsızım, %12,8 katılmıyorum ve %4,3 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %36,4 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %18,2'dir, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %27,7 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %23,8'dir, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %35,5 ile katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 26 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,801 > 0,05).

Tablo 19. Eğitim İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	İlkokul	n	6	3	1	3	2	29,733 (0,074)
		%	40,0	20,0	6,7	20,0	13,3	
	Ortaokul	n	2	1	3	2	1	
		%	22,2	11,1	33,3	22,2	11,1	
	Lise	n	6	10	9	8	12	
		%	13,3	22,2	20,0	17,8	26,7	
	Meslek lisesi	n	0	1	6	0	4	
		%	0,0	9,1	54,5	0,0	36,4	
	Üniversite	n	15	31	31	13	36	
		%	11,9	24,6	24,6	10,3	28,6	
	Yüksek lisans	n	2	3	10	6	9	
		%	6,7	10,0	33,3	20,0	30,0	
	Toplam	n	31	49	60	32	64	
		%	13,1	20,8	25,4	13,6	27,1	

Soru 30 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %40,0'ı kesinlikle katılıyorum, %20,0'si katılıyorum, %6,7'si kararsızım, %20,0'si katılmıyorum ve %13,3'ü kesinlikle katılmıyorum demiştir, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %22,2, %11,1, %33,3, %22,2 ve %11,1 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %13,3 kesinlikle katılıyorum, %22,2 katılıyorum, %20,0 kararsızım, %17,8 katılmıyorum ve %26,7 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %54,5 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %36,4'tür, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %28,6 oranıyla kesinlikle katılmıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %11,9'dur, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %33,3 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,074 > 0,05).

Tablo 20. Eğitim İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	İlkokul	n	2	6	2	0	3	25,262 (0,192)
		%	15,4	46,2	15,4	0,0	23,1	
	Ortaokul	n	2	1	1	3	1	
		%	25,0	12,5	12,5	37,5	12,5	
	Lise	n	9	9	11	9	9	
		%	19,1	19,1	23,4	19,1	19,1	
	Meslek lisesi	n	1	2	5	0	3	
		%	9,1	18,2	45,5	0,0	27,3	
	Üniversite	n	18	25	37	11	34	
		%	14,4	20,0	29,6	8,8	27,2	
	Yüksek lisans	n	3	5	9	8	6	
		%	9,7	16,1	29,0	25,8	19,4	
	Toplam	n	35	48	65	31	56	
		%	14,9	20,4	27,7	13,2	23,8	

Soru 34 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %15,4'ü kesinlikle katılıyorum, %46,2'si katılıyorum, %15,4'ü kararsızım, %0,0'ı katılmıyorum ve %23,1'i kesinlikle katılmıyorum demiştir, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %25,0, %12,5, %12,5, %37,5 ve %12,5 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %19,1 kesinlikle katılıyorum, %19,1 katılıyorum, %23,4 kararsızım, %19,1 katılmıyorum ve %19,1 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %45,5 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %27,3'tür, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %29,6 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %14,4'tür, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %29,0 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,192 > 0,05).

Tablo 21. Eğitim İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	İlkokul	n	5	4	1	2	1	17,912 (0,593)
		%	38,5	30,8	7,7	15,4	7,7	
	Ortaokul	n	4	1	1	1	1	
		%	50,0	12,5	12,5	12,5	12,5	
	Lise	n	14	10	11	9	4	
		%	29,2	20,8	22,9	18,8	8,3	
	Meslek lisesi	n	0	3	4	2	1	
		%	0,0	30,0	40,0	20,0	10,0	
	Üniversite	n	36	30	25	11	21	
		%	29,3	24,4	20,3	8,9	17,1	
	Yüksek lisans	n	5	8	10	4	4	
		%	16,1	25,8	32,3	12,9	12,9	
	Toplam	n	64	56	52	29	32	
		%	27,5	24,0	22,3	12,4	13,7	

Soru 39 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %38,5'i kesinlikle katılıyorum, %30,8'i katılıyorum, %7,7'si kararsızım, %15,4'ü katılmıyorum ve %7,7'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %50,0, %12,5, %12,5, %12,5 ve %12,5 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %29,2 kesinlikle katılıyorum, %20,8 katılıyorum, %22,9 kararsızım, %18,8 katılmıyorum ve %8,3 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %40,0 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %10,0'dur, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %29,3 oranıyla kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %17,1'dir, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %32,3 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,593 > 0,05).

Tablo 22. Eğitim İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	İlkokul	n	3	2	2	1	5	21,976 (0,342)
		%	23,1	15,4	15,4	7,7	38,5	
	Ortaokul	n	5	1	1	1	1	
		%	55,6	11,1	11,1	11,1	11,1	
	Lise	n	14	8	10	6	9	
		%	29,8	17,0	21,3	12,8	19,1	
	Meslek lisesi	n	0	3	5	0	2	
		%	0,0	30,0	50,0	0,0	20,0	
	Üniversite	n	19	23	36	17	25	
		%	15,8	19,2	30,0	14,2	20,8	
	Yüksek lisans	n	6	6	11	4	4	
		%	19,4	19,4	35,5	12,9	12,9	
	Toplam	n	47	43	65	29	46	
		%	20,4	18,7	28,3	12,6	20,0	

Soru 47 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %23,1'i kesinlikle katılıyorum, %15,4'ü katılıyorum, %15,4'ü kararsızım, %7,7'si katılmıyorum ve %38,5'i kesinlikle katılmıyorum demıştır, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %55,6, %11,1, %11,1, %11,1 ve %11,1 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %29,8 kesinlikle katılıyorum, %17,0 katılıyorum, %21,3 kararsızım, %12,8 katılmıyorum ve %19,1 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %50,0 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %20,0'dır, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %30,0 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %15,8'dir, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %35,5 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 47 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,342 > 0,05).

Tablo 23. Eğitim İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	İlkokul	n	2	1	3	1	6	17,302 (0,633)
		%	15,4	7,7	23,1	7,7	46,2	
	Ortaokul	n	2	1	2	1	2	
		%	25,0	12,5	25,0	12,5	25,0	
	Lise	n	6	11	11	8	10	
		%	13,0	23,9	23,9	17,4	21,7	
	Meslek lisesi	n	1	3	4	0	3	
		%	9,1	27,3	36,4	0,0	27,3	
	Üniversite	n	20	28	39	11	21	
		%	16,8	23,5	32,8	9,2	17,6	
	Yüksek lisans	n	3	10	7	6	4	
		%	10,0	33,3	23,3	20,0	13,3	
	Toplam	n	34	54	66	27	46	
		%	15,0	23,8	29,1	11,9	20,3	

Soru 63 için eğitim düzeyine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, ilkokul düzeyinde cevap verenlerin %15,4'ü kesinlikle katılıyorum, %7,7'si katılıyorum, %23,1'i kararsızım, %7,7'si katılmıyorum ve %46,2'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, ortaokul düzeyinde bu oranlar sırasıyla %25,0, %12,5, %25,0, %12,5 ve %25,0 olarak dağılmıştır, lise mezunları arasında %13,0 kesinlikle katılıyorum, %23,9 katılıyorum, %23,9 kararsızım, %17,4 katılmıyorum ve %21,7 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, meslek lisesi mezunları arasında en yüksek oran %36,4 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %27,3'tür, üniversite mezunları içinde en fazla yanıt %32,8 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %16,8'dir, yüksek lisans mezunlarında ise en yüksek oran %33,3 ile katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,633 > 0,05).

7.3.2. İşletmenin faaliyet yılı ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, işletmenin faaliyet yılı ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 24. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	0-3 yıl	n	7	7	5	1	12	21,960 (0,343)
		%	21,9	21,9	15,6	3,1	37,5	
	4-7 yıl	n	7	12	15	7	4	
		%	15,6	26,7	33,3	15,6	8,9	
	8-11 yıl	n	12	10	10	3	14	
		%	24,5	20,4	20,4	6,1	28,6	
	12-15 yıl	n	3	5	9	5	3	
		%	12,0	20,0	36,0	20,0	12,0	
	16-19 yıl	n	4	4	3	2	3	
		%	25,0	25,0	18,8	12,5	18,8	
	20 yıl ve üzeri	n	13	13	16	8	17	
		%	19,4	19,4	23,9	11,9	25,4	
	Toplam	n	46	51	58	26	53	
		%	19,7	21,8	24,8	11,1	22,6	

Soru 22 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %21,9'u kesinlikle katılıyorum, %21,9'u katılıyorum, %15,6'sı kararsızım, %3,1'i katılmıyorum ve %37,5'i kesinlikle katılmıyorum demıştır, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %15,6, %26,7, %33,3, %15,6 ve %8,9 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %24,5 kesinlikle katılıyorum, %20,4 katılıyorum, %20,4 kararsızım, %6,1 katılmıyorum ve %28,6 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %36,0 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %12,0'dır, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %25,0 oranıyla kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %18,8'dir, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %23,9 ile kararsızım şeklindedir,

genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,343 > 0,05).

Tablo 25. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	0-3 yıl	n	10	6	9	0	5	24,471 (0,222)
		%	33,3	20,0	30,0	0,0	16,7	
	4-7 yıl	n	6	15	14	7	6	
		%	12,5	31,3	29,2	14,6	12,5	
	8-11 yıl	n	12	11	13	4	9	
		%	24,5	22,4	26,5	8,2	18,4	
	12-15 yıl	n	5	8	7	4	3	
		%	18,5	29,6	25,9	14,8	11,1	
	16-19 yıl	n	4	7	2	2	1	
		%	25,0	43,8	12,5	12,5	6,3	
	20 yıl ve üzeri	n	20	13	13	3	17	
		%	30,3	19,7	19,7	4,5	25,8	
	Toplam	n	57	60	58	20	41	
		%	24,2	25,4	24,6	8,5	17,4	

Soru 24 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %33,3'ü kesinlikle katılıyorum, %20,0'si katılıyorum, %30,0'ı kararsızım, %0,0'ı katılmıyorum ve %16,7'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %12,5, %31,3, %29,2, %14,6 ve %12,5 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %24,5 kesinlikle katılıyorum, %22,4 katılıyorum, %26,5 kararsızım, %8,2 katılmıyorum ve %18,4 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %29,6 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %11,1'dir, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %43,8 oranıyla katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %25,0'dır, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %30,3 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,222 > 0,05).

Tablo 26. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	0-3 yıl	n	8	8	8	1	5	22,668 (0,305)
		%	26,7	26,7	26,7	3,3	16,7	
	4-7 yıl	n	6	18	14	6	4	
		%	12,5	37,5	29,2	12,5	8,3	
	8-11 yıl	n	12	12	11	7	7	
		%	24,5	24,5	22,4	14,3	14,3	
	12-15 yıl	n	4	13	7	5	1	
		%	13,3	43,3	23,3	16,7	3,3	
	16-19 yıl	n	2	4	7	1	2	
		%	12,5	25,0	43,8	6,3	12,5	
	20 yıl ve üzeri	n	22	14	18	5	8	
		%	32,8	20,9	26,9	7,5	11,9	
	Toplam	n	54	69	65	25	27	
		%	22,5	28,8	27,1	10,4	11,3	

Soru 24 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %26,7'si kesinlikle katılıyorum, %26,7'si katılıyorum, %26,7'si kararsızım, %3,3'ü katılmıyorum ve %16,7'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %12,5, %37,5, %29,2, %12,5 ve %8,3 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %24,5 kesinlikle katılıyorum, %24,5 katılıyorum, %22,4 kararsızım, %14,3 katılmıyorum ve %14,3 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %43,3 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %3,3'tür, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %43,8 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %12,5'tir, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %32,8 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,305 > 0,05).

Tablo 27. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	0-3 yıl	n	5	8	10	3	5	27,162 (0,131)
		%	16,1	25,8	32,3	9,7	16,1	
	4-7 yıl	n	5	12	13	6	11	
		%	10,6	25,5	27,7	12,8	23,4	
	8-11 yıl	n	10	12	9	6	12	
		%	20,4	24,5	18,4	12,2	24,5	
	12-15 yıl	n	1	9	9	4	3	
		%	3,8	34,6	34,6	15,4	11,5	
	16-19 yıl	n	2	3	3	1	6	
		%	13,3	20,0	20,0	6,7	40,0	
	20 yıl ve üzeri	n	8	5	14	12	26	
		%	12,3	7,7	21,5	18,5	40,0	
	Toplam	n	31	49	58	32	63	
		%	13,3	21,0	24,9	13,7	27,0	

Soru 30 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %16,1'i kesinlikle katılıyorum, %25,8'i katılıyorum, %32,3'ü kararsızım, %9,7'si katılmıyorum ve %16,1'i kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %10,6, %25,5, %27,7, %12,8 ve %23,4 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %20,4 kesinlikle katılıyorum, %24,5 katılıyorum, %18,4 kararsızım, %12,2 katılmıyorum ve %24,5 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %34,6 ile katılıyorum ve kararsızım seçeneklerinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %11,5'tir, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %40,0 oranıyla kesinlikle katılmıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %13,3'tür, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %40,0 ile kesinlikle katılmıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,131 > 0,05).

Tablo 28. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	0-3 yıl	n	7	6	8	4	5	21,090 (0,392)
		%	23,3	20,0	26,7	13,3	16,7	
	4-7 yıl	n	5	9	16	9	8	
		%	10,6	19,1	34,0	19,1	17,0	
	8-11 yıl	n	10	13	12	5	10	
		%	20,0	26,0	24,0	10,0	20,0	
	12-15 yıl	n	2	5	10	3	4	
		%	8,3	20,8	41,7	12,5	16,7	
	16-19 yıl	n	2	5	3	3	3	
		%	12,5	31,3	18,8	18,8	18,8	
	20 yıl ve üzeri	n	9	9	15	7	25	
		%	13,8	13,8	23,1	10,8	38,5	
	Toplam	n	35	47	64	31	55	
		%	15,1	20,3	27,6	13,4	23,7	

Soru 34 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %23,3'ü kesinlikle katılıyorum, %20,0'si katılıyorum, %26,7'si kararsızım, %13,3'ü katılmıyorum ve %16,7'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %10,6, %19,1, %34,0, %19,1 ve %17,0 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %20,0 kesinlikle katılıyorum, %26,0 katılıyorum, %24,0 kararsızım, %10,0 katılmıyorum ve %20,0 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %41,7 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %16,7'dir, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %31,3 oranıyla katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %12,5'tir, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %38,5 ile kesinlikle katılmıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,392 > 0,05).

Tablo 29. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	0-3 yıl	n	9	5	9	4	3	13,300 (0,864)
		%	30,0	16,7	30,0	13,3	10,0	
	4-7 yıl	n	8	16	11	6	6	
		%	17,0	34,0	23,4	12,8	12,8	
	8-11 yıl	n	14	10	11	5	9	
		%	28,6	20,4	22,4	10,2	18,4	
	12-15 yıl	n	6	6	6	2	3	
		%	26,1	26,1	26,1	8,7	13,0	
	16-19 yıl	n	7	4	3	2	0	
		%	43,8	25,0	18,8	12,5	0,0	
	20 yıl ve üzeri	n	19	14	11	10	11	
		%	29,2	21,5	16,9	15,4	16,9	
	Toplam	n	63	55	51	29	32	
		%	27,4	23,9	22,2	12,6	13,9	

Soru 39 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %30,0'ı kesinlikle katılıyorum, %16,7'si katılıyorum, %30,0'ı kararsızım, %13,3'ü katılmıyorum ve %10,0'ı kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %17,0, %34,0, %23,4, %12,8 ve %12,8 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %28,6 kesinlikle katılıyorum, %20,4 katılıyorum, %22,4 kararsızım, %10,2 katılmıyorum ve %18,4 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %26,1 ile kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kararsızım seçeneklerinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %13,0'dır, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %43,8 oranıyla kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %0,0'dır, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %29,2 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,864 > 0,05).

Tablo 30. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	0-3 yıl	n	7	6	7	3	6	13,909 (0,835)
		%	24,1	20,7	24,1	10,3	20,7	
	4-7 yıl	n	6	10	14	6	9	
		%	13,3	22,2	31,1	13,3	20,0	
	8-11 yıl	n	14	8	14	2	10	
		%	29,2	16,7	29,2	4,2	20,8	
	12-15 yıl	n	5	4	9	4	2	
		%	20,8	16,7	37,5	16,7	8,3	
	16-19 yıl	n	4	4	3	3	2	
		%	25,0	25,0	18,8	18,8	12,5	
	20 yıl ve üzeri	n	11	10	17	10	17	
		%	16,9	15,4	26,2	15,4	26,2	
	Toplam	n	47	42	64	28	46	
		%	20,7	18,5	28,2	12,3	20,3	

Soru 47 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %24,1'i kesinlikle katılıyorum, %20,7'si katılıyorum, %24,1'i kararsızım, %10,3'ü katılmıyorum ve %20,7'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %13,3, %22,2, %31,1, %13,3 ve %20,0 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %29,2 kesinlikle katılıyorum, %16,7 katılıyorum, %29,2 kararsızım, %4,2 katılmıyorum ve %20,8 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %37,5 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %8,3'tür, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %25,0 oranıyla kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %12,5'tir, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %26,2 ile kararsızım ve kesinlikle katılmıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 47 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,835 > 0,05).

Tablo 31. İşletmenin Faaliyet Yılı İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	0-3 yıl	n	5	5	11	1	7	21,028 (0,395)
		%	17,2	17,2	37,9	3,4	24,1	
	4-7 yıl	n	6	12	11	9	6	
		%	13,6	27,3	25,0	20,5	13,6	
	8-11 yıl	n	10	12	9	5	12	
		%	20,8	25,0	18,8	10,4	25,0	
	12-15 yıl	n	1	9	10	3	1	
		%	4,2	37,5	41,7	12,5	4,2	
	16-19 yıl	n	2	2	5	2	4	
		%	13,3	13,3	33,3	13,3	26,7	
	20 yıl ve üzeri	n	10	13	19	7	15	
		%	15,6	20,3	29,7	10,9	23,4	
	Toplam	n	34	53	65	27	45	
		%	15,2	23,7	29,0	12,1	20,1	

Soru 63 için işletme faaliyet yılına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-3 yıl faaliyet gösteren işletmelerin %17,2'si kesinlikle katılıyorum, %17,2'si katılıyorum, %37,9'u kararsızım, %3,4'ü katılmıyorum ve %24,1'i kesinlikle katılmıyorum demiştir, 4-7 yıl faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %13,6, %27,3, %25,0, %20,5 ve %13,6 olarak dağılmıştır, 8-11 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında %20,8 kesinlikle katılıyorum, %25,0 katılıyorum, %18,8 kararsızım, %10,4 katılmıyorum ve %25,0 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 12-15 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en yüksek oran %41,7 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %4,2'dir, 16-19 yıl faaliyet gösteren işletmeler arasında en fazla yanıt %33,3 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %13,3'tür, 20 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerde ise en yüksek oran %29,7 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile işletme faaliyet yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,395 > 0,05).

7.3.3. İşletmenin sektörü ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, işletmenin sektörü ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 32. İşletmenin Sektörü İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	Hizmet	n	12	13	18	4	7	20,029 (0,219)
		%	22,2	24,1	33,3	7,4	13,0	
	İmalat sanayi	n	14	12	12	11	16	
		%	21,5	18,5	18,5	16,9	24,6	
	İnşaat-Taahhüt	n	5	5	11	5	8	
		%	14,7	14,7	32,4	14,7	23,5	
	Ticaret	n	16	16	16	5	21	
		%	21,6	21,6	21,6	6,8	28,4	
	Turizm	n	0	5	3	1	1	
		%	0,0	50,0	30,0	10,0	10,0	
	Toplam	n	47	51	60	26	53	
		%	19,8	21,5	25,3	11,0	22,4	

Soru 22 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %22,2'si kesinlikle katılıyorum, %24,1'i katılıyorum, %33,3'ü kararsızım, %7,4'ü katılmıyorum ve %13,0'ü kesinlikle katılmıyorum demiştir, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %21,5, %18,5, %18,5, %16,9 ve %24,6 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %14,7 kesinlikle katılıyorum, %14,7 katılıyorum, %32,4 kararsızım, %14,7 katılmıyorum ve %23,5 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %21,6 kesinlikle katılıyorum, %21,6 katılıyorum, %21,6 kararsızım, %6,8 katılmıyorum ve %28,4 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %50,0 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %10,0'dır, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,219 > 0,05).

Tablo 33. İşletmenin Sektörü İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	Hizmet	n	12	10	19	5	9	16,336 (0,430)
		%	21,8	18,2	34,5	9,1	16,4	
	İmalat sanayi	n	21	17	10	4	13	
		%	32,3	26,2	15,4	6,2	20,0	
	İnşaat-Taahhüt	n	6	10	11	2	5	
		%	17,6	29,4	32,4	5,9	14,7	
	Ticaret	n	18	19	16	8	13	
		%	24,3	25,7	21,6	10,8	17,6	
	Turizm	n	0	4	5	1	1	
		%	0,0	36,4	45,5	9,1	9,1	
	Toplam	n	57	60	61	20	41	
		%	23,8	25,1	25,5	8,4	17,2	

Soru 24 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %21,8'i kesinlikle katılıyorum, %18,2'si katılıyorum, %34,5'i kararsızım, %9,1'i katılmıyorum ve %16,4'ü kesinlikle katılmıyorum demıştır, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %32,3, %26,2, %15,4, %6,2 ve %20,0 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %17,6 kesinlikle katılıyorum, %29,4 katılıyorum, %32,4 kararsızım, %5,9 katılmıyorum ve %14,7 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %24,3 kesinlikle katılıyorum, %25,7 katılıyorum, %21,6 kararsızım, %10,8 katılmıyorum ve %17,6 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %45,5 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %9,1'dir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,430 > 0,05).

Tablo 34. İşletmenin Sektörü İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	Hizmet	n	11	16	17	4	8	10,942 (0,813)
		%	19,6	28,6	30,4	7,1	14,3	
	İmalat sanayi	n	19	13	18	7	9	
		%	28,8	19,7	27,3	10,6	13,6	
	İnşaat-Taahhüt	n	7	9	11	4	3	
		%	20,6	26,5	32,4	11,8	8,8	
	Ticaret	n	17	26	17	9	7	
		%	22,4	34,2	22,4	11,8	9,2	
	Turizm	n	1	5	4	1	0	
		%	9,1	45,5	36,4	9,1	0,0	
	Toplam	n	55	69	67	25	27	
		%	22,6	28,4	27,6	10,3	11,1	

Soru 26 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %19,6'sı kesinlikle katılıyorum, %28,6'sı katılıyorum, %30,4'ü kararsızım, %7,1'i katılmıyorum ve %14,3'ü kesinlikle katılmıyorum demiştir, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %28,8, %19,7, %27,3, %10,6 ve %13,6 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %20,6 kesinlikle katılıyorum, %26,5 katılıyorum, %32,4 kararsızım, %11,8 katılmıyorum ve %8,8 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %22,4 kesinlikle katılıyorum, %34,2 katılıyorum, %22,4 kararsızım, %11,8 katılmıyorum ve %9,2 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %45,5 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %0,0'dır, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 26 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,813 > 0,05).

Tablo 35. İşletmenin Sektörü İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	Hizmet	n	9	11	16	5	11	21,963 (0,144)
		%	17,3	21,2	30,8	9,6	21,2	
	İmalat sanayi	n	8	9	14	14	20	
		%	12,3	13,8	21,5	21,5	30,8	
	İnşaat-Taahhüt	n	2	7	12	4	8	
		%	6,1	21,2	36,4	12,1	24,2	
	Ticaret	n	12	16	15	9	23	
		%	16,0	21,3	20,0	12,0	30,7	
	Turizm	n	0	6	3	0	2	
		%	0,0	54,5	27,3	0,0	18,2	
	Toplam	n	31	49	60	32	64	
		%	13,1	20,8	25,4	13,6	27,1	

Soru 30 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %17,3'ü kesinlikle katılıyorum, %21,2'si katılıyorum, %30,8'i kararsızım, %9,6'sı katılmıyorum ve %21,2'si kesinlikle katılmıyorum demıştır, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %12,3, %13,8, %21,5, %21,5 ve %30,8 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %6,1 kesinlikle katılıyorum, %21,2 katılıyorum, %36,4 kararsızım, %12,1 katılmıyorum ve %24,2 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %16,0 kesinlikle katılıyorum, %21,3 katılıyorum, %20,0 kararsızım, %12,0 katılmıyorum ve %30,7 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %54,5 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %18,2'dir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,144 > 0,05).

Tablo 36. İşletmenin Sektörü İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	Hizmet	n	8	11	16	5	11	15,219 (0,509)
		%	15,7	21,6	31,4	9,8	21,6	
	İmalat sanayi	n	11	9	21	7	18	
		%	16,7	13,6	31,8	10,6	27,3	
	İnşaat-Taahhüt	n	3	8	9	6	8	
		%	8,8	23,5	26,5	17,6	23,5	
	Ticaret	n	13	14	17	12	17	
		%	17,8	19,2	23,3	16,4	23,3	
	Turizm	n	0	6	2	1	2	
		%	0,0	54,5	18,2	9,1	18,2	
	Toplam	n	35	48	65	31	56	
		%	14,9	20,4	27,7	13,2	23,8	

Soru 34 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %15,7'si kesinlikle katılıyorum, %21,6'sı katılıyorum, %31,4'ü kararsızım, %9,8'i katılmıyorum ve %21,6'sı kesinlikle katılmıyorum demıştır, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %16,7, %13,6, %31,8, %10,6 ve %27,3 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %8,8 kesinlikle katılıyorum, %23,5 katılıyorum, %26,5 kararsızım, %17,6 katılmıyorum ve %23,5 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %17,8 kesinlikle katılıyorum, %19,2 katılıyorum, %23,3 kararsızım, %16,4 katılmıyorum ve %23,3 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %54,5 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %18,2'dir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,509 > 0,05).

Tablo 37. İşletmenin Sektörü İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	Hizmet	n	14	14	12	6	6	20,527 (0,197)
		%	26,9	26,9	23,1	11,5	11,5	
	İmalat sanayi	n	17	15	14	14	5	
		%	26,2	23,1	21,5	21,5	7,7	
	İnşaat-Taahhüt	n	11	6	9	2	6	
		%	32,4	17,6	26,5	5,9	17,6	
	Ticaret	n	20	15	14	7	15	
		%	28,2	21,1	19,7	9,9	21,1	
	Turizm	n	2	6	3	0	0	
		%	18,2	54,5	27,3	0,0	0,0	
	Toplam	n	64	56	52	29	32	
		%	27,5	24,0	22,3	12,4	13,7	

Soru 39 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %26,9'u kesinlikle katılıyorum, %26,9'u katılıyorum, %23,1'i kararsızım, %11,5'i katılmıyorum ve %11,5'i kesinlikle katılmıyorum demiştir, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %26,2, %23,1, %21,5, %21,5 ve %7,7 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %32,4 kesinlikle katılıyorum, %17,6 katılıyorum, %26,5 kararsızım, %5,9 katılmıyorum ve %17,6 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %28,2 kesinlikle katılıyorum, %21,1 katılıyorum, %19,7 kararsızım, %9,9 katılmıyorum ve %21,1 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %54,5 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %0,0'dır, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,197 > 0,05).

Tablo 38. İşletmenin Sektörü İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	Hizmet	n	10	11	13	6	10	21,806 (0,150)
		%	20,0	22,0	26,0	12,0	20,0	
	İmalat sanayi	n	11	8	17	11	16	
		%	17,5	12,7	27,0	17,5	25,4	
	İnşaat-Taahhüt	n	6	5	12	4	7	
		%	17,6	14,7	35,3	11,8	20,6	
	Ticaret	n	20	17	15	8	12	
		%	27,8	23,6	20,8	11,1	16,7	
	Turizm	n	0	2	8	0	1	
		%	0,0	18,2	72,7	0,0	9,1	
	Toplam	n	47	43	65	29	46	
		%	20,4	18,7	28,3	12,6	20,0	

Soru 47 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %20,0'ı kesinlikle katılıyorum, %22,0'ı katılıyorum, %26,0'ı kararsızım, %12,0'ı katılmıyorum ve %20,0'ı kesinlikle katılmıyorum demiştir, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %17,5, %12,7, %27,0, %17,5 ve %25,4 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %17,6 kesinlikle katılıyorum, %14,7 katılıyorum, %35,3 kararsızım, %11,8 katılmıyorum ve %20,6 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %27,8 kesinlikle katılıyorum, %23,6 katılıyorum, %20,8 kararsızım, %11,1 katılmıyorum ve %16,7 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %72,7 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %9,1'dir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 47 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,150 > 0,05).

Tablo 39. İşletmenin Sektörü İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	Hizmet	n	6	16	14	7	6	15,436 (0,493)
		%	12,2	32,7	28,6	14,3	12,2	
	İmalat sanayi	n	8	13	15	12	14	
		%	12,9	21,0	24,2	19,4	22,6	
	İnşaat-Taahhüt	n	6	8	7	3	10	
		%	17,6	23,5	20,6	8,8	29,4	
	Ticaret	n	12	14	26	5	14	
		%	16,9	19,7	36,6	7,0	19,7	
	Turizm	n	2	3	4	0	2	
		%	18,2	27,3	36,4	0,0	18,2	
	Toplam	n	34	54	66	27	46	
		%	15,0	23,8	29,1	11,9	20,3	

Soru 63 için sektör türüne göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %12,2'si kesinlikle katılıyorum, %32,7'si katılıyorum, %28,6'sı kararsızım, %14,3'ü katılmıyorum ve %12,2'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerde bu oranlar sırasıyla %12,9, %21,0, %24,2, %19,4 ve %22,6 olarak dağılmıştır, inşaat-taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %17,6 kesinlikle katılıyorum, %23,5 katılıyorum, %20,6 kararsızım, %8,8 katılmıyorum ve %29,4 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında %16,9 kesinlikle katılıyorum, %19,7 katılıyorum, %36,6 kararsızım, %7,0 katılmıyorum ve %19,7 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiştir, turizm sektöründe ise en yüksek oran %36,4 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %18,2'dir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile sektör türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,493 > 0,05).

7.3.4. İşletmenin geçen yılki karı ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, işletmenin geçen yılki karı ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 40. İşletmenin Geçen Yılki Karı İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	0-1 milyon TL	n	15	13	13	8	17	23,488 (0,265)
		%	22,7	19,7	19,7	12,1	25,8	
	1-5 milyon TL	n	14	14	23	8	18	
		%	18,2	18,2	29,9	10,4	23,4	
	5-10 milyon TL	n	4	14	10	7	7	
		%	9,5	33,3	23,8	16,7	16,7	
	10-25 milyon TL	n	2	4	8	0	6	
		%	10,0	20,0	40,0	0,0	30,0	
	25-50 milyon TL	n	8	3	4	3	3	
		%	38,1	14,3	19,0	14,3	14,3	
	50 milyon TL üzeri	n	4	3	2	0	2	
		%	36,4	27,3	18,2	0,0	18,2	
	Toplam	n	47	51	60	26	53	
		%	19,8	21,5	25,3	11,0	22,4	

Soru 22 için işletmenin geçen yılki karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %22,7'si kesinlikle katılıyorum, %19,7'si katılıyorum, %19,7'si kararsızım, %12,1'i katılmıyorum ve %25,8'i kesinlikle katılmıyorum demıştır, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %18,2, %18,2, %29,9, %10,4 ve %23,4 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %9,5 kesinlikle katılıyorum, %33,3 katılıyorum, %23,8 kararsızım, %16,7 katılmıyorum ve %16,7 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %40,0 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %30,0'dır, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %38,1 oranıyla kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %14,3'tür, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %36,4 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için

verilen cevaplar ile işletmenin geçen yılki karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,265 > 0,05).

Tablo 41. İşletmenin Geçen Yılki Karı İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	0-1 milyon TL	n	20	13	17	6	12	13,721 (0,844)
		%	29,4	19,1	25,0	8,8	17,6	
	1-5 milyon TL	n	17	19	21	6	14	
		%	22,1	24,7	27,3	7,8	18,2	
	5-10 milyon TL	n	7	15	9	6	6	
		%	16,3	34,9	20,9	14,0	14,0	
	10-25 milyon TL	n	2	5	6	1	5	
		%	10,5	26,3	31,6	5,3	26,3	
	25-50 milyon TL	n	7	5	6	1	2	
		%	33,3	23,8	28,6	4,8	9,5	
	50 milyon TL üzeri	n	4	3	2	0	2	
		%	36,4	27,3	18,2	0,0	18,2	
	Toplam	n	57	60	61	20	41	
		%	23,8	25,1	25,5	8,4	17,2	

Soru 24 için işletmenin geçen yılki karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %29,4'ü kesinlikle katılıyorum, %19,1'i katılıyorum, %25,0'ı kararsızım, %8,8'i katılmıyorum ve %17,6'sı kesinlikle katılmıyorum demıştır, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %22,1, %24,7, %27,3, %7,8 ve %18,2 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %16,3 kesinlikle katılıyorum, %34,9 katılıyorum, %20,9 kararsızım, %14,0 katılmıyorum ve %14,0 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %31,6 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %26,3'tür, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %33,3 oranıyla kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %9,5'tir, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %36,4 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yılki karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,844 > 0,05).

Tablo 42. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	0-1 milyon TL	n	9	17	21	10	7	20,231 (0,444)
		%	14,1	26,6	32,8	15,6	10,9	
	1-5 milyon TL	n	19	19	22	9	12	
		%	23,5	23,5	27,2	11,1	14,8	
	5-10 milyon TL	n	9	14	13	4	4	
		%	20,5	31,8	29,5	9,1	9,1	
	10-25 milyon TL	n	8	6	4	1	2	
		%	38,1	28,6	19,0	4,8	9,5	
	25-50 milyon TL	n	7	10	3	1	0	
		%	33,3	47,6	14,3	4,8	0,0	
	50 milyon TL üzeri	n	3	3	4	0	2	
		%	25,0	25,0	33,3	0,0	16,7	
	Toplam	n	55	69	67	25	27	
		%	22,6	28,4	27,6	10,3	11,1	

Soru 26 için işletmenin geçen yıllık karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %14,1'i kesinlikle katılıyorum, %26,6'sı katılıyorum, %32,8'i kararsızım, %15,6'sı katılmıyorum ve %10,9'u kesinlikle katılmıyorum demiştir, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %23,5, %23,5, %27,2, %11,1 ve %14,8 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %20,5 kesinlikle katılıyorum, %31,8 katılıyorum, %29,5 kararsızım, %9,1 katılmıyorum ve %9,1 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %38,1 ile kesinlikle katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %9,5'tir, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %47,6 oranıyla katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %0,0'dır, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %33,3 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 26 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yıllık karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,444 > 0,05).

Tablo 43. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	0-1 milyon TL	n	9	13	14	9	20	7,834 (0,993)
		%	13,8	20,0	21,5	13,8	30,8	
	1-5 milyon TL	n	9	17	23	12	16	
		%	11,7	22,1	29,9	15,6	20,8	
	5-10 milyon TL	n	7	7	10	6	13	
		%	16,3	16,3	23,3	14,0	30,2	
	10-25 milyon TL	n	1	6	6	1	6	
		%	5,0	30,0	30,0	5,0	30,0	
	25-50 milyon TL	n	3	4	4	3	6	
		%	15,0	20,0	20,0	15,0	30,0	
	50 milyon TL üzeri	n	2	2	3	1	3	
		%	18,2	18,2	27,3	9,1	27,3	
	Toplam	n	31	49	60	32	64	
		%	13,1	20,8	25,4	13,6	27,1	

Soru 30 için işletmenin geçen yıllık karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %13,8'i kesinlikle katılıyorum, %20,0'si katılıyorum, %21,5'i kararsızım, %13,8'i katılmıyorum ve %30,8'i kesinlikle katılmıyorum demiştir, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %11,7, %22,1, %29,9, %15,6 ve %20,8 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %16,3 kesinlikle katılıyorum, %16,3 katılıyorum, %23,3 kararsızım, %14,0 katılmıyorum ve %30,2 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %30,0 ile katılıyorum ve kararsızım seçeneklerinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %30,0'dır, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %30,0 oranıyla kesinlikle katılmıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılıyorum oranı %15,0'tir, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %27,3 ile kararsızım ve kesinlikle katılmıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yıllık karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,993 > 0,05).

Tablo 44. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	0-1 milyon TL	n	10	12	16	11	17	16,070 (0,712)
		%	15,2	18,2	24,2	16,7	25,8	
	1-5 milyon TL	n	13	13	26	9	15	
		%	17,1	17,1	34,2	11,8	19,7	
	5-10 milyon TL	n	6	11	9	7	9	
		%	14,3	26,2	21,4	16,7	21,4	
	10-25 milyon TL	n	1	7	5	2	5	
		%	5,0	35,0	25,0	10,0	25,0	
	25-50 milyon TL	n	2	5	7	1	6	
		%	9,5	23,8	33,3	4,8	28,6	
	50 milyon TL üzeri	n	3	0	2	1	4	
		%	30,0	0,0	20,0	10,0	40,0	
	Toplam	n	35	48	65	31	56	
		%	14,9	20,4	27,7	13,2	23,8	

Soru 34 için işletmenin geçen yıllık karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %15,2'si kesinlikle katılıyorum, %18,2'si katılıyorum, %24,2'si kararsızım, %16,7'si katılmıyorum ve %25,8'i kesinlikle katılmıyorum demıştır, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %17,1, %17,1, %34,2, %11,8 ve %19,7 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %14,3 kesinlikle katılıyorum, %26,2 katılıyorum, %21,4 kararsızım, %16,7 katılmıyorum ve %21,4 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %35,0 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %25,0'dır, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %33,3 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %28,6'dır, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %40,0 ile kesinlikle katılmıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yıllık karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,712 > 0,05).

Tablo 45. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	0-1 milyon TL	n	17	14	13	11	8	18,089 (0,582)
		%	27,0	22,2	20,6	17,5	12,7	
	1-5 milyon TL	n	22	22	15	7	13	
		%	27,8	27,8	19,0	8,9	16,5	
	5-10 milyon TL	n	9	12	10	7	4	
		%	21,4	28,6	23,8	16,7	9,5	
	10-25 milyon TL	n	5	3	5	4	1	
		%	27,8	16,7	27,8	22,2	5,6	
	25-50 milyon TL	n	6	5	6	0	4	
		%	28,6	23,8	28,6	0,0	19,0	
	50 milyon TL üzeri	n	5	0	3	0	2	
		%	50,0	0,0	30,0	0,0	20,0	
	Toplam	n	64	56	52	29	32	
		%	27,5	24,0	22,3	12,4	13,7	

Soru 39 için işletmenin geçen yıllık karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %27,0'ı kesinlikle katılıyorum, %22,2'si katılıyorum, %20,6'sı kararsızım, %17,5'i katılmıyorum ve %12,7'si kesinlikle katılmıyorum demiştir, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %27,8, %27,8, %19,0, %8,9 ve %16,5 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %21,4 kesinlikle katılıyorum, %28,6 katılıyorum, %23,8 kararsızım, %16,7 katılmıyorum ve %9,5 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %27,8 ile kesinlikle katılıyorum ve kararsızım seçeneklerinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %5,6'dır, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %28,6 oranıyla kesinlikle katılıyorum ve kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %19,0'dır, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %50,0 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yıllık karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,582 > 0,05).

Tablo 46. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	0-1 milyon TL	n	14	5	19	5	16	30,787 (0,058)
		%	23,7	8,5	32,2	8,5	27,1	
	1-5 milyon TL	n	20	10	22	11	15	
		%	25,6	12,8	28,2	14,1	19,2	
	5-10 milyon TL	n	6	16	7	7	6	
		%	14,3	38,1	16,7	16,7	14,3	
	10-25 milyon TL	n	3	7	5	2	3	
		%	15,0	35,0	25,0	10,0	15,0	
	25-50 milyon TL	n	3	5	7	3	3	
		%	14,3	23,8	33,3	14,3	14,3	
	50 milyon TL üzeri	n	1	0	5	1	3	
		%	10,0	0,0	50,0	10,0	30,0	
	Toplam	n	47	43	65	29	46	
		%	20,4	18,7	28,3	12,6	20,0	

Soru 47 için işletmenin geçen yıllık karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %23,7'si kesinlikle katılıyorum, %8,5'i katılıyorum, %32,2'si kararsızım, %8,5'i katılmıyorum ve %27,1'i kesinlikle katılmıyorum demıştır, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %25,6, %12,8, %28,2, %14,1 ve %19,2 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %14,3 kesinlikle katılıyorum, %38,1 katılıyorum, %16,7 kararsızım, %16,7 katılmıyorum ve %14,3 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %35,0 ile katılıyorum seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %15,0'dır, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %33,3 oranıyla kararsızım şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %14,3'tür, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %50,0 ile kararsızım şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 47 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yıllık karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,058 > 0,05).

Tablo 47. İşletmenin Geçen Yıllık Karı İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	0-1 milyon TL	n	8	9	18	8	17	26,798 (0,141)
		%	13,3	15,0	30,0	13,3	28,3	
	1-5 milyon TL	n	7	16	27	10	17	
		%	9,1	20,8	35,1	13,0	22,1	
	5-10 milyon TL	n	7	14	11	5	4	
		%	17,1	34,1	26,8	12,2	9,8	
	10-25 milyon TL	n	5	4	6	3	1	
		%	26,3	21,1	31,6	15,8	5,3	
	25-50 milyon TL	n	4	9	2	0	5	
		%	20,0	45,0	10,0	0,0	25,0	
	50 milyon TL üzeri	n	3	2	2	1	2	
		%	30,0	20,0	20,0	10,0	20,0	
	Toplam	n	34	54	66	27	46	
		%	15,0	23,8	29,1	11,9	20,3	

Soru 63 için işletmenin geçen yıllık karına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, 0-1 milyon TL kara sahip işletmelerin %13,3'ü kesinlikle katılıyorum, %15,0'ı katılıyorum, %30,0'ı kararsızım, %13,3'ü katılmıyorum ve %28,3'ü kesinlikle katılmıyorum demıştır, 1-5 milyon TL kara sahip işletmelerde bu oranlar sırasıyla %9,1, %20,8, %35,1, %13,0 ve %22,1 olarak dağılmıştır, 5-10 milyon TL kara sahip işletmeler arasında %17,1 kesinlikle katılıyorum, %34,1 katılıyorum, %26,8 kararsızım, %12,2 katılmıyorum ve %9,8 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir, 10-25 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en yüksek oran %31,6 ile kararsızım seçeneğinde olup, kesinlikle katılmıyorum oranı %5,3'tür, 25-50 milyon TL kara sahip işletmeler arasında en fazla yanıt %45,0 oranıyla katılıyorum şeklinde olmuş, kesinlikle katılmıyorum oranı %25,0'dir, 50 milyon TL ve üzeri kara sahip işletmelerde ise en yüksek oran %30,0 ile kesinlikle katılıyorum şeklindedir, genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile işletmenin geçen yıllık karı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,141 > 0,05).

7.3.5. “İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi mi?” ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, “İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi mi?” ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 48. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?” İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	Evet	n	35	40	48	23	48	5,740 (0,219)
		%	18,0	20,6	24,7	11,9	24,7	
	Hayır	n	12	11	12	3	5	
		%	27,9	25,6	27,9	7,0	11,6	
	Toplam	n	47	51	60	26	53	
		%	19,8	21,5	25,3	11,0	22,4	

Soru 22 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%18,0 kesinlikle katılıyorum, %20,6 katılıyorum, %24,7 kararsızım, %11,9 katılmıyorum ve %24,7 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%27,9 kesinlikle katılıyorum, %25,6 katılıyorum, %27,9 kararsızım, %7,0 katılmıyorum ve %11,6 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,219 > 0,05).

Tablo 49. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?” İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	Evet	n	48	43	48	18	35	5,340 (0,254)
		%	25,0	22,4	25,0	9,4	18,2	
	Hayır	n	9	17	13	2	6	
		%	19,1	36,2	27,7	4,3	12,8	
	Toplam	n	57	60	61	20	41	
		%	23,8	25,1	25,5	8,4	17,2	

Soru 24 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%25,0 kesinlikle katılıyorum, %22,4 katılıyorum, %25,0 kararsızım, %9,4 katılmıyorum ve %18,2 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%19,1 kesinlikle katılıyorum, %36,2 katılıyorum, %27,7 kararsızım, %4,3 katılmıyorum ve %12,8 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,254 > 0,05).

Tablo 50. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?” İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	Evet	n	45	57	51	22	23	2,288 (0,683)
		%	22,7	28,8	25,8	11,1	11,6	
	Hayır	n	10	12	16	3	4	
		%	22,2	26,7	35,6	6,7	8,9	
	Toplam	n	55	69	67	25	27	
		%	22,6	28,4	27,6	10,3	11,1	

Soru 26 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%22,7 kesinlikle katılıyorum, %28,8 katılıyorum, %25,8 kararsızım, %11,1 katılmıyorum ve %11,6 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%22,2 kesinlikle katılıyorum, %26,7 katılıyorum, %35,6

kararsızım, %6,7 katılmıyorum ve %8,9 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 26 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,683 > 0,05).

Tablo 51. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?” İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	Evet	n	23	39	48	27	55	2,300 (0,681)
		%	12,0	20,3	25,0	14,1	28,6	
	Hayır	n	8	10	12	5	9	
		%	18,2	22,7	27,3	11,4	20,5	
	Toplam	n	31	49	60	32	64	
		%	13,1	20,8	25,4	13,6	27,1	

Soru 30 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmamasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%12,0 kesinlikle katılıyorum, %20,3 katılıyorum, %25,0 kararsızım, %14,1 katılmıyorum ve %28,6 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%18,2 kesinlikle katılıyorum, %22,7 katılıyorum, %27,3 kararsızım, %11,4 katılmıyorum ve %20,5 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,681 > 0,05).

Tablo 52. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?” İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	Evet	n	26	35	53	28	48	5,598 (0,231)
		%	13,7	18,4	27,9	14,7	25,3	
	Hayır	n	9	13	12	3	8	
		%	20,0	28,9	26,7	6,7	17,8	
	Toplam	n	35	48	65	31	56	
		%	14,9	20,4	27,7	13,2	23,8	

Soru 34 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmamasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%13,7 kesinlikle katılıyorum, %18,4 katılıyorum, %27,9 kararsızım, %14,7 katılmıyorum ve %25,3 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%20,0 kesinlikle katılıyorum, %28,9 katılıyorum, %26,7 kararsızım, %6,7 katılmıyorum ve %17,8 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,231 > 0,05).

Tablo 53. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?” İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	Evet	n	51	43	41	27	28	4,570 (0,334)
		%	26,8	22,6	21,6	14,2	14,7	
	Hayır	n	13	13	11	2	4	
		%	30,2	30,2	25,6	4,7	9,3	
	Toplam	n	64	56	52	29	32	
		%	27,5	24,0	22,3	12,4	13,7	

Soru 39 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmamasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%26,8 kesinlikle katılıyorum, %22,6 katılıyorum, %21,6 kararsızım, %14,2 katılmıyorum ve %14,7 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%30,2 kesinlikle katılıyorum, %30,2 katılıyorum, %25,6 kararsızım, %4,7 katılmıyorum ve %9,3 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,334 > 0,05).

Tablo 54. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	Evet	n	41	32	50	23	40	4,189 (0,381)
		%	22,0	17,2	26,9	12,4	21,5	
	Hayır	n	6	11	15	6	6	
		%	13,6	25,0	34,1	13,6	13,6	
	Toplam	n	47	43	65	29	46	
		%	20,4	18,7	28,3	12,6	20,0	

Soru 47 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%22,0 kesinlikle katılıyorum, %17,2 katılıyorum, %26,9 kararsızım, %12,4 katılmıyorum ve %21,5 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%13,6 kesinlikle katılıyorum, %25,0 katılıyorum, %34,1 kararsızım, %13,6 katılmıyorum ve %13,6 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 47 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,381 > 0,05).

Tablo 55. İşletmenin Sahibi Ve Yöneticisi Aynı Kişi Mi?" İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	Evet	n	24	47	50	22	42	8,158 (0,086)
		%	13,0	25,4	27,0	11,9	22,7	
	Hayır	n	10	7	16	5	4	
		%	23,8	16,7	38,1	11,9	9,5	
	Toplam	n	34	54	66	27	46	
		%	15,0	23,8	29,1	11,9	20,3	

Soru 63 için işletmenin sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmasına göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olduğu durumlarda (%13,0 kesinlikle katılıyorum, %25,4 katılıyorum, %27,0 kararsızım, %11,9 katılmıyorum ve %22,7 kesinlikle katılmıyorum), farklı kişi olduğu durumlarda ise (%23,8 kesinlikle katılıyorum, %16,7 katılıyorum, %38,1 kararsızım, %11,9 katılmıyorum ve %9,5 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar

verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile işletme sahibi ve yöneticisinin aynı kişi olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p\text{-değeri} = 0,086 > 0,05$).

7.3.6. İşletmenin kredi kullanma durumu ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, işletmenin kredi kullanma durumu ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 56. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	Evet	n	40	39	45	21	38	2,951 (0,566)
		%	21,9	21,3	24,6	11,5	20,8	
	Hayır	n	7	12	15	5	15	
		%	13,0	22,2	27,8	9,3	27,8	
	Toplam	n	47	51	60	26	53	
		%	19,8	21,5	25,3	11,0	22,4	

Soru 22 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%21,9 kesinlikle katılıyorum, %21,3 katılıyorum, %24,6 kararsızım, %11,5 katılmıyorum ve %20,8 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%13,0 kesinlikle katılıyorum, %22,2 katılıyorum, %27,8 kararsızım, %9,3 katılmıyorum ve %27,8 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p\text{-değeri} = 0,566 > 0,05$).

Tablo 57. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	Evet	n	50	50	44	15	26	10,298 (0,036)
		%	27,0	27,0	23,8	8,1	14,1	
	Hayır	n	7	10	17	5	15	
		%	13,0	18,5	31,5	9,3	27,8	
	Toplam	n	57	60	61	20	41	
		%	23,8	25,1	25,5	8,4	17,2	

Soru 24 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%27,0 kesinlikle katılıyorum, %27,0 katılıyorum, %23,8 kararsızım, %8,1 katılmıyorum ve %14,1 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%13,0 kesinlikle katılıyorum, %18,5 katılıyorum, %31,5 kararsızım, %9,3 katılmıyorum ve %27,8 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. **Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (p-değeri = 0,036 < 0,05).** Kredi kullanan işletmelerin yaklaşık %54,0'ı soru 24'e katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verirken, bu oran kredi kullanmayan işletmelerde yaklaşık %31,5'tir.

Tablo 58. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	Evet	n	47	57	50	21	13	17,216 (0,002)
		%	25,0	30,3	26,6	11,2	6,9	
	Hayır	n	8	12	17	4	14	
		%	14,5	21,8	30,9	7,3	25,5	
	Toplam	n	55	69	67	25	27	
		%	22,6	28,4	27,6	10,3	11,1	

Soru 26 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%25,0 kesinlikle katılıyorum, %30,3 katılıyorum, %26,6 kararsızım, %11,2 katılmıyorum ve %6,9 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%14,5 kesinlikle katılıyorum, %21,8 katılıyorum, %30,9 kararsızım, %7,3 katılmıyorum ve %25,5 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 26 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (p-değeri = 0,002 < 0,05). Kredi kullanan işletmelerin yaklaşık %55,3'ü soru 26'ya katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verirken, bu oran kredi kullanmayan işletmelerde yaklaşık %36,3'tür.

Tablo 59. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	Evet	n	24	40	41	28	48	5,218 (0,266)
		%	13,3	22,1	22,7	15,5	26,5	
	Hayır	n	7	9	19	4	16	
		%	12,7	16,4	34,5	7,3	29,1	
	Toplam	n	31	49	60	32	64	
		%	13,1	20,8	25,4	13,6	27,1	

Soru 30 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%13,3 kesinlikle katılıyorum, %22,1 katılıyorum, %22,7 kararsızım, %15,5 katılmıyorum ve %26,5 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%12,7 kesinlikle katılıyorum, %16,4 katılıyorum, %34,5 kararsızım, %7,3 katılmıyorum ve %29,1 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,266 > 0,05).

Tablo 60. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	Evet	n	28	39	46	25	43	2,328 (0,676)
		%	15,5	21,5	25,4	13,8	23,8	
	Hayır	n	7	9	19	6	13	
		%	13,0	16,7	35,2	11,1	24,1	
	Toplam	n	35	48	65	31	56	
		%	14,9	20,4	27,7	13,2	23,8	

Soru 34 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%15,5 kesinlikle katılıyorum, %21,5 katılıyorum, %25,4 kararsızım, %13,8 katılmıyorum ve %23,8 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%13,0 kesinlikle katılıyorum, %16,7 katılıyorum, %35,2 kararsızım, %11,1 katılmıyorum ve %24,1 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,676 > 0,05).

Tablo 61. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	Evet	n	52	49	34	21	22	9,454 (0,051)
		%	29,2	27,5	19,1	11,8	12,4	
	Hayır	n	12	7	18	8	10	
		%	21,8	12,7	32,7	14,5	18,2	
	Toplam	n	64	56	52	29	32	
		%	27,5	24,0	22,3	12,4	13,7	

Soru 39 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%29,2 kesinlikle katılıyorum, %27,5 katılıyorum, %19,1 kararsızım, %11,8 katılmıyorum ve %12,4 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%21,8 kesinlikle katılıyorum, %12,7 katılıyorum, %32,7 kararsızım, %14,5 katılmıyorum ve %18,2 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki sınırda bulunmakta olup (p-değeri = 0,051), kesin bir bağımlılık görülmemektedir.

Tablo 62. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	Evet	n	38	37	44	24	34	6,342 (0,175)
		%	21,5	20,9	24,9	13,6	19,2	
	Hayır	n	9	6	21	5	12	
		%	17,0	11,3	39,6	9,4	22,6	
	Toplam	n	47	43	65	29	46	
		%	20,4	18,7	28,3	12,6	20,0	

Soru 47 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%21,5 kesinlikle katılıyorum, %20,9 katılıyorum, %24,9 kararsızım, %13,6 katılmıyorum ve %19,2 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%17,0 kesinlikle katılıyorum, %11,3 katılıyorum, %39,6 kararsızım, %9,4 katılmıyorum ve %22,6 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru

47 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,175 > 0,05).

Tablo 63. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	Evet	n	25	46	48	23	33	4,707 (0,319)
		%	14,3	26,3	27,4	13,1	18,9	
	Hayır	n	9	8	18	4	13	
		%	17,3	15,4	34,6	7,7	25,0	
	Toplam	n	34	54	66	27	46	
		%	15,0	23,8	29,1	11,9	20,3	

Soru 63 için işletmenin kredi kullanma durumuna göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kredi kullanan işletmelerde (%14,3 kesinlikle katılıyorum, %26,3 katılıyorum, %27,4 kararsızım, %13,1 katılmıyorum ve %18,9 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%17,3 kesinlikle katılıyorum, %15,4 katılıyorum, %34,6 kararsızım, %7,7 katılmıyorum ve %25,0 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile işletmenin kredi kullanma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,319 > 0,05).

7.3.7. Tercih edilen kredi vadesi ile Seçilmiş Kategorik Değişkenlerle arasındaki bağımsızlık testleri

Bu alt bölümde, tercih edilen kredi vadesi ile S22, S24, S26, S30, S34, S39, S47, S63 arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile sınanacaktır.

Tablo 64. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S22 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S22	Kısa	n	10	13	10	5	11	16,172 (0,183)
		%	20,4	26,5	20,4	10,2	22,4	
	Orta	n	19	25	31	18	24	
		%	16,2	21,4	26,5	15,4	20,5	
	Uzun	n	15	11	10	3	11	
		%	30,0	22,0	20,0	6,0	22,0	
	Kullanmıyor	n	3	2	9	0	7	
		%	14,3	9,5	42,9	0,0	33,3	
	Toplam	n	47	51	60	26	53	
		%	19,8	21,5	25,3	11,0	22,4	

Soru 22 için işletmenin tercih edilen kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%20,4 kesinlikle katılıyorum, %26,5 katılıyorum, %20,4 kararsızım, %10,2 katılmıyorum ve %22,4 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%16,2 kesinlikle katılıyorum, %21,4 katılıyorum, %26,5 kararsızım, %15,4 katılmıyorum ve %20,5 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%30,0 kesinlikle katılıyorum, %22,0 katılıyorum, %20,0 kararsızım, %6,0 katılmıyorum ve %22,0 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%14,3 kesinlikle katılıyorum, %9,5 katılıyorum, %42,9 kararsızım, %0,0 katılmıyorum ve %33,3 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 22 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,183 > 0,05).

Tablo 65. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S24 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S24	Kısa	n	12	14	11	4	10	21,127 (0,049)
		%	23,5	27,5	21,6	7,8	19,6	
	Orta	n	26	34	32	13	14	
		%	21,8	28,6	26,9	10,9	11,8	
	Uzun	n	14	12	12	3	8	
		%	28,6	24,5	24,5	6,1	16,3	
	Kullanmıyor	n	5	0	6	0	9	
		%	25,0	0,0	30,0	0,0	45,0	
	Toplam	n	57	60	61	20	41	
		%	23,8	25,1	25,5	8,4	17,2	

Soru 24 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%23,5 kesinlikle katılıyorum, %27,5 katılıyorum, %21,6 kararsızım, %7,8 katılmıyorum ve %19,6 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%21,8 kesinlikle katılıyorum, %28,6 katılıyorum, %26,9 kararsızım, %10,9 katılmıyorum ve %11,8 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%28,6 kesinlikle katılıyorum, %24,5 katılıyorum, %24,5 kararsızım, %6,1 katılmıyorum ve %16,3 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%25,0 kesinlikle katılıyorum, %0,0 katılıyorum, %30,0 kararsızım, %0,0 katılmıyorum ve %45,0 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 24 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p\text{-değeri} = 0,049 < 0,05$). Kısa, orta ve uzun vadeli kredi kullanan işletmelerin yaklaşık %50,8'i soru 24'e katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verirken, bu oran kredi kullanmayan işletmelerde yaklaşık %25,0'tir.

Tablo 66. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S26 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S26	Kısa	n	10	14	18	4	5	15,829 (0,199)
		%	19,6	27,5	35,3	7,8	9,8	
	Orta	n	28	37	32	15	10	
		%	23,0	30,3	26,2	12,3	8,2	

	Uzun	n	13	15	11	5	5	
		%	26,5	30,6	22,4	10,2	10,2	
	Kullanmıyor	n	4	3	6	1	7	
		%	19,0	14,3	28,6	4,8	33,3	
	Toplam	n	55	69	67	25	27	
		%	22,6	28,4	27,6	10,3	11,1	

Soru 26 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%19,6 kesinlikle katılıyorum, %27,5 katılıyorum, %35,3 kararsızım, %7,8 katılmıyorum ve %9,8 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%23,0 kesinlikle katılıyorum, %30,3 katılıyorum, %26,2 kararsızım, %12,3 katılmıyorum ve %8,2 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%26,5 kesinlikle katılıyorum, %30,6 katılıyorum, %22,4 kararsızım, %10,2 katılmıyorum ve %10,2 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%19,0 kesinlikle katılıyorum, %14,3 katılıyorum, %28,6 kararsızım, %4,8 katılmıyorum ve %33,3 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 26 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,199 > 0,05).

Tablo 67. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S30 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S30	Kısa	n	10	9	15	2	13	19,761 (0,072)
		%	20,4	18,4	30,6	4,1	26,5	
	Orta	n	12	23	28	20	36	
		%	10,1	19,3	23,5	16,8	30,3	
	Uzun	n	6	16	9	8	8	
		%	12,8	34,0	19,1	17,0	17,0	
	Kullanmıyor	n	3	1	8	2	7	
		%	14,3	4,8	38,1	9,5	33,3	
	Toplam	n	31	49	60	32	64	
		%	13,1	20,8	25,4	13,6	27,1	

Soru 30 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%20,4 kesinlikle

katılıyorum, %18,4 katılıyorum, %30,6 kararsızım, %4,1 katılmıyorum ve %26,5 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%10,1 kesinlikle katılıyorum, %19,3 katılıyorum, %23,5 kararsızım, %16,8 katılmıyorum ve %30,3 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%12,8 kesinlikle katılıyorum, %34,0 katılıyorum, %19,1 kararsızım, %17,0 katılmıyorum ve %17,0 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%14,3 kesinlikle katılıyorum, %4,8 katılıyorum, %38,1 kararsızım, %9,5 katılmıyorum ve %33,3 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 30 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki sınırda bulunmakta olup (p-değeri = 0,072), kesin bir bağımlılık görülmemektedir.

Tablo 68. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S34 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S34	Kısa	n	7	14	16	4	9	10,787 (0,547)
		%	14,0	28,0	32,0	8,0	18,0	
	Orta	n	18	19	29	19	31	
		%	15,5	16,4	25,0	16,4	26,7	
	Uzun	n	6	13	12	6	9	
		%	13,0	28,3	26,1	13,0	19,6	
	Kullanmıyor	n	4	2	8	2	7	
		%	17,4	8,7	34,8	8,7	30,4	
	Toplam	n	35	48	65	31	56	
		%	14,9	20,4	27,7	13,2	23,8	

Soru 34 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%14,0 kesinlikle katılıyorum, %28,0 katılıyorum, %32,0 kararsızım, %8,0 katılmıyorum ve %18,0 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%15,5 kesinlikle katılıyorum, %16,4 katılıyorum, %25,0 kararsızım, %16,4 katılmıyorum ve %26,7 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%13,0 kesinlikle katılıyorum, %28,3 katılıyorum, %26,1 kararsızım, %13,0 katılmıyorum ve %19,6 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%17,4 kesinlikle katılıyorum, %8,7 katılıyorum, %34,8 kararsızım, %8,7 katılmıyorum ve %30,4 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak

değerlendirildiğinde, soru 34 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,547 > 0,05).

Tablo 69. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S39 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S39	Kısa	n	14	13	13	1	8	17,290 (0,139)
		%	28,6	26,5	26,5	2,0	16,3	
	Orta	n	31	28	20	21	16	
		%	26,7	24,1	17,2	18,1	13,8	
	Uzun	n	13	14	11	5	4	
		%	27,7	29,8	23,4	10,6	8,5	
	Kullanmıyor	n	6	1	8	2	4	
		%	28,6	4,8	38,1	9,5	19,0	
	Toplam	n	64	56	52	29	32	
		%	27,5	24,0	22,3	12,4	13,7	

Soru 39 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%28,6 kesinlikle katılıyorum, %26,5 katılıyorum, %26,5 kararsızım, %2,0 katılmıyorum ve %16,3 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%26,7 kesinlikle katılıyorum, %24,1 katılıyorum, %17,2 kararsızım, %18,1 katılmıyorum ve %13,8 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%27,7 kesinlikle katılıyorum, %29,8 katılıyorum, %23,4 kararsızım, %10,6 katılmıyorum ve %8,5 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%28,6 kesinlikle katılıyorum, %4,8 katılıyorum, %38,1 kararsızım, %9,5 katılmıyorum ve %19,0 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 39 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,139 > 0,05).

Tablo 70. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S47 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S47	Kısa	n	11	8	15	7	9	11,289 (0,504)
		%	22,0	16,0	30,0	14,0	18,0	
	Orta	n	24	22	33	17	19	
		%	20,9	19,1	28,7	14,8	16,5	
	Uzun	n	6	12	10	4	12	
		%	13,6	27,3	22,7	9,1	27,3	
	Kullanmıyor	n	6	1	7	1	6	
		%	28,6	4,8	33,3	4,8	28,6	
	Toplam	n	47	43	65	29	46	
		%	20,4	18,7	28,3	12,6	20,0	

Soru 47 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%22,0 kesinlikle katılıyorum, %16,0 katılıyorum, %30,0 kararsızım, %14,0 katılmıyorum ve %18,0 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%20,9 kesinlikle katılıyorum, %19,1 katılıyorum, %28,7 kararsızım, %14,8 katılmıyorum ve %16,5 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%13,6 kesinlikle katılıyorum, %27,3 katılıyorum, %22,7 kararsızım, %9,1 katılmıyorum ve %27,3 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%28,6 kesinlikle katılıyorum, %4,8 katılıyorum, %33,3 kararsızım, %4,8 katılmıyorum ve %28,6 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 47 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p-değeri = 0,504 > 0,05).

Tablo 71. Tercih Edilen Kredi Vadesi İle S63 Arasındaki Çapraz Tablo

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pearson Ki-Kare (p-değeri)
S63	Kısa	n	7	13	16	3	11	18,611 (0,098)
		%	14,0	26,0	32,0	6,0	22,0	
	Orta	n	14	34	28	19	21	
		%	12,1	29,3	24,1	16,4	18,1	
	Uzun	n	9	7	12	4	9	
		%	22,0	17,1	29,3	9,8	22,0	
	Kullanmıyor	n	4	0	10	1	5	
		%	20,0	0,0	50,0	5,0	25,0	

		n	34	54	66	27	46	
	Toplam	%	15,0	23,8	29,1	11,9	20,3	

Soru 63 için işletmenin tercih ettiği kredi vadesine göre verilen cevapların dağılımı incelendiğinde, kısa vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%14,0 kesinlikle katılıyorum, %26,0 katılıyorum, %32,0 kararsızım, %6,0 katılmıyorum ve %22,0 kesinlikle katılmıyorum), orta vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%12,1 kesinlikle katılıyorum, %29,3 katılıyorum, %24,1 kararsızım, %16,4 katılmıyorum ve %18,1 kesinlikle katılmıyorum), uzun vadeli kredi tercih eden işletmelerde (%22,0 kesinlikle katılıyorum, %17,1 katılıyorum, %29,3 kararsızım, %9,8 katılmıyorum ve %22,0 kesinlikle katılmıyorum), kredi kullanmayan işletmelerde ise (%20,0 kesinlikle katılıyorum, %0,0 katılıyorum, %50,0 kararsızım, %5,0 katılmıyorum ve %25,0 kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yanıtlar verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, soru 63 için verilen cevaplar ile işletmenin tercih ettiği kredi vadesi arasında anlamlı bir ilişki sınırda bulunmakta olup (p-değeri = 0,098), kesin bir bağımlılık görülmemektedir.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamız kapsamında yaklaşık %50'si doğrudan firma ortağı veya firma ortağı olmamakla beraber şirket faaliyetlerinin tamamının yürütülmesinden birinci elden sorumlu genel müdürler olmak üzere finans ve muhasebe sorumlularından oluşan kişiler üzerinden 299 adet şirket ile toplam 75 sorudan oluşan anket çalışması derlenmiştir.

Bu işletmelerin yaklaşık %35'lik kısmı 15 yıl ve daha uzun süre ile faaliyetlerini devam ettirmekte iken, kalan %65'lik kısmı henüz ilk 15 yıl içerisinde yer almaktadırlar. Kurumsallaşma düzeyini anlamak bakımından bu işletmelerin %75'lik kısmı, ağırlığı limited şirket olmakla beraber, limited ve AŞ şeklinde örgütlenmiş durumdadır. Eğitim düzeyi anlamında da işletme sahiplerinin %58'nin ve işletme yöneticilerinin ise %62'inin üniversite ve üzeri eğitime sahip olduğu görülmektedir.

Bu işletmelerin yarısında finans departmanı bulunduğu, yaklaşım yarısının ARGE faaliyetlerinin bulunduğu anlaşılmakla birlikte %80'den fazla çoğunluğun KOBİNET üyesi olmadığı ve halka arz ile de ilgilenmediği anlaşılmıştır.

Genel bir derleme yapılacak olunursa, soru setlerinden sadece sık sık ve sürekli sorun yaşayan 273 işletmenin %25'inin kronik finansman sorunu yaşadığı, finansman sorunu yaşayanların yaklaşık %40'ının finansman sorununu döviz sıkıntısına bağladığı, yaklaşık %40'lık kısmının da sorunun enflasyon ve istikrarsızlıktan ileri geldiği yönünde cevap verdiği görülmektedir. Finansman sıkıntısının kök sebepleri arasında nakit sıkıntısı, ithal girdi problemi, hammadde temini, yatırımlar gibi daha alt başlık niteliğindeki sebepler için yaklaşık %20-%28 oranları arasında sürekli ve sık sık değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında finansman sorunu yaşayan işletmelerin %36'sının ise doğrudan kredi bulmak noktasında sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Yine sadece sürekli ve sık sık cevaplarını dikkate aldığımızda ve krediye erişimin kök sebepleri arasında da %39'unun teminat oluşturma konusunda, %23,7'sinin faiz seviyesi yüksekliği sebebiyle, %41,5'unun da mali verilerin yetersizliği olduğu göze çarpmaktadır.

Nitekim, çalışma kapsamında işletmelerin eğitim durumu, faaliyet yılı, sektörü, geçen yılki karı, işletme sahibi ile yöneticisinin aynı kişi olup olmadığı, kredi kullanma durumu ve tercih edilen kredi vadesi ile “KOBİ'lere yeterince kredi çeşidi sağlanmamaktadır. (S22)”, “Teminat yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz. (S24)”, “Bilanço kar ve zarar cetvelinin yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz. (S26)”, “Kredi geri ödeme süreleri yeterli değildir. (S30)”, “Özkaynak yaratamadığımız için finansman sorunu yaşıyoruz. (S34)”, “Ülkedeki yüksek enflasyon ve yüksek istikrarsızlık nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz. (S39)”, “AR-GE ve teknolojik yeniliklere düzenli ve yeterli kaynak ayırabiliyoruz. (S47)”, “Bankaların sağladığı KOBİ kredilerinden yeterince haberdarız. (S63)” soruları arasındaki ilişkiler Ki-Kare testi ile analiz edilmesi sonucunda bir durum hariç anlamlı bir ilişki tespit edilmemiş olup, anlamlı olduğu tespit edilen ilişki de işletmenin kredi kullanma durumu ile “Teminat yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz. (S24)” sorusu arasında karşımıza gelmiştir.

Bu çerçevede, her ne kadar istatistik çalışmamızda krediye erişim noktasında asıl sıkıntının teminat oluşturma noktasında olduğu ortaya çıkıyor ise de, ankete katılan işletmelerin 243 adedinin %41,5'unun da sık sık ve sürekli olarak mali verilerin yetersizliği sebebiyle kredi bulmak noktasında sorun yaşadığı hususunun da dikkat çektiği gözden kaçırılmamalıdır. Özetleyecek olursak, anket kapsamındaki işletmelerin %36'sının krediye erişim noktasında sıkıntı yaşadığı, bu sıkıntının da ağırlıklı olarak mali veri yetersizliğinden ve yeterli teminat oluşturulamamasından ileri geldiği anlaşılmaktadır. Her iki sorunun aynı zamanda “ara ara” cevabı karşılığını veren işletme sayısının 61-67 arasında olması da buradaki sorunun önemsiz addedilemeyecek seviyede olduğunu ortaya koyduğu düşünülmektedir. İşletmelerin KOBİ kredilerinden yararlanma isteği anlamında katılımcıların %36'sının da sürekli ve sık sık olacak şekilde yanıt vermiş olmasını da düşüncemizi destekleyen bir öge olarak görmekteyiz.

Çalışma sonuçlarını desteklemek açısından, katılımcıların %18 ile %26 arasındaki kısmının sürekli veya sık sık olacak şekilde KOBİ kredilerinden, devlet yatırım katkılarından, KOSGEB uygulamalarından ve KGF süreçlerinden haberdar olmadığını dile getirmesi hususunun da işletmelerin KOBİ kredisi anlamında ürün ve

uygulamaları takip noktasında halen kat edilmesi gereken mesafenin olduğunu göstermektedir.

Devletin sağladığı hibe, destek, yardım, KOSGEB, KOBİNET, KGF gibi konularda biraz daha yakından takip edilerek bu konulardaki fırsatların yakından izlenmesinin KOBİ firmaların fırsatlara erişimi anlamında önem arz ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abotsi, Anselm K., Dake, Gershon Y. ve Agyepong, Richard A. (2014).

Factors influencing risk management decision of small and medium scale enterprises in Ghan. Contemporary Economics, 8(4), 397 – 414.

ALESSANDRINI M.,A., VALENZA,A.,GRAMILLAN O, C., ZİNGARETTİ, S.,ZİLLMER,F.,HOLSTEİN G. , SALVATORİ, E.M., ALLHAMMERDERSZNIA K, 2019 ‘EU policy framework on SMEs: state of play and challenges’, **Commission for Economic Policy**, European Union and the Committee. <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/EU-SMEs/EU-policy-SMEs.pdf>

Ar A.A. ve H. Ğskender. (2005). Türkiye’de KOBĖ’ler ve KOBĖ’lerde Planlama, Uygulama ve Denetim. *Mevzuat Dergisi*. Yıl 8. Sayı 7. <http://www.mevzuatdergisi.com/2005/03a/06.htm> (24.09.2018).

Akgemici, T. (2001). “KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler”, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB, 5-16. Ankara

Aşık M. (2016). “Turizm İşletmelerinde Kriz Ve Kriz Yönetimi: Bodrum Bölgesi’ndeki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bayat, M. (2011). “Uluslararası Ticarete Rekabet Gücü Elde Etmede Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Rolü ve Önemi”. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16), 567-575, Hatay

Bayburtluoğlu, Andaç. (2011). "Kobi Bankacılığında Kredi Yönetimi ve Türkiye’de Kobi Bankacılığı". Haliç Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Berger, Allen N. ve Schaeck, Klaus (2011). Small and medium – sized enterprises, bank relationship strength, and the use of venture capital. Journal of Money, Credit and Banking, 43(2 – 3), 461 – 490.

Cabarrouy, E.A. (1999, September). *“The Importance Of The Non-State Micro-Enterprise In Improving The Productive Capacity Of The Cuban Economy”* , *“An International Symposium: The Cuban Economy: Problems, Policies, and Perspectives”*, Havana, 28-30.

Çelik, A., Akgemici, T. (2007). *“Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler (Geliştirilmiş İkinci Baskı)”*, Gazi Kitabevi, 148. Ankara

Demir Z. (2018). *“Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Finansal Problemlerinin Çözümünde Girişim Sermayesi Fon’larının Önemi Ve Rolü: Katılım Bankacılığına Yeni Bir Model Önerisi”*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dirim Ş. (2019). *“Kırsal Kalkınmanın Finansmanı Kapsamında Türkiye’de Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Uygulamalarının Kobiler Açısından Değerlendirilmesi: Mersin İli Örneği”*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Entrepreneurship and Small and medium – sized enterprises (SMEs)

http://ec.europa.eu/growth/smes_en

European Commission (EC): The New SME Definition User Guide. (2018). EC Resmi İnternet Sitesi. http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf.

Gülmez M. ve Noyan Yalman İ. (2010). *“Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği”*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 2, 2010.

Hacıevliyagil, N., (2016). *“KOBİ’lerin Finansman Sorununa Bir Çözüm Önerisi: Milli Ekonomi Modeli (MEM)” Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14 (3): 32-50.

İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü (IstanPol) (2020); *“Politika Notu 2020”*, İstanbul

Karacibioğlu S. R. (2007). “Kobilerin Finansman Sorunları Ve Çözüm Önerileri: Muğla Örneği”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

KOSGEB (2016). “COSME: İşletmelerin ve KOBİ’lerin Rekabet Edebilirliği Programı”

Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, “KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri”. Yıl:25 Sayı: 298, Bilim Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı.

Martin, Emma (2012). Employment relationship in the small firm: Revisiting orientations to work. International Journal of Hospitality Management, 31, 1318 – 1326.

Mehmet Behzat E. (2003) “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları”, Mercek, Ekim 2003, ss.92-99.

Mecek G. (2020). “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Uluslararası Tanımlama Ölçütleri ve Kavramlaştırılması”, Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR) 2020, 6(1), 29-55.

Müslümov, Alovzat (2012). 21. Yüzyılda Türkiye’de KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Öndeş, T., Güngör, N., (2013), “KOBİ’lerin Finansmanı Erzurum Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(1), 1-17

Öztürk, Ö. (2007). “İstihdam Konusunda KOBİ’lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü”. Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

QIN, J., LIU, Y., GROSVENOR, R., 2016, ‘A Categorical Framework of Manufacturing for Industry 4.0 and Beyond’, **Procedia Cirp**, 52, 173-178

Samantha, G. (2018). The impact of natural disasters on micro, small and medium enterprises (MSMEs): A case study on 2016 flood event in western Sri Lanka. *Procedia Engineering*, 212,744–751

Torlak, Ö., & Uçkun, N. (2005). “Eskişehir’deki Kobi’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Ara Kesiti”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1:199-215.

Turan – Kurtaran, Ayten (2016). Finansal kiralamanın küçük ve orta ölçekli imalat işletmelerinin finansal performansı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17, 1 – 24.

TROTTA, F. C. 2012 III. The Twenty-First-Century Small-Business Owner Chapter 1Foundations for Small Business, Saylor **Academy**,

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2013). “İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları 2013 Yıllık Avrupa KOBİ’ler Raporu”. Ankara.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2016). “Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri”

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2019). “Dış Ticaret İstatistikleri, Aralık 2019”

TÜİK Websitesi. (25 Kasım 2016). *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri*, 2016. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21540>

TÜİK Websitesi. (19 Kasım 2015). *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2015, Tablo-2: Ekonomik faaliyetler ve büyüklük gruplarına göre bazı temel göstergelerin payları, 2013 [Programcılık ve Yayıncılık Faaliyetleri, Finans ve Sigorta Faaliyetleri Hariç.* <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21864>

TÜİK, 2017

<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>

Türkan Y. (2011). *“KOBİ’lerin Finansman Sorunları Bu Sorunların Çözümünde Kobi Borsaları Ve Bir Araştırma”*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

T.C Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2020). *“2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”* Ankara

Uçar, R. (2015). *“KOBİ Kredilerinde Teminat Sorunu ve Alternatif Model Önerisi”*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü

UNDP (2020b). COVID-19: Looming crisis in developing countries threatens to devastate economies and ramp up inequality. Available: United Nations Development Programme https://www.undp.org/content/undp/en/home/news-centre/news/2020/COVID19_Crisis_in_developing_countries_threatens_devastate_economies.html(Accessed 15 April 2020).

United States Small Business Administration, Table of Small Business Size Standards Matched to North American Industry Classification System Codes, 2016,
https://www.sba.gov/sites/default/files/files/Size_Standards_Table.pdf

Uzun Kocamış T. (2015), *“Küçük Ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ’lere) Yönelik Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Göre Dönem Sonu İşlemleri Muhasebesi Ve Anket Çalışması”*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Vural Doğan D. (2017). *“Türkiye Finansal Raporlama Standartları Çerçevesinde Kobi Muhasebe Standartlarının Muhasebe Meslek Mensupları Tarafından Algı Düzeylerinin Tespiti: Ankara İli Uygulaması”*, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yalçın, İ., (2006). *“Türkiye’de Küçük Ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu Ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garanti*

Fonları". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara. (TÜBESS)

Yazıcı M. T. (2022). *"Katılım Bankacılığı Finansman Ürünleri Bilinirliğinin Katılım Bankacılığı Tercihine Katkıları: Küçük Ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Yönelik Bir Uygulama"*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım H. (2010). *"KOBİ'lerin Finansmanında Teşviklerin Yeri Ve Önemi Kayseri'de Teşvik Uygulamaları"*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yıldız, Sebahattin ve Alp, Salih (2012). Girişimcilik Teorisi çerçevesinde KOBİ'lerin ekonomiye etkileri ve rekabet koşullarını etkileyen faktörler. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 7(2), 29 – 49.

Yönetim Danışmanlığı Derneği. (2018). *"Management Forum Turkey"* (s. 1-18). İstanbul

Yurttadur M. (2015). *"KOBİ Yönetimi ve Büyüme"*. Beta Yayınları. İstanbul

WARD, Susan. "SME Definitions Vary from Country to Country", SME Definition (Small to Medium Enterprises), <https://www.thebalance.com/smesmall-to-medium-enterprise-definition-2947962>, 2017

WHO (2020a). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. Available: World Health Organization <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (Accessed 20 July 2020).

WordEconomic (2020). World economic prospects monthly. Economic Outlook, 44(S2), 1–33.

World Trade, Israel To Offer More Investment Incenvities, 2001,16.

ANKET

- 1 Görüşme Yapılan Kişinin İşletmedeki Görevi Nedir?
Finans Müdürü
Muhasebe Müdürü
Şirket Ortağı
Genel Müdür
CFO
Diğer maliyet artışları nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
- 2 Görüşme Yapılan Kişinin Eğitim Durumu Nedir?
İlkokul
Orta Okul
Lise
Meslek Lisesi
Üniversite
Yüksek Lisans
- 3 İşletmeniz Kaç Yıldır Faaliyet Göstermektedir?
0-3 Yıl
4-7 Yıl
8-11 Yıl
12-15 Yıl
16-19 Yıl
20 Yıl ve Üzeri
- 4 İşletmenin Hukuki Yapısı Nedir?
Feri Mülkiyet
Limited Şirket
Kollektif Şirket
Adi Ortaklık
Anonim Şirket
Kooperatif Şirket
Komandit Şirket
Diğer
- 5 İşletmenin Hangi Sektörde Faaliyet Göstermektedir?
Hizmet
İmalat Sanayi
Tarım
İnşaat - Taahhüt
Ticaret
- 6 İşletmenin Faaliyet Alanı Nedir?
Gıda
Otomotiv Yan Sanayi
Ziraat Aletleri
Tekstil

Madeni Eşya
Kimya
Demir - Çelik
Diğer

- 7 İşletmenin Geçen Yılki Ciroosu Nedir?
0-5 Milyon TL
10-50 Milyon TL
50-100 Milyon TL
100-250 Milyon TL
250-500 Milyon TL
- 8 İşletmenin Geçen Yılki Karı Ne Kadardır?
0-1 Milyon TL
1-5 Milyon TL
5-10 Milyon TL
10-25 Milyon TL
25-50 Milyon TL
50 Milyon TL ve Üzeri
- 9 İşletmeniz aşağıdaki türlerden hangisine dahildir?
Mikro İşletme (12 kişiden az çalışan istihdam eden, yıllık net satış hasılatı veya mali bilanço toplamı 500.000 TL ve altındaki işletmeler)
Küçük İşletme (Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilanço toplamı 500.000 TL ile 2.500.000 TL arasında olan işletmeler)
Orta Büyüklükte İşletmeler (iki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilanço toplamı 2.500.000 TL ile 10.000.000 TL arasında olan işletmeler.)
- 10 İşletmenin geçen yılki vergi matrahı ne kadardır?
0-1 milyon TL
1-5 milyon TL
5-10 milyon TL
10-50 milyon TL
50 milyon TL ve üzeri
- 11 İşletmede toplam kaç personel çalışmaktadır?
0-12
13-50
51-250
- 12 İşletmenin sahibi ve yöneticisi aynı kişi midir?
Evet
Hayır
- 13 İşletme Sahibinin eğitim durumu nedir?
İlkokul
Ortaokul
Lise
Meslek Lisesi
Üniversite

- Yüksek Lisans
Doktora
- 14 İşletme Yöneticisinin eğitim durumu nedir?
İlkokul
Ortaokul
Lise
Meslek Lisesi
Üniversite
Yüksek Lisans
Doktora
- 15 İşletmede ayrı bir finans bölümü var mı?
Evet
Hayır
- 16 Finans Bölümü sorumlusunun eğitim durumu nedir?
İlkokul
Ortaokul
Lise
Meslek Lisesi
Üniversite
Yüksek Lisans
Doktora
- 17 Bugüne kadar üniversite ile herhangi bir konuda iş birliğiniz oldu mu?
Evet
Hayır
- 18 İşletmenizde Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Gerçekleştiriliyor mu?
Evet
Hayır
- 19 KOBİNET Üyesi misiniz?
Evet
Hayır
- 20 Halka arzı gerçekleştiriyor musunuz?
Evet
Hayır
- 21 Kaç yıldır Bankalarla çalışıyorsunuz?
0-3 Yıl
4-7 Yıl
8-11 Yıl
12-15 Yıl
15 Yıl ve Üzeri

- 22 Kaç Banka ile Çalışıyorsunuz?
1-3 Yıl
4-7 yıl
8-10 Yıl
11 Yıl ve Üzeri
- 23 İşletmeniz İçin Hiç Kredi Kullandınız mı?
Evet
Hayır
- 24 Kredi kullanmama nedeniniz nedir?
Kredi Faiz Oranlarının Yüksek Oluşu
Teminat Yetersizliği
İhtiyacın Bulunmaması
İstenilen Vadede Kredi Bulunamayışı
Kredi Türleri Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olunmaması
- 25 Tercih Ettiğiniz Kredi Vadesi Ne Kadardır?
Kısa
Orta
Uzun
Kullanmıyor
- 26 İşletmeniz İçin Kullandığınız toplam kredi miktarı ne kadardır?
0-1 Milyon TL
2-10 Milyon TL
11-20 Milyon TL
21-40 Milyon TL
40-100 Milyon TL
100 Milyon TL ve Üzeri
- 27 Bankalarla çalışıyoruz?
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 28 Finansman Sorunu Yaşıyoruz?
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 29 Stoklamadan dolayı finansman sorunları yaşıyoruz.
Sürekli

- Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 30 Ticari Banka Kredisi Kullanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 31 Yatırım Bankası Kredisi Kullanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 32 Eximbank Kredisi Kullanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 33 Leasing Yapıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 34 Factoring Yapıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 35 Risk Sermayesi Kullanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 36 Esnafa borçlanıyoruz.

- Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 37 Dış ülkelerden borçlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 38 Veri Muafiyetlerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 39 AB'nin sağlamış olduğu KOBİ finansmanı desteklerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 40 Kredi Garanti Fonu'ndan yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 41 KOBİ Yatırımlarına sağlanan devlet desteklerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 42 KOS-GEB'in AR-GE desteklerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç

- 43 TÜBİTAK-TİDEB'in AR-GE desteklerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 44 TTGV'nin sağladığı AR-GE desteklerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 45 EUREKA'nın sağladığı AR-GE desteklerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 46 Bankaların sağladığı KOBİ Kredilerinden yararlanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 47 Barter Kullanıyoruz.
Sürekli
Sık Sık
Ara Sıra
Nadiren
Hiç
- 48 KOBİ'lere yeterince kredi çeşidi sağlanmamaktadır.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 49 KOBİ'lere verilen kredi miktarı yetersizdir.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum

- Kesinlikle Katılmıyorum
- 50 Teminat yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 51 Yüksek faiz oranları nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 52 Bilanço kar ve zarar cetvelinin yetersizliği nedeniyle kredi bulmada güçlük çekiyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 53 Kredi imkanlarından her zaman haberdar olabiliyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 54 Kredi imkanları ve koşulları konusunda yeterince bilgimiz var.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 55 Yatırım kredilerinin yeterli olduğunu düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 56 Kredi geri ödeme süreleri yeterli değildir.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım

- Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 57 Kredi bulamadığımız için finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 58 Kredi maliyetleri yüksek olduğu için finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 59 Yatırımlarımızdaki artışlar nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 60 Özkaynak yaratamadığımız için finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 61 Nakit para akışını sağlayamadığımız için finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 62 Hammadde temini nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 63 İthal girdi kullanımı nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum

- Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 64 Döviz sıkıntısı nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 65 Ülkedeki yüksek enflasyon ve yüksek istikrarsızlık nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 66 Diğer maliyet artışları nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 67 Pazarlama ve Dağıtım sorunları nedeniyle finansman sorunu yaşıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 68 Sermaye piyasasına kolayca giriş yapabiliyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 69 Gelecekte halka arzı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 70 Mevcut vergi sisteminin adaletli olduğunu düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum

- Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 71 Mevcut vergi sisteminin yeterli olduğunu düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 72 AR-GE ve teknolojik yeniliklere düzenli ve yeterli kaynak ayırabiliyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 73 Üniversite ile işbirliğinin gerekliliğine inanıyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 74 Türkiye'nin AB'ye üye olmasının sektöre etkisi olumlu olacaktır.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 75 AB'nin sağlamış olduğu KOBİ finansmanı desteklerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 76 Kredi Garanti Fonu hakkında yeterince bilgimiz var.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 77 Kredi Garanti Fonu'ndan gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.

- Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 78 KOBİ yatırımlarına sağlanan devlet desteklerinden yeterince haberdarız.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 79 KOBİ yatırımlarına sağlanan devlet desteklerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 80 KOSGEB'in AR-GE desteklerinden yeterince haberdarız.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 81 KOSGEB'in AR-GE desteklerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 82 TÜBİTAK-TİDEB'in AR-GE desteklerinden yeterince haberdarız.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 83 TÜBİTAK-TİDEB'in AR-GE desteklerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum

- 84 TTGV'nin sağladığı AR-GE'nin desteklerinden haberdarız.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 85 TTGV'nin sağladığı AR-GE desteklerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 86 EUREKA'nın sağladığı AR-GE desteklerinden yeterince haberdarız.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 87 EUREKA'nın sağladığı AR-GE desteklerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 88 Bankaların sağladığı KOBİ kredilerinden yeterince haberdarız.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 89 Bankaların sağladığı KOBİ kredilerinden gelecekte yararlanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 90 Risk sermayesi kullanımı konusunda yeterince bilgimiz var.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum

- 91 Risk sermayesini gelecekte kullanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 92 Leasing kullanımı konusunda yeterince bilgimiz var.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 93 Gelecekte leasing yapmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 94 Faktoring konusunda yeterince bilgimiz var.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 95 Gelecekte faktoring yapmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 96 Barter kullanımı konusunda yeterince bilgimiz var.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum
Kesinlikle Katılmıyorum
- 97 Gelecekte Barter kullanmayı düşünüyoruz.
Kesinlikle Katılıyorum
Katılıyorum
Kararsızım
Katılmıyorum

Kesinlikle Katılmıyorum

98 BASEL-II ve işletmemize olası etkileri konusunda yeterince bilgi sahibiyiz.

Kesinlikle Katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle Katılmıyorum

99 Halka arz konusunda yeterince bilgi sahibiyiz.

Kesinlikle Katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle Katılmıyorum

100 Gelecekte halka arzı düşünüyoruz.

Kesinlikle Katılıyorum

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

Kesinlikle Katılmıyorum